

Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2013

Rikosseuraamuslaitoksen toimitilavisio vuoteen 2025

Vankilarakenne, vankiloiden valvontatasoluokitus ja siihen liittyvä henkilöstömitoitus sekä vankiloiden toiminnot eri valvontatasoilla

7.6.2013

SISÄLLYSLUETTELO

1. Rikosseuraamuslaitoksen toimitilavisio vuoteen 2025	3
1.1. Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelma	3
1.2. Toimitilavisioin toimeksianto	4
1.3. Lähtökohdat toimitilavisioin laatimiselle	4
1.4. Vision laatiminen	5
2. Toimitilaselvityksen taustaa	6
2.1. Kruununvankiloista suovankiloihin, nykyaikaan ja kohti vuotta 2025	6
2.2. Vanhan uudistamista vai uuden rakentamista?	7
2.3. Kansainvälinen kehitys	8
2.4. Ruotsin toimitilakustannukset, laitusrakenne ja laitosten turvaluokitukset	9
2.4.1. Vankiloiden turvallisuusluokitukset	9
2.4.2. Kriminaalihuollon visiot vuoteen 2020	10
2.4.3. Vankilarakentaminen Ruotsissa	11
2.4.4. Vankilukuennusteet ja laituskanta	12
3. Vankipaikkatarve Suomessa vuonna 2025	14
3.1. Ulkomaalaiset vangit	14
3.2. Elinkautisvangit ja kokonaisrangaistusta suorittavat	15
3.3. Naisvangit	15
3.4. Tutkintavangit	17
3.5. Etsintäkuulutetut vangit	17
3.6. Vankipaikkatarve vuonna 2025	18
4. Laitusrakenne vuonna 2025	21
4.1. Vankilarakennetta koskevat ehdotukset	21
4.2. Toimitilavisio ja toimitilaverkostoeselvitys	22
4.2.1. Etelä-Suomen laitusrakenne	23
4.2.2. Länsi-Suomen laitusrakenne	25
4.2.3. Itä- ja Pohjois-Suomen laitusrakenne	27
4.3. Hämeenlinnan vankisairaala ja terveydenhuolto	29
4.4. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus	31
4.5. Toimisto- ja asiakastoimitilat	32
4.6. Palvelussuhdeasunnot	33
5. Valvontatasoluokitus	34
5.1. Aikaisemmat selvitykset	34
5.2. Valvontatasoluokitusta koskevat periaatteet	35
5.3. Valvontatasoluokat ja henkilöstöressurssien tarve	37
5.4. Vankien sijoittaminen laitoksiin ja eri valvontatasoille	38
6. Toimintaa vuoden 2025 tiloissa	41
6.1. Työtoiminta tulevaisuudessa	41
6.3. Ohjelmatoiminta	46
6.4. Vapaa-aika	48
6.5. Toimintaa eri valvontatasoilla	48
6.6. Toimintoja koskevat ehdotukset	49
7. Yhteenveto	51

1. Rikosseuraamuslaitoksen toimitilavisio vuoteen 2025

1.1. Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelma

Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelmassa vuosille 2012–2016 todetaan Rikosseuraamuslaitoksen talouden ajautuvan kriisiin, mikäli toimintamenoja ei kyetä sopeuttamaan kehysten rahoituksen tasolle. Vuonna 2011 tehty kehyspäättös edellyttää Rikosseuraamuslaitokselta kehyskauden aikana noin 16 miljoonan euron suuruisia sopeuttamistoimia.

Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelmassa katsottiin keskeiseksi seuraamusjärjestelmän rakenteiden ja toimipaikkaverkoston kehittäminen. Rikosseuraamuslaitoksen menoista yli kaksi kolmasosaa koostuu vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta ja sen toimitilamenoista. Toimintamenoista 19 prosenttia koostuu toimitilakustannuksista, toimitilojen vuokrista puolestaan 89 prosenttia on vankiloiden vuokria. Vuoden 2012 vuokratulot olivat 46,7 miljoonaa euroa, joista 41,5 miljoonaa euroa oli toimitilojen vuokria. Vuokratuloista 92 prosenttia eli 42,8 miljoonaa euroa oli Senaatti-kiinteistölle maksettuja vuokria.¹

Rikosseuraamuslaitos on teettänyt hankesuunnitelmia ja -selvityksiä, jotka kaikki toteutuessaan nostaisivat vuokratuloksia vuoteen 2020 mennessä 11 miljoonaa euroa. Tällöin vuokratulokset keskimääräinen indeksivaikutus mukaan laskien olisivat noin 64 miljoonaa euroa. Vankiloita koskevat investointipäätökset ovat kustannusvaikutuksiltaan kauaskantoisia, samoin päätökset laitospaikoista luopumisesta. Siksi vankiloiden sijaintia ja vankipaikkojen tarvetta tulee tarkastella mahdollisimman hyvän ja tulevaisuutta ennakoivan tiedon perusteella.

Osana sopeuttamissuunnitelmaa tehtiin uudelleenarviointi suunnitteilla olevista ja keskeneräisistä korjaus- ja uudisrakennushankkeista. Rikosseuraamuslaitoksen käytössä olevien resurssien väheneminen edellyttää olemassa olevien kiinteistöjen kustannustehokkaampaa ja monipuolisempaa käyttöä. Huonosti toimintaa ja sen tulevaa kehitystä palvelevat kiinteistöt vievät toimintamäärärahoja itse ydintoiminnasta. Rikosseuraamuslaitos ja Senaatti-kiinteistöt sopivat vuonna 2012 toimitilaverkostaselvityksen tekemisestä. Yhdessä Senaatti-kiinteistöjen kanssa tehty perusteellinen toimitilaselvitys valmistui heinäkuussa 2012. Selvityksessä käytiin läpi kaikki Rikosseuraamuslaitoksen toimitilat, jolloin saatiin täsmällistä tietoa niiden kunnosta, korjaustarpeista ja korjauksista aiheutuvista vuokratuloksista. Toimitilaverkostaselvitys on tehty taloudellisista lähtökohdista. Siksi toimitilaratkaisuja on tarkasteltava myös toiminnallisista lähtökohdista.

Kiinteistö- ja kustannusnäkökulman lisäksi Rikosseuraamuslaitos halusi selvittää vankeinhoidon ja yhdyskuntaseuraamustyön toimintojen kehitysnäkymiä, toiminnallisten edellytysten turvaamista ja henkilöstönäkökulmaa. Toiminnallisia kehitystarpeita tulisi tarkastella erityisesti vaikuttavan ja vakuuttavan toiminnan näkökulmasta. Jotta kaikki näkökulmat kokonaisuutena tulisivat huomioituiksi, Rikosseuraamuslaitos päätti käynnistää vuoteen 2025 ulottuvan toimitilavision laatimisen. Toimitilavisiassa tulee esittää toimitilaverkoston ihanteellisin tavoitetila tai tavoitetilat sekä linjaukset toimitilaverkoston kehittämiseksi. Visiotyön yhteydessä suunnitellaan vankilatilojen valvontatasoluokituksen käyttöönottoa. Vision ja toimitilaverkostaselvityksen perusteella Rikosseuraamuslaitos laatii toimitilastrategian, joka sisältää investointisuunnitelmat vuoteen 2025 asti.

¹ Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2012.

1.2. Toimitilavision toimeksianto

Toimitilavisiotyö käsittää yhteisen toimeksiannon toimitilavision laatimiseksi ja vankilatilojen valvontatasoluokittelun käyttöönoton jatkosuunnittelulle.

1. Selvitetään rikosseuraamustyön toimintojen kehitysnäkymät, toiminnan tulevat muutokset sekä niiden perusteella arvioitavat tilatarpeet tulevaisuudessa.
2. Toimintojen kehitysnäkymien ja niiden vaatimien tilatarpeiden pohjalta laaditaan lähivuosi- ja pitemmän tähtäyksen toimitilasuunnitelma aina vuoteen 2025 saakka sekä suunnitelma tarpeettomista tiloista luopumiseksi.
3. Laaditaan suunnitelma valvontatasoluokituksen käyttöönoton edellyttämistä jatkotoimenpiteistä, esimerkiksi
 - a. ehdotus siitä, miten laadittavan toimitilasuunnitelman mukaiset tilat jakautuvat eri valvontatasoille ja
 - b. arvioida henkilöstöressurssien tarvetta
 - c. suunnitelma vankien sijoittelun periaatteista eri valvontatasoille.
4. Laaditaan ehdotus vankitilojen eri valvontatasoluokkien toiminnallisista mahdollisuuksista (esim. vapaa-ajantoimintamahdollisuudet, vankien mahdollisuus internetin käyttöön) toimintatilarpeista sekä rakenteellisista ja teknisistä turvallisuustarpeista.
5. Tarkastellaan, miten henkilöstöpoliittisia periaatteita pystytään parhaiten noudattamaan muutostyössä muun muassa henkilöstön monipuolisten ja mielekkäiden tehtävien kehittämisen näkökannalta.

1.3. Lähtökohdat toimitilavision laatimiselle

Toimitilavision lähtökohdaksi asetettiin Rikosseuraamuslaitoksen strategia ja tavoite rikosseuraamusalan täytäntöönpanon vaikuttavuudesta (vaikuttavuusvisio) sekä vankien ja asiakkaiden toiminnalliset tarpeet. Visiolta edellytetään tietoa kansainvälisestä kehityksestä ja näkemystä seuraamusjärjestelmän kehittymisestä ainakin siltä osin kuin on kyse yhdyskuntaseuraamuksen ja laitostäytäntöönpanon välisestä rajapinnasta ja rikosseuraamusalan prosessien ohjauksesta.

Rikosseuraamusalan toiminnallisten edellytysten turvaamisen lisäksi myös henkilöstönäkökulman tulee korostua työssä. Työn edetessä tulee tarkastella, mitä toimintaympäristön muutokset merkitsevät henkilöstön tehtäväkuvien kehittämiseksi. Toimintoja tulee tarkastella vaikuttavan ja vakuuttavan työn näkökulmasta huomioiden samalla Rikosseuraamuslaitoksen toimintaympäristön muutokset, joita on kuvattu muun muassa Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelmassa. Tärkeinä lähtökohtina visiotyölle ovat alueiden toimintojen kehittämissuunnitelmat.

Suunnittelutyöltä edellytetään, että toimitilat tukevat Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa tulevaisuudessa, tilaratkaisuissa huomioidaan Oikeusministeriön hallinnonalan ja valtion kokonaisuus, yhteiskuntavastuullisuus ja säästötavoitteet kokonaiskustannuksissa.

Toimitilavision laatimisessa ja valvontatasoluokittelun jatkotoimenpiteiden suunnittelussa on huomioitava myös valvonnan intensiivisyyttä koskeva raportti (Samuli Laulumaa 2011), raportti vanki-

tilojen luokittelusta valvonnan intensiivisyyden mukaan (Anna Arola-Järvi 2012) ja toimitilaverkostoselvitys (Lasse Koponen ja Tuomo Kärjenmäki 2012). Toimitilavision laatimisessa on käytettävä taustamateriaalina myös Rikosseuraamuslaitoksen strategiaa 2011–2020, Rikosseuraamuslaitoksen ja Senaattikiinteistöjen välistä *Toimitilat ja yhteistyö* -raporttia, *Oikeusministeriön hallinnonalan toimitilastrategiaa* sekä *Oikeusministeriön toimitilajohtamisen käsikirjaa*.

1.4 Vision laatiminen

Toimitilavision laatiminen annettiin Länsi-Suomen arviointikeskuksen johtaja Kimmo Hypénin ja Oulun vankilan johtaja Margit Kynkään tehtäväksi. Tehtävän määräaika oli 15.11.2012–15.5.2013. Selvitystyön ohjausryhmään kuuluivat pääjohtaja Esa Vesterbacka, kehitysjohtaja Kirsti Kuivajärvi sekä aluejohtajat Sauli Hautakangas, Katri Järvinen ja Mika Antikainen. Ohjausryhmän sihteerinä toimi erikoissuunnittelija Pia Raassina-Terho.

Erikoistutkija Marja-Liisa Muiluvuori ja tutkija Sasu Tyni ovat tuottaneet valtaosan visiossa käytetyistä tilastoaineistoista. Kimmo Hypén on kirjoittanut luvut 2–5 ja 7 ja Margit Kyngäs luvut 1 ja 6. Luvun 4.2 alalukuineen kirjoittajat ovat kirjoittaneet yhdessä. Kirjoittajat vastaavat yhdessä raportissa esitetyistä ehdotuksista.

Työn kuluessa kuultiin lähes 50:tä asiantuntijaa mm. keskushallintoyksiköstä, aluekeskuksista, vankiloista, Kriminaalihuollon tukisätiöstä ja A-klinikkasätiöstä. Vision tekijät vierailivat seitsemässä vankilassa tavaten laitosten henkilökuntaa sekä tutustuen laitosten tiloihin ja toimintoihin. Vision tekijät esittelivät visiota alueiden johtoryhmille, johtajapäivillä sekä henkilöstönedustajille järjestetyssä tilaisuudessa.

Visiota laadittaessa on tehty yhteistyötä muiden käynnissä olevien uudistushankkeiden, mm. toimintojen kehittämishankkeen, asiakastietojärjestelmän ja asiakasarvioinnin kehittämisen kanssa.

2. Toimitilaselvityksen taustaa

Toimitilavision laitosrakenteita koskevat ehdotukset perustuvat aikaisempiin selvityksiin, joista keskeisin on Rikosseuraamuslaitoksen toimitilaverkostoselvitys. Lisäksi vankiloita koskevia ehdotuksia tehtäessä on huomioitu Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelma, väestöennusteet, laitosten käyttöasteet vuosina 2007–2012, laitoksissa olevien vankien kotipaikka, valvotussa koevapaudessa olevien vankien osuus ja nykyisten laitosten sijainti.

Alueiden väestörakenteessa suuret kaupunkikeskittymät vahvistuvat. Väestön määrä kasvaa nopeimmin suurimmissa kasvukeskuksissa ja niissä maakunnissa, jotka ovat Etelä- ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueilla. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella väestömäärän ennustetaan pienenevän Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella väestönkasvua on Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Suomen maakunnissa. Väestön ennustetaan vähenevän Kymenlaakson, Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Keski-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin maakunnissa. Nämä asiat on otettu huomioon toimitilavisiota laadittaessa. (Liitteet 2 ja 4).

Laitosten vuokra- ja investointikustannuksia on käsitelty toimitilaverkostoselvityksessä ja Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelmassa, joten näitä kustannuksia koskevia laskelmia ei ole toistettu tässä selvityksessä kuin yleisellä tasolla.² Toimitilavision ohjausryhmässä todettiin, että toimitilavisiassa ei tarvita yksityiskohtiin menevää talousvaikutusten laskentaa. Valvontatasoluokituksessa laskenta ulotettiin yksittäisiin laitoksiin asti, koska muuten rikosseuraamusalueita koskevaa tietoa ei olisi voitu saada. Valvontatasoluokitusta koskevassa osuudessa todetaan kuitenkin, ettei henkilöstömitoitus sellaisenaan välttämättä toimi yksittäisten laitosten tasolla.

Aluksi käydään lyhyesti läpi vankilarakentamisen kehitystä Suomessa ja myös Ruotsin Kriminaali- huollon vankilarakentamista ja valvontatasoluokitusta. Väestöennuste on päivitetty uusimmilla Tilastokeskuksen ja vankitietojärjestelmän tiedoilla. Väestöennusteen perusteella arvioidaan tulevaisuuden vankipaikkatarvetta sekä valtakunnallisesti että rikosseuraamusalueittain.

2.1. Kruununvankiloista suovankiloihin, nykyaikaan ja kohti vuotta 2025

Kun rikoslakia ja rangaistusjärjestelmää uudistettiin 150 vuotta sitten, Suomen vankeinhoitoon omaksuttiin ajankohtaisia eurooppalaisia näkemyksiä, kuten esimerkiksi vangin aseman asteittaisen helpottamisen periaate. Vankeinhoidon uudistaminen vuosien 1863–1864 valtiopäivillä johti vankeusrangaistuksen yleistymiseen sekä vankilaolojen parantamiseen.

Rikoslain ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudistuksessa kruununvankiloiden tehtävät siirtyivät jokaiseen lääniin perustetuille lääninvankiloille, joita koskeva keisarillinen ohjesääntö annettiin 1891. Tuohon aikaan toimineista lääninvankiloista ovat edelleen käytössä Kuopion, Mikkelin, Oulun ja Vaasan vankilat.

² Erillisiä hankeselvityksiä on useita, joista keskeisimmät ovat: Helsingin vankilan perusparannus (20.12.2012 ja 4.1.2013); Hämeenlinnan vankilan perusparannus (27.2.2012), Kestilän vankilan tarveselvitys (13.2.2012), Keravan vankilan perusparannus (9.5.2011), Kylmäkosken vankila (20.5.2010), Vanajan vankilan Ojoisten osaston hankesuunnitelma (20.10.2011), Oulun vankila (18.4.2011), Pelson vankilan perusparannus (5.3.2010), Pyhäselän vankila (31.12.2010), Ylitornion vankila (18.4.2011) ja Vankisairaala-hanke (useita selvityksiä). Näitä hankkeita koskevat asiakirjat ovat olleet toimitilavision käytössä.

Lääninvankiloiden roolina oli toimia tutkintavankiloina. Kasvavan vankiluvun vuosina osa vankeusvangeille tarkoitetuista vankiloista perustettiin maatalouden ympärille, esimerkiksi keväällä 1935 perustettu Karvian vankila ja edelleen toimivat Huittisten, Köyliön ja Pelson vankilat. Näiden ns. varavankiloiden ensisijaisena tehtävänä oli raivata suoalueita viljelykäyttöön. Myös samaan aikaan perustettu Riihimäen vankila oli aluksi suoalueen raivaamiseksi perustettu maatalousvankila.

Nykyisistä laitoksista suurta osaa ei ole koskaan rakennettu vankilaksi. Naarajärven vankila (1941) oli alun perin sotavankileiri. Kestilän vankila (1991) on toiminut maatalousoppilaitoksena ja Sulkan vankila (1987) oli invalidien ammattioppilaitos. Käyrän vankila (1974) oli 1800-luvulla turvakoti, josta tuli valtion kasvatustila pojille vuonna 1910. Myös Vilppulan (1988) vankila ja Laukaan vankila (1994) ovat olleet koulukoteja. Ylitornion vankila (1997) oli alun perin rajavartiolaitoksen toimitila.

Suomen vankiloiden sijainti on niiden rakentamishistoriaan liittyvistä syistä ongelmallinen. Osa vankiloista, kuten Helsingin, Kuopion, Mikkelin ja Oulun vankilat on rakennettu aikoinaan kaupungin laidalle. Kaupungit ovat ajan mukana suurentuneet ja nykyään kaikki vanhimmat vankilat sijaitsevat ahtailla tonteilla, joilla ei ole juuri lisärakennusoikeutta. Näissä laitoksissa ei ole suljetuille laitoksille tyypillistä suojavaohyettä.

Laitosten perustamiseen on liittynyt aina toiminnallisia tavoitteita. Osa laitoksista on viime vuosisadan alkupuolella perustettu peltojen raivausta varten kauas asutuskeskuksista. Suot on nyt ojitettu pelloiksi ja vankityönä tehtävästä maataloudesta ollaan luopumassa.

Vankiloiden työtoiminnalla on ollut keskeinen asema laitosten ylläpitokustannusten kattamisessa. Noin viisikymmentä vuotta sitten vankiloista aiheutuvien kustannusten kattamiseksi perustettiin teollisuusvankiloita. Vielä 1970-luvulla työtoiminnalla saatettiin kattaa puolet laitoksen kustannuksista. Tuolloin työtoiminnan kannattavuutta haettiin mm. perustamalla suuriin vankiloihin teollisuushalleja.

Vankiloiden työtoiminnan merkitys vankiloiden talouden kannalta on ollut laskevaa, ja viime vuosikymmeninä toiminta on ollut yhä harvemmin aikaisemmalla tavalla taloudellisesti kannattavaa. Nyt vankeinhoidolla ei ole enää omaa sahatuotantoa eikä omaa tiilituotantoa, eivätkä metalli- ja puuteollisuus ole taloudellisesti ainakaan yhtä kannattavia kuin ennen. Vankien työkyvyn ja -taidon arvioidaan myös muuttuneen aiempaa heikommaksi.

Työtoiminnan tilalle 1990-luvun puolivälistä alkaen asteittain tulleesta kuntouttavasta toiminnasta ja toimintaohjelmista ei saada välittömiä tuloja lainkaan. Näillä uusilla toimintamuodoilla pyritään kuitenkin vastaamaan rikosseuraamusalalle asetettuihin tavoitteisiin vähentää uusintarikollisuutta. Tulojen sijaan oletetaan saavutettavan välillisiä pidempiaikaisia vaikutuksia: tätä koskeva kansainvälinen selvitys- ja tutkimustyö on vaikeaa ja tulokset osin myös kiistanalaisia. Työtoiminnan muodot tulevaisuudessa on asia, jota koskevia ratkaisuja etsitään omassa työryhmässä erillisen toimeksiannon mukaisesti. Vankiloiden toimintoja käsitellään tämän selvityksen luvussa 6.

2.2. Vanhan uudistamista vai uuden rakentamista?

Vankeinhoito on samantapaisten ongelmien ääressä kuin se oli 150 vuotta sitten vuosien 1863–1864 valtiopäivillä: taloudellinen tilanne on tiukka, vankiloiden rakennuskanta vanhenee ja uusimmatkin rakennukset ovat pian peruskorjauksen tarpeessa. Parikymmentä vuotta sitten rakennettujen Pyhäselän ja Kylmäkosken vankiloiden ovet, ikkunat, vesijohdot ja muutkin tilat alkavat

olla elinkaarensa päässä. Uusimmassakin, Turun vankilassa, olisi korjaustarpeita: vankilasta puuttuu esimerkiksi automaattinen palonestojärjestelmä.

Suomen vankiloiden laitoskanta on osaksi hyvin vanhaa. Useita laitoksia pidetään kulttuurihistoriallisesti arvokkaina niiden rakennustavan ja kulttuurimaisemansa vuoksi. Asialla on merkitystä laitoksia peruskorjattaessa. Museovirasto voi velvoittaa säilyttämään julkisivuarvon tai kulttuurimaiseman. Myös vankiloiden sisällä olevia rakenteita (mm. porraskäytäviä ja kaiteita) on esitetty suojeltaviksi.

Uuden vankilan rakentaminen suunnittelusta käyttöönottoon kestää vuosia. Rahoituksen järjestäminen vaatii aikansa, joskus vuosikymmeniä, kuten vuonna 2007 valmistuneen Turun vankilan kohdalla tapahtui. Paljuselleistä luopuminen on ollut korjausrakentamisen kärkisijalla jo yli kaksikymmentä vuotta. Turun vankilan lisäksi Suomessa ei ole rakennettu uutta vankilaa yli kymmeneen vuoteen. Vantaan vankila valmistui vuonna 2002, Kylmäkosken vankila vuonna 1992 ja Pyhäselän vankila vuonna 1990.

Tässä toimitilavisiossa ei esitetä perustettavaksi uusia vankiloita. Lakkautettaviksi esitettävien vankiloiden korvaavia vankipaikkoja esitetään lisättäväksi nykyisten vankiloiden yhteyteen. Toimitilavisiossa on tosin kuvattu Pirkanmaan vankilan perustamista koskeva vaihtoehto. Visiossa ei kuitenkaan kannateta uuden vankilan perustamista, koska mahdollisen uuden vankilan laitokseen tulisi pääoma- ja vuokratustannukset huomioon ottaen olla yli 500 vankipaikan suuruinen. Toimitilavisio ei näe perusteltuna toiminnallisista syistä rakentaa näin suurta vankilakokonaisuutta. Suuriin laitostekoihin siirtyminen veisi Suomen pois pohjoismaisesta linjasta, jossa suositaan pienempiä laitoksia.

2.3. Kansainvälinen kehitys

Toimitilavision toimeksiannon liitteessä todettiin vision lähtökohdista mm. seuraavaa:

Toimitilavisiota laadittaessa lähtökohtana ovat Rikosseuraamuslaitoksen strategia ja tavoite rikosseuraamusalan täytäntöönpanon vaikuttavuudesta (vaikuttavuusvisio) sekä vankien ja asiakkaiden toiminnalliset tarpeet. Visio edellyttää tietoa kansainvälisestä kehityksestä ja näkemystä seuraamusjärjestelmän kehittymisestä ainakin siltä osin kuin on kyse yhdyskuntaseuraamuksen ja laitostäytäntöönpanon välisestä rajapinnasta ja rikosseuraamusalan prosessien ohjauksesta.

Visiossa on käsitelty kansainvälistä kehitystä lyhyesti aiheen laaja-alaisuuden vuoksi. Yksityiskohteisemmin on selvitetty vain Ruotsin vankeinhoidon laitosrakentamista ja laitosten turvaluokitusta. Ruotsi on vertailukohtana perinteinen ja siksi vertailulle on annettu enemmän tilaa. Taustoitettaessa kansainvälistä kehitystä selvitettiin myös muiden Pohjoismaiden³ ja mm. Irlannin laitostamien uudistamista koskevia hankkeita.

Vankeinhoitoa koskeva kansainvälinen kehitys on hankalasti kuvattavissa. Mitään yleisiä pysyviä linjoja ei ole. Jokaisella maalla on omat perinteensä, joiden mukaan kriminaalipolitiikkaa tehdään ja lainsäädäntöä kehitetään. Eri maiden vankiluvuista, rikollisuuskehityksestä ja tuomiokäytännöistä on mahdollista muodostaa selkeä kuva. Sen sijaan toimintojen rahoittaminen ja toimintaan liittyvän henkilöstön määrän arviointi on hankalaa jopa Pohjoismaiden välillä. Siinä missä yhdessä maassa

³ Extract from the report to the Public Accounts Committee on the Danish Prison and Probation Service's maintenance of buildings (2012).

toiminnan rahoitus saadaan yhdestä ministeriöstä voi toisessa maassa toiminnan rahoitus tai henkilöstö tulla muilta hallinnonalueilta.

Vankeinhoidon pääjohtajien ns. *Round Table* -maiden vuositilaston mukaan vankiluku on noussut Suomea ja Hollantia lukuun ottamatta kaikissa maissa vuosien 2007–2011 aikana. Eniten vankiluku on noussut Irlannissa (129 %), Belgiassa (119 %), Tanskassa (109 %) ja Uudessa-Seelannissa (106 %). Myös Norjassa vankiluku on noussut hieman (104 %). Ruotsin tilanne on ollut vakaa (100 %) ja Suomen vankiluku on kyseisten vuosien aikana laskenut (91 %) hieman Hollantia (89 %) vähemmän.

Vankimäärien ennustetaan eri maissa useammin nousevan kuin laskevan. Kansainvälisen kriminologisen kirjallisuuden mukaan vankiluvun nousun taustalla ei niinkään ole rikosten määrän lisääntyminen, vaan tiukentunut kriminaalipolitiikka ja kansalaisten pelko rikosten uhriksi joutumisesta. Väestön vanhentumisen on nähty olevan selvässä yhteydessä rikosten uhriksi joutumisen pelkoon.⁴

Yhdysvalloissa vankiloiden yliasutus on saanut aikaan erikoisia ratkaisuja. Esimerkiksi entisiä kouluja voimistelusalineen on otettu käyttöön matalan turvallisuustason vangeille, ja on ehdotettu, että korkean turvallisuustason vankeja sijoitetaan entisille öljynporauslaituille rakennettaviin vankiloihin.

2.4. Ruotsin toimitilakustannukset, laitosrakenne ja laitosten turvaluokitukset

Vuonna 2011 Ruotsin kriminaalihuollon kokonaiskustannuksista henkilöstökustannukset olivat 58 prosenttia ja kiinteistökustannukset 19 prosenttia, eli siis täysin Suomeen verrattavat osuudet. Vuoteen 2010 verrattuna toimitilakustannusten osuus nousi kaksi prosenttia ja vuoteen 2005 verrattuna viisi prosenttia. Kustannustason nousu on ollut samansuuruista myös Suomessa.

Ruotsissa toimii Senaatti-kiinteistöjä vastaava valtion omistama ja Ruotsin valtionvarainministeriön tulohjaama, liiketaloudellisin periaattein toimiva, valtiolle tulosoitosta vuotuista osinkoa maksava valtion kiinteistölaitos, *Specialfastigheter*, joka vuokraa erityisiä toimitiloja pääasiassa valtion toimijoille. Kiinteistölaitoksen tuloista noin 46 prosenttia tulee Kriminaalihuollolta.

Ruotsin kriminaalihuollolla on uutena toimitilamuotona vuokraussopimus, jossa maksetaan vuokran lisäksi korkotason vaihteluun sidottua pääomaan liittyvää korkovuokraa.

2.4.1. Vankiloiden turvallisuusluokitukset

Ruotsin vankiloilla oli seitsemän turvaluokitustasoa A–F, joista luokka A oli korkein turvataso. Uudessa turvaluokituksessa vuonna 2012 korkeimman turvatason laitosten määrää lisättiin, mutta luokitustasoa vähennettiin. Nyt Ruotsin vankiloissa on kolme turvallisuustasoa.

Korkeimman turvallisuustason vankiloihin sijoitetaan vangit, jotka suorittavat pitkiä tuomioita. Myös lyhyttuomioisia vankeja voidaan sijoittaa kyseisiin vankiloihin turvallisuusperusteisesti. Korkeimman turvatason luokituksella pyritään estämään karkaamisia ja myös väkivaltaisia vapauttamisyriä. Lisäksi korkeimman turvatason laitoksiin sijoitetaan tuomittuja, joiden katsotaan olevan uhka henkilökunnalle tai toisille vangeille.

⁴ The Oxford Handbook of Criminology. 5th Edition. 563–622, 262–262, 786.

Turvataso 2 vankiloita on 31 ja alhaisimman, kolmannen turvataso laitoksia on 25. Joitain poikkeuksia lukuun ottamatta toisen ja kolmannen turvataso laitokset eivät ole ns. muurivankiloita. Kaikissa korkeimmankaan turvallisuustason vankiloissa ei ole aina ulkomuuriin perustuvaa turva-alueita. Korkeimman turvataso Kumlän vankilassa toimiva valtakunnallinen vastaanottokeskus. Se määrittää kaikkien yli neljän vuoden tuomion saaneiden miesvankien turvallisuustasoluokituksen. Samalla selvitetään, mikä laitos kyseisellä tasolla vastaa parhaiten tuomittujen kuntoutustarpeita. Tuomituilla ei ole oikeutta kotipaikkaperusteiseen sijoitteluun, vaikka myös kotipaikka ja sosiaaliset sidokset huomioidaan sijoittelussa.

Naiset ja miehet sijoitetaan eri laitoksiin. Hinseberg on suurin naisvankila, joka on samalla myös yli kahden vuoden tuomion saaneiden naisten ensimmäinen sijoituslaitos. Hinsebergissä ratkaistaan pitkätuomioisten naisten sijoituslaitos. Ruotsin vankiloissa on noin 300 naisvankia, joka on kuusi prosenttia kokonaisvahvuudesta. Naisille on Hinsebergin lisäksi viisi muuta laitosta, joista ainoastaan Sundsvall sijaitsee Tukholman pohjoispuolella. Kaikki muut naisvankilat ovat Etelä-Ruotsissa. Kotipaikkaperusteinen sijoittaminen ei toteudu naisvankienkaan kohdalla.

Ruotsissa rikosoikeudellisen vastuun raja on sama kuin Suomessa. Alle 17-vuotiaiden tuomitseminen vankilaan on hyvin harvinaista. Alle 17-vuotiaat tuomitaan useimmiten nuorisohoitoon (ungdomsvård) ja heidät sijoitetaan valtion ylläpitämiin (Statens Institutionstyrelse SiS) nuorisokoteihin. 18–21 -vuotiaille nuorisovangeille on viisi omaa erityislaitosta. Laitoksia on kaikilla turvallisuustasoilla ja laitoksissa on paikkoja 10–98.

Lisäksi 18–21 -vuotiaille on tiettyjä erityispaikkoja muiden laitosten tavallisilla osastoilla. Alle 21-vuotiaiden tutkintavankeusajat pidetään mahdollisimman lyhyinä, jopa alle viikon mittaisina. Ruotsissa alle 21-vuotiasta nuorta ei voida tuomita elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Viime vuosina Ruotsissa on ollut 150–180 alle 21-vuotiasta vankia. Heidät pyritään aina sijoittamaan vankilan nuorisovangin osastolle. Nuorisovankiloiden toiminta on suunnattu nuorille ja osastoiden työntekijöillä on erityiskoulutus.

Pientä Luleån nuorisovankilaa lukuun ottamatta kaikki nuorisovankilat sijaitsevat Tukholman tasolla tai etelämpänä, joten kotipaikkaperusteinen sijoitus ei toteudu nuorisovankienkaan kohdalla. Nuorisovankilat eivät ole muurivankiloita, mutta 1. turvallisuustason Hällby on ympäröity turva-aidalla. Lähes kaikissa Ruotsin vankiloiden alhaisimman turvataso (taso 3) laitoksissa ja myös useissa korkeamman turvataso vankiloiden osastoilla (sopimushoito ja kuntoutusosasto) vangit vastaavat itse tilojen siivouksesta, pyykinperusta ja ruoan laittamisesta.

Myös Suomessa Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelmassa on esitetty vankityövoiman käytön lisäämistä ruokahuollossa ja siirtymistä vankien omatoimiseen ruokahuoltoon avolaitoksissa. Vankityövoiman käyttö ei välttämättä vähennä ruokahuollon tai laitoshuollon kustannuksia, koska vankien omatoiminen siivous voi ilman ohjausta vaurioittaa nykyaikaisten laitosten tiloja. Ruokahuollossa omatoimisuus vaatii sopivat keittiö- ja ruokailutilat. Omatoiminen ruokahuolto tarvitsee ohjausta arjen taitoihin. Mahdollisesti oppisopimus pohjainen (catering ja laitossiivoja) ammattiin johtava ohjaus ruoka- ja taloushuollon alalla hyödyttäisi sekä vankeja että tukisi toimintaa järjestävää laitosta.

2.4.2. Kriminaalihuollon visiot vuoteen 2020

Vuoden 2013 budjetin suunnittelun yhteydessä kriminaalihuolto kuvasi seuraavien seitsemän vuoden visiota asiakasvirroista, infrastruktuurista, turvallisuusseikoista, tutkintavankiloista, toimintojen

muutoksista, ydintoiminnoista, päihdestrategiasta, uusintarikollisuuteen vaikuttamisesta, vapaaehtoistoiminnasta, toimintaohjelmista ja pitkäjänteisestä strategisesta työnantajapolitiikasta.

Ruotsin seuraamusjärjestelmään tuomittujen virrat nähtiin hyvin vakaiksi. Väestön ikääntymisen ennustettiin näkyvän myös vankiloissa vanhempien ikäryhmien suurentumisena. Lyhyttuomioisten vankien määrän ennustettiin vähentyvän ja pitkätuomioisten lukumäärän kasvavan, minkä arvioitiin nostavan vankiloiden käyttöasteita.

Myös Suomessa väestön ikääntymisen vaikutukset ovat pitkällä aikavälillä samansuuntaisia. Vankiloissa on tulevaisuudessa todennäköisesti hieman nykyistä enemmän kansaneläkettä saavia, jotka ovat ehkä aikaisemmin saaneet työttömyys- tai työkyvyttömyyseläkettä. Muutokset lienevät pieniä ja niiden vaikutukset asiakasvirrassa kokonaisuutena vähäisiä. Muutoksilla voi olla vankiloiden sisäistä turvallisuutta tasoittava vaikutus. Laitosten tehtävänä on suojella tuomittuja, jotka ovat alttiita muiden tuomittujen hyväksikäytölle. Osastoinneilla voitaneen ratkaista ongelmia. Ikääntyneet saattavat tarvita omia osastojaan, aivan kuin nuoret vangit.

Useimmat vangit ovat itsekin rikoksen uhreja ja heillä on psyykkisiä ja fyysisiä ongelmia, puutteelliset sosiaaliset taidot sekä muuta väestöä vähäisempi koulutus ja työmarkkinoiden ulkopuolisuus. Erityisesti vankilakierteeseen jääneiden kohdalla erot vastaavan ikäiseen väestöön ovat suuret. Valtaosa vankilaan tuomituista tulee jatkossakin olemaan huumausaine- ja väkivaltarikollisuudesta tuomittuja, joskin törkeästä huumausainerikoksesta epäiltyjen määrät ovat Suomessa vakiintuneet vuoden 2000 jälkeen. Tällä hetkellä kasvussa on muuntohuumeisiin liittyvä rikollisuus. Pidemmän ajan ennusteita on vaikea tehdä. Kuitenkin huumausaineriippuvaisten vankien määrän voi ennakoida lisääntyvän edelleen Suomessa, vaikka nopeimman kasvun vaihe on takana.

Pieni osa tuomituista on ylisukupolisesti rikolliseen toimintaan kiinnittyneitä ja todennäköisesti tulevaisuudessa yhä suurempi osa heistä on liittynyt myös rikollisverkostoihin tai niitä lähellä oleviin ryhmittymiin jo nuorena. Näiden ryhmien parissa tehtävä työ sitoo vankeinhoidon voimavaroja merkittävästi ja voi olla, ettei tulevaisuudessa kyseisten ryhmien kohdalla voida rikoksesta irtautumista tukevaa toimintaa edes siinä määrin kuin nykyään.

2.4.3. Vankilarakentaminen Ruotsissa

Ruotsin vankeinhoitolaitos on uudistanut laitostantaansa voimakkaasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuosina 2004–2010 on rakennettu uusia ja peruskorjattu vanhoja vankipaikkoja yhteensä 1175. Samana aikajaksona käytöstä poistettuja vankipaikkoja oli 593, joten rakennusten uusimisen nettovaikutus oli 1122 paikkaa. Osa käytöstä poistetuista paikoista oli epäedullisen sijainnin tai huonon kunnan vuoksi vajaakäytössä. Ruotsin vankeinhoidon vuosikertomuksessa todetaan, että vastaavaa rakennuskannan uusimista ei maan vankeinhoidon historiassa ole ollut sitten vuoden 1841 Valtiopäivien päätöksen jälkeen, jolloin ruumiinrangaistuksesta luopumisen yhteydessä luovuttiin myös kuolemanrangaistuksesta ja otettiin käyttöön sellivankilajärjestelmä. Ruotsissa 1800-luvulla rakennetuista vankiloista on käytössä enää Haparanda, Kalmari ja Kristianstad.

Ruotsin vankeinhoidon laitostanta on hyvällä tasolla ja vuokrien osuus on silti vain sama 18 prosenttia kuin Suomessa. Tämä selittyy osaksi sillä, että Ruotsin kriminaalihuollon kokonaisbudjetti on Rikosseuraamuslaitoksen budjettia suurempi suhteutettuna henkilöstöön, tiloihin, toimintoihin tai vankeihin. Resursseja koskevana vertailumaana Ruotsi on huono vertailukohde. Saman asian on todennut Ruotsissa Pohjoismaisessa virkamiesvaihdossa kolme kuukautta ollut Ulla Knuuti:

*"Pelkästään pääkonttorissa uusintarikollisuuteen vaikuttavan ohjelmatyön ja päihdeohjelmien kehittämisen parissa työskenteli 43 eri virkamiestä. Eikä siinä vielä ollut kaikki, sillä osa työskenteli pääkonttorille tiettyjä prosentteja. Ruotsissa ohjelmatyöllä on huomattavasti suurempi merkitys rangaistusten täytäntöönpanossa. Joidenkin ohjelmien, kuten parisuhdeväkivaltaohjelman, suorittaminen on kytketty rikosoikeudelliseen järjestelmään vaihtoehtoisena seuraamuksena. [--] Kriminalvårdenissa työskentelee noin 9000 työntekijää, joista ulkomaalaistaustaisia on noin 11 prosenttia. [--] Keskeiset painopistealueet kuten päihdetyö, naistyö, lasten edun huomioiminen ja nuorten kanssa työskentely olivat hyvin resursoitu. Vuosittain painopistealueista laadittiin konkreettinen toimintasuunnitelma, jossa kuvattiin mitä tulee tehdä tavoitteeseen pääsemiseksi. Toimintasuunnitelmien toteutusta myös seurattiin, että mainitut asiat toteutuivat. [--] Nuorten kanssa työskentelyyn panostettiin muun muassa palkkaamalla jokaiselle alueelle psykologi tukemaan nuorten kanssa työskentelyä. Naistyön osaamista korostettiin laajasti, ja kaikille oli itsesääntä selvää, että miehille ja naisille tuli olla omat vankilat. Eettiset kysymykset koettiin tärkeinä ja niitä pohdittiin systemaattisesti."*⁵

Ruotsin tutkintavankeuden (häkte) konsepti on toinen kuin Suomessa. Ruotsissa on pieniä tutkintavangeille tarkoitettuja yksiköitä, jotka kattavat koko maan. Useimmat niistä ovat rakennuksissa, joissa on myös oikeus- tai sosiaalihuollon muita toimijoita, poliisiasema tai muu julkishallinnon laitos. Jotkut sijaitsevat varsinaisten vankiloiden yhteydessä, jolloin niillä on vankiloiden kanssa osittain yhteinen hallinto. Suurilla paikkakunnilla sijaitsevat suurimmat tutkintavankilat, joissa erilläänpito on mahdollinen. Ruotsin vanginkuljetus on yhtiöitetty.

2.4.4. Vankilukuennusteet ja laitoskanta

Ruotsi laati vuonna 2011 pitkäaikaisen laitoskantasuunnitelman, joka perustui oikeushallinnon toimijoiden yhteiseen raporttiin. Kyseisessä poliisin, syyttäväviranomaisten, tuomioistuineläytöksen ja kriminaalihuollon yhteisessä raportissa todettiin toimintaketjun kokonaisuuden olevan keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja vaikuttavan yhdessä seuraamusjärjestelmän virtauslukuihin.

Poliisien määrä vaikuttaa rikosten selvitysasteeseen, mutta poliisien määrän lisääminen kasvattaa samalla rikosasioiden määrää. Toisaalta poliisin toiminta on myös ennaltaehkäisevää ja rikosaktiivisuutta hillitsevää. Syyttäjälaitoksen tehokkuus ja tuomioistuinkäytännöt (lainsäädäntö) vaikuttavat keskeisesti seuraamusjärjestelmään tuomittujen määriin ja tuomioiden pituuksiin. Myös vankeinhoidolla on oma vaikutuksensa tuomittujen yhteiskuntaan takaisin integroitumisessa sekä uusintarikollisuuden vähentämisessä. Vaikka toimijat käsittelevät samaa kokonaisuutta, on tilastollinen ennustaminen vaikeaa siksi, että jokaisella ketjun toimijalla on erilainen perustehtävä ja sille tyypillinen tilastollinen käsittelytapa. Tietokannat eivät mahdollistaneet määrällisten ennusteiden siirtämistä toimijalta toiselle. Siksi yhteisessä raportissa annettiin erilaisia skenaarioita.⁶

Rikosasioiden kasvu oli poliisin ennusteen mukaan kolmessa vuodessa noin kolme prosenttia. Syyttäväviranomaiset arvioivat rikosasioiden lisääntyvän samassa ajassa noin 13 prosenttia. Tuomioistuineläytöksen arvioi tapaustensa määrän lisääntyvän noin 17 prosenttia. Ketjun viimeinen toimija, Kriminaalihuolto ennusti yhdeksän prosentin lisäyksen tutkintavankien määrässä, kuuden prosentin lisäyksen vankeusvankien kohdalla ja seitsemän prosentin lisäyksen avoseuraamuksissa.

Vain vajaan vuoden kuluttua kyseisestä raportista Ruotsin vankeinhoidon vuosikertomuksessa (2011) todettiin, että aiemmat vankipaikkaennusteet olivat muuttuneet siten, että viimeisimpien en-

⁵ Havaintoja Ruotsin Kriminalvårdenista. Matkakertomus. Rikosseuraamuslaitoksen Intranet. Ulla Knuuti 2012.

⁶ Rättsväsendets kapacitetsbehov. Åren 2011–2014.

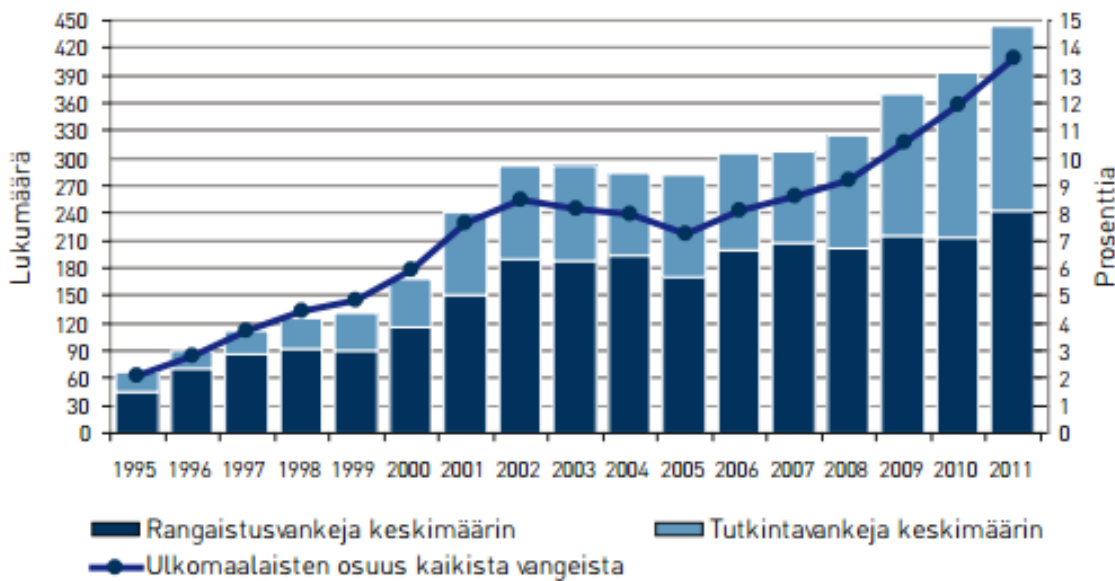
nusteiden mukaan vankiluku ei enää näytäkään nousevan lineaarisesti. Esimerkki kertoo ennustamisen vaikeudesta.

Uusimmassa ennusteessa tutkintavankien määrän arvioitiin säilyvän vakiona ja vankeusvankien määrän arvioitiin mahdollisesti jopa vähenevän. Siten lisäpaikkojen rakentamiseen ei ole arvioitu olevan tarvetta. Viime vuosina kiinteistöjen vuokratilustannukset ovat olleet niin Ruotsin kuin Suomenkin vankeinhoidon nopeimmin kasvanut menoerä.

3. Vankipaikkatarve Suomessa vuonna 2025

3.1. Ulkomaalaiset vangit

Ulkomaalaisten vankien osuus tulee seuraavan kymmenen vuoden aikana todennäköisesti kasvaan. Vankilukuilmoituksessa (1.3.2013) ulkomaalaisia vankeja oli 454, kun vuoden 2011 alussa heitä oli 424 (kuvio 1). Mikäli vuonna 2005 alkanut kasvu jatkuu lineaarisesti, tulee ulkomaalaisia vankeja olemaan vuoden 2025 lopussa yhteensä noin 800, jopa ylikin. Tasainen lineaarisesti jatkuva kasvu ei liene todennäköisin vaihtoehto, mutta ulkomaalaisten vankien lukumäärän mahdollinen kasvu tulee huomioida. Ulkomaalaisten vankien määrissä on vuoden sisällä suurta kausivaihtelua. Viime vuosina etenkin kesällä on ollut aiempaa enemmän ulkomaalaisia tutkintavankeja.

Kuvio 1. Ulkomaalaisten rangaistus- ja tutkintavankien keskimäärä ja osuus kaikkien vankien keskimäärästä vuosina 1995-2011 (Lähde: Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2011.)

Ulkomaalaisten vankien suurimmat ryhmät ovat viime vuosina olleet virolaiset (20–25 %) ja venäläiset (5–10 %) vangit. Venäjän ja Suomen välillä ei ole sopimusta tuomittujen palauttamisesta suorittamaan tuomiotaan kotimaahansa. Vaikka sopimus palauttamisesta olisi olemassa, ei useimpien ulkomaalaisten vankien tuomiot ole riittävän pitkiä kotimaan vankilaan palauttamiseen. Viime vuosina ulkomaalaiset vangit ovat olleet lähtöisin yhä useammasta eri valtiosta. Vuoden 2011 vankirakennekartoituksessa kirjattiin ulkomaalaisille vangeille 51 kotimaata. Ilman kansalaisuutta olevia ulkomaalaisia vankeja on viime vuosina ollut yhä enemmän. Tämä tarkoittaa sitä, että tuomiota ei voida siirtää mihinkään toiseen maahan täytäntöönpantavaksi.

Ulkomaalaisten vankien lukumäärän nousu muodostaa riskin laitospaikkojen riittävyyden ennustamiselle. Ulkomaalaisista vangeista enemmistö on tuomittu huumausainerikoksista, joista tuomiot ovat usein pitkiä.

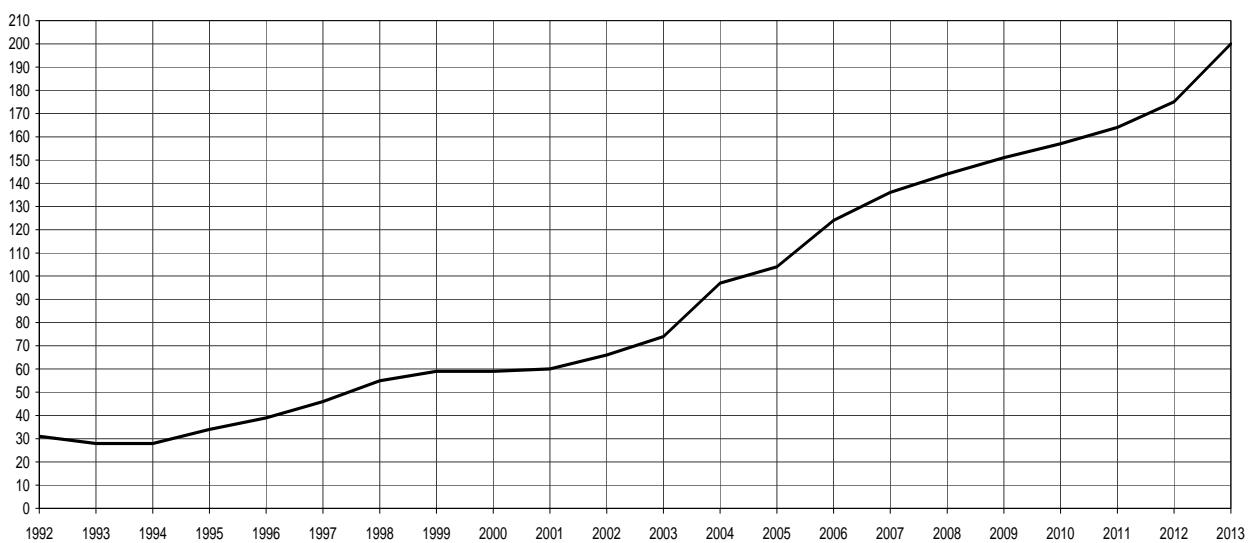
Laitoskannassa tulisi pyrkiä 95 prosentin käyttöasteeseen, jotta mahdolliseen pysyvään yliasutukseen voitaisiin alkaa varautua käyttöasteen noustessa lähelle sataa prosenttia. Laitoksissa tulisi tutkia mahdollisuutta majoittaa väliaikaisesti kaksi henkilöä yhdelle henkilölle normaalisti tarkoitetus-

sa sellissä. Esimerkiksi Turun vankilassa on väliaikaisesti tarkoitettu 90 vangin optio kaksoismajoitukseen. Tätä mahdollisuutta ei tulisi kuitenkaan käyttää pitkään, kuten esimerkiksi Turun vankilan kohdalla on käynyt. Turun vankila on ollut vuodesta 2007 alkaen yliasutettuna. Samankaltainen yliasutustilanne on ollut myös useiden muiden suljettujen laitosten kohdalla.

3.2. Elinkautisvangit ja kokonaisrangaistusta suorittavat

Elinkautista vankeusrangaistusta ja kokonaisrangaistusta suorittavien osuus ja lukumäärä on kasvanut tasaisesti. Vuoden 2012 lopussa elinkautisvankeja oli noin 200. Vuonna 2025 elinkautisvankien määrä voi ylittää kolmensadan vangin rajan.

Elinkautisvangit 1. tammikuuta vuosina 1992-2013

Kuvio 2. Elinkautisvangit 1. tammikuuta vuosina 1992–2013. (Lähde: Rikosseuraamuslaitoksen vankitietojärjestelmä.)

Kokonaisrangaistusta suorittavia vankeja on suhteellisen vähän. Vuosina 2007–2012 heitä on vapautunut 17 ja vankilassa heitä oli 1.5.2013 yhteensä 21. Vapautuneiden suorittama laitosaika on ollut pitkä, keskimäärin hieman yli 11 vuotta (51–209 kuukautta), joten kokonaisrangaistusta suorittavat muodostavat elinkautisvankien kanssa vajaan kymmenen prosenttia kokonaisvankiluvusta. Pitkätuomioiset vangit käyttävät yli kolme neljännestä vankipaikoista vankipäivissä laskettuna, vaikka heidän osuutensa kokonaisvankiluvusta onkin pieni.

3.3. Naisvangit

Naisvankipaikat eivät ole koskaan kohdentuneet alueellisesti oikein suhteessa naisvankien määrään. Naisvankien kohdalla on toistuvasti keskusteltu siitä, pyritäänkö naisvankeja keskittämään harvempiin vankiloihin, joissa on mahdollisuus resursoida naisvankien erityisesti tarvitsemia palveluja ja toimintoja sekä keskittää henkilökunnan osaamista – vai pidetäänkö kiinni kotipaikkaläheisyydestä. Jälkimmäisessä tapauksessa kaikille alueille tulisi turvata riittävä määrä suljettuja vankipaikkoja ja avolaitospaikkoja. Toinen toistuva keskustelun aihe on, tuleeko naiset sijoittaa eri laitoksiin kuin miehet.

Naisvankien sijoittamista on käsitelty useissa eri yhteyksissä, ensimmäiset kattavat selvitykset on tehty kaksikymmentä vuotta sitten. Alueorganisaation muuttuminen vaikutti naisvankien sijoittamiseen ja toimintoihin. Alueita oli vuoden 2000 organisaatiouudistuksen jälkeen viisi ja sittemmin kolme. Sijoittajayksiköiden muuttuminen arviointikeskuksiksi vaikutti naisvankien sijoittelukäytäntöihin niin, että Hämeenlinnan vankilaan ja Vanajan vankilan Vanajan osastoon sijoittamisen toimivalta siirtyi Etelä-Suomen sijoittajayksiköltä Länsi-Suomen arviointikeskukselle. Turun vankilaan ja Psykiatriseen vankisairaalaan perustettiin naisille omat osastot. Naisvankeja on viime vuosina sijoitettu lähemmäs kotipaikkaansa. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue on lisännyt alueelleen uusia naisvankipaikkoja.

Euroopassa naisvankien sijoittamisessa on vaihtelevia käytäntöjä. Tyypillisin on yhdistelmä, että maassa on yksi tai useampia naisvankiloita ja tämän lisäksi miesvankiloissa on naisille tarkoitettuja osastoja tai lisärakennuksia. Näin on myös Suomessa. Kansainvälisessä naisvankitutkimuksessa on kritisoitu pienten naisosastojen perustamista miesvankiloihin. Ongelmia voi esiintyä esimerkiksi naisten toimintojen järjestämisessä pienelle ryhmälle, henkilökunnan asenteessa naisvankeihin sekä naisten ja miesten välisessä vuorovaikutuksessa. Pohjoismaissakaan ei ole yhtenäistä käytäntöä: naisten sijoittelussa ollaan erilaisilla linjoilla Tanskan yhteisvankiloista Ruotsin erillisiin naisvankiloihin. Ruotsi on ottanut hyvin selvän kannan: naisvankeja ei tule sijoittaa samoihin laitoksiin kuin miesvankeja. Norjan ja Suomen käytäntö on Tanskan yhteisvankiloiden ja Ruotsin erillisvankiloiden välimuoto.

Naisvankityöryhmän *Naiset näkyviksi* –mietinnön (2008) pohjalta käynnistettiin työryhmä, jonka tehtävänä on ollut kehittää naisvangeille suunnattua valtakunnallista kuntoutusta sekä kuntoutusjatkumoa eri vankiloiden kesken ja vankiloista vapauteen. Työryhmä muotoili raportissaan naisvankien keskitetyn kuntoutustoiminnan suuntaviivat sekä suunnitteli Hämeenlinnan vankilaan ja Vanajan vankilan Vanajan osastoon keskitetyt naisvankien kuntoutustoiminnat. Työryhmä selvitti myös naisvankien vapautumisen valmistelun kysymyksiä tavoitteena nopeutettu vapauttamistoimintojen aloittaminen.⁷

Tässä toimitilavisiossa lähdetään siitä, että Hämeenlinnan vankila tulee jatkossakin toimimaan valtakunnallisena, pitkätuomioisten naisvankien sijoituslaitoksena, johon jatkossakin sijoitetaan kaikki Etelä-Suomen alueelta kotoisin olevat naiset. Myös pääosa Länsi-Suomen naisvangeista sijoitetaan Hämeenlinnan vankilaan. Vanajan vankilan Vanajan osasto on maan ainoa avolaitos, joka on tarkoitettu ainoastaan naisille ja jossa on valtakunnallinen perheosasto. Naisvangilla on mahdollisuus ottaa lapsi mukaan vankilaan Hämeenlinnaan (tutkintavangit) ja Vanajan vankilan Vanajan perheosastolle (vankeusvangit). Perheosaston toiminta on valtakunnallista.

Naisvangeille tarkoitetun Vanajan vankilan Vanajan osaston käyttöaste on ollut erittäin hyvä. Vanajan vankilassa on ajoittain ollut jopa joka kolmas vanki valvotussa koevapaudessa, mikä on mahdollistanut laitoksen yli 120 prosentin käyttöasteen kirjavahvuuksilla mitattuna. Etelä-Suomesta on hyvät kulkuyhteydet Vanajan ja Hämeenlinnan vankiloihin. Länsi-Suomen arviointikeskus toimii Hämeenlinnan vankilassa ja arviointikeskuksen työntekijöille on kertynyt naisvankien arviointiin ja sijoittamiseen liittyvää erityisosaamista. Hämeenlinnan vankisairaalassa on järjestetty myös naisvankien päihdekuntoutusta.

Etelä- ja Länsi-Suomen naisvankien sijoittelun keskittäminen myös jatkossa Hämeenlinnan vankilaan ja Vanajan vankilan Vanajan osastoon on perusteltua. Vanajan vankilan Vanajan osastoon ja

⁷ *Naiset näkyviksi* –mietintö. Rikosseuraamusalan julkaisuja 3/2008

siinä toimivaan perheosastoon ei esitetä muutoksia. Itä- ja Pohjois-Suomen laitoksissa, voi jatkosakin olla naisille tarkoitettuja paikkoja.

3.4. Tutkintavangit

Rikosseuraamuslaitoksen TTS –laskelmissa tutkintavankien määrän on arvioitu nousevan keskimäärin 640:een. Määrän kehitystä arvioitiin olevan syytä seurata, koska 16.1.2012 vankilukuilmoituksessa tutkintavankien määrä oli jo noussut ennakoituun 640:een. Toisaalta 1.5.2013 vankilukuilmoituksessa tutkintavankien määrä oli vain 554. Tämä kertoo tutkintavankimäärän vaihtelun nopeudesta, ja osoittaa ennustamisen vaikeuden.

Vankipaikkatarvetta tulee lisäämään velvoite sijoittaa tutkintavankeja nykyistä nopeammin vankilaan poliisivankilaan sijoittamisen sijaan. Toimitilaverkostoselvityksessä tämän arvioitiin nostavan tutkintavankien päivittäistä keskimäärää noin 40:llä vangilla. Vankeustyöryhmän mukaan tutkintavankeja säilyttäviin tutkintavankiloihin tulisi rakentaa kunnolliset kuulustelutilat. Kuulustelutilan rakentaminen jokaiseen tutkintavankilaan arvioitiin maksavan noin 300 000 euroa. Tällä hetkellä yhdessäkään tutkintavankilana toimivassa vankilassa tutkintavankeja ei kyetä pitämään täysin erillään vankeusvangeista. Toimitilaverkostoselvityksen mukaan yhteydenpitorajoitusten valvonnan sekä erillään pitämisen asettamat vaatimukset tulisi ottaa paremmin huomioon sekä vankiloiden käytännöissä että myös vankiloita rakennettaessa ja peruskorjatessa.

Tutkintavankien sijoittamista koskeva työryhmä ehdotti, että poliisivankiloissa säilytettävien tutkintavankien säilytysaika tulisi lyhenemään kahteen viikkoon. Käytännössä muutos edellyttää tutkintavankeuslain muutoksen. Taustalla on CPT:n huomautus siitä, että tutkintavankien säilytysvastuun ja esitutkintavastuun erottaminen ei toteudu riittävän hyvin. Tutkintavankien, erityisesti ulkomaalaisten tutkintavankien, määrä on ollut jatkuvasti nousussa. Eduskunnan oikeusasiamies on edellyttänyt, että tutkintavangeilla olisi syyttömyysolettamuksen vuoksi mahdollisuus viettää nykyistä enemmän aikaa sellin ulkopuolella. Tämän toteuttaminen johtaa huomattaviin uudistuksiin muun muassa henkilökunnan toimenkuvissa ja työajan käytössä tutkintavankeuden toimeenpanossa.

Ruotsin oikeuslaitoksen ja poliisihallinnon yhteisissä tiloissa toimivat pienet tutkintavankilat vaikuttavat toimivilta etenkin silloin, kun tutkintavankeuteen ei liity merkittävää erillään pitämisen velvoitetta. Oikeuteen ja esitutkintaan kuljettamiskulut ovat pieniä ja tutkittavilla on usein yhteiset tilat päivittäistoiminnoissa.

3.5. Etsintäkuulutetut vangit

Vankipaikkatarpeen laskemiseen ei vaikuta vankilaan saapumatta jääneiden etsintäkuulutettujen määrä, avolaitoksesta luvatta poistuneiden, poistumisluvalta palaamatta jääneiden tai suljetusta laitoksesta karanteiden määrä, vaikka etsintäkuulutettuna siviilistä saapuneet muodostavatkin suuren ryhmän (taulukko 1 ja liite 3).

<i>Etsintäkuulutetut vankilaan saapuneet vankeusvangit 2006–2012. Etsintäkuulutusten määrä, osuus saapuneista ja etsintäkuulutusten keskimääräinen kesto päivinä.</i>				
Vuosi	N	Osuus %	Keskiarvo	Mediaani
2006	1205	34,5	71,8	26,0
2007	1448	40,6	83,4	25,0
2008	1450	41,0	68,0	26,0
2009	1485	42,8	74,6	24,0
2010	1408	43,4	70,1	20,0
2011	1295	41,8	63,0	17,0
2012	1216	44,3	63,4	19,0

Taulukko 1. Etsintäkuulutettuina vankilaan saapuneet vankeusvangit vuosina 2006–2012, osuus siviilistä saapuneista ja etsintäkuulutuksen kestot. (Lähde: Rikosseuraamuslaitoksen tilastopalvelu, Muiluvuori.)

Päivittäin on noin 300–400 ehdottomaan vankeuteen tuomittua, jotka eivät joko ole ilmoittautuneet alitäytäntöönpanijalle (ulosottomies) tai eivät ole saapuneet vankilaan arviointikeskuksen määräämänä ajankohtana, ja jotka Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on siksi etsintäkuulutanut. Vankilaan toimittamista koskevaa lainsäädäntöä ollaan muuttamassa, mikä voi vähentää etsintäkuulutettuina saapuneiden määriä. Vankilukua prosessin muutos ei nosta, koska etsintäkuulutajat ovat lyhyitä.⁸ Laitosten käyttöasteiden ennakointi on helpompaa, mikäli etsintäkuulutettujen määrä pienenee.

3.6. Vankipaikkatarve vuonna 2025

Rikosseuraamuslaitoksen talouden sopeuttamissuunnitelmassa arvioitiin suunnittelukauden, vuosien 2012–2106 aikaista vankipaikkatarvetta. Sopeuttamissuunnitelman arvion mukaan vankiloissa tulee olemaan vankeja keskimäärin päivittäin hieman alle 3 100 ja vankipaikkoja arvioitiin olevan ilman lisäinvestointipäätöksiä noin 3 100–3 200. Optimaaliseksi vankiloiden käyttöasteeksi määritettiin 95 prosenttia, koska vankiluku vaihtelee vuoden aikana.

Rikosseuraamuslaitoksen uusimmassa toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2014–2017 arvioidaan vankeja olevan vuonna 2014 päivittäin noin 3 260 ja vuonna 2017 noin 3 320. Luvut sisältävät valvotussa koevapaudessa olevat vangit (185–200) ja laitoksen ulkopuolelle sijoitetut vangit, jotka eivät todellisuudessa vie vankipaikkaa laitoksissa. Vankilassa olevia vankeja arvioidaan olevan suunnittelukauden lopussa vuonna 2017 noin 3 100, mikä 95 prosentin käyttöasteella tarkoittaa noin 3 250 vankipaikkaa.

⁸ Karanneiden etsintäkuulutuksen keston mediaani on alle kaksi viikkoa ja poistumisluvulta palaamatta jääneiden etsintäkuulutusten kesto alle viikko. Rikosseuraamusviraston tilastotuotanto, Muiluvuori, 19.3.2013.

Toiminnan laajuus	Toteuma 2011	Arvio 2012	TAE 2013	Tujo 2013	TTS 2014	TTS 2015	TTS 2016	TTS 2017
Täytäntöön pantaviksi tulleet yhdyskuntaseuraamukset	4 461	4 950	4 840	4 950	4 900	4 930	4 930	4 930
Vapaudesta vankilaan tulleet	6 436	6 300	6 200	6 200	6 100	6 100	6 100	6 100
Seuraamuksiin liittyvät asiantuntijalausunnot	11 646	10 500	13 300	10 000	9 000	9 000	9 000	9 000
Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavia keskimäärin	3 859	3 750	3 910	3 760	3 820	3 830	3 830	3 830
Vankeja keskimäärin	3 262	3 270	3 240	3 250	3 260	3 290	3 320	3 320
Vankeja vankilassa	3 149	3 108			3 055	3 060	3 090	3 090
Vankeja ulkopuolisissa laitoksissa**		12			30	30	30	30
Vankeja valvotussa koevapaudessa	113	150	160	170	185	200	200	200

Taulukko 2. Vanki- ja asiakasmäärät 2011–2017. Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2014–2017.

Vankilassa olevien vankien määrän ennakoitu väheneminen perustuu väestömuutoksiin, valvotun koevapauden käytön lisäämiseen sekä valvontarangaistuksen laajentamiseen. Valvontarangaistuksen odotetaan laskevan vankilukua suunnittelukauden aikana siten, että vuonna 2014 sen vaikutus olisi noin 60 ja vuonna 2017 noin sata vankia vähemmän. Toisaalta lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten lainsäädännön tiukentumisen arvioidaan lisäävän vankilukua asteittain noin 30–120:lla. Sakkopalvelun käyttöönoton arvioidaan vähentävän jonkin verran vankilukua, mikäli sakon muuntorangaistukseen tuomituille kyetään löytämään sopiva toimintavelvoite ja he suostuvat sakkopalvelun suorittamiseen.⁹

Ehdotetun uuden yhdistelmävankeuden vaikutuksista on erilaisia ennusteita. Vankivirtaamaa laakiehdotus kasvattaa joka tapauksessa, mikä tarkoittaa työtehtävien lisääntymistä vankiloissa. Sakkopalvelun käyttöön ottaminen lisää myös henkilökunnan työmäärää.

Tässä toimitilavisiossa vankilukuennusteet laskettiin käyttämällä uusinta aineistoa, Tilastokeskuksen väestöennustetta vuodelta 2012¹⁰ ja vankitietojärjestelmän tietoa vangeista maakunnittain 1.5.2013.¹¹ Ennusteet vuosille 2015–2025 suhteutettiin samalla lailla kuin sopeuttamissuunnitelmassa 15–65 -vuotiaiden miesten määrään. Ennusteen mukainen vankipaikkatarve on taulukossa 2 (katso myös liitteet 2 ja 4). Liitteessä 3 on kuvattu yhdyskuntaseuraamusten ja valvottujen koevapauksien merkitystä vankipaikkaluvulle. Vuonna 2012 yhdyskuntaseuraamuksissa oli päivittäin enemmän tuomittuja kuin vankiloissa.

Laitosten sulkeminen aiheuttaa todennäköisesti ajoittaista yliasutusta suljetuissa laitoksissa, vaikka lähitulevaisuudessa ei olisikaan merkittävää, vuosien 2002–2005 tapaista vankiluvun kasvua. Vuodesta 2005 vankiluku on laskenut noin 600 vangilla. Valvottu koevapaus on vähentänyt vankiloissa olevien vankien määrää 150 vangilla. Myös valvontarangaistus alentaa vankilukua. Toisaalta elin-

⁹ Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2014–2017.

¹⁰ Väestöennuste iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 2012–2040. Väestötilastot 2012, Tilastokeskus.

¹¹ Erilaisia alueellisia väestöennusteita on useita. Etelä-Suomessa ulkomaalaisia on arvioitu olevan vuonna 2030 jopa 200 000–300 000 nykyistä enemmän. Myös Pohjois-Suomen alueelle on ennakoitu väestökasvua kaivostoiminnan kasvun ja Barentsinmeren alueen hyödyntämisen seurauksena.

kautisvankien, ulkomaalaisten vankien ja eräistä rikoslajeista (seksuaalirikokset ja talousrikokset) tuomittujen vankien määrän ennustetaan kasvavan. Myös naisvankien määrä voi kasvaa.

Vankilukuennusteet vuosille 2015–2025						
	TTS 2014–2017			Toimitilavisio		
	2014	2015	2017	2015	2020	2025
ESRA				1218	1253	1289
LSRA				1072	1059	1062
IPRA				1006	928	901
Vankeja vankilassa	3260	3290	3320	3296	3241	3252
Valvottu koevapaus	-185	-200	-200	-200	-200	-200
Sijoitettu ulkopuolelle	-30	-30	-30	-30	-30	-30
Vankipaikkatarve	3045	3060	3090	3066	3011	3022
Vankipaikkatarve 95 %	3205	3221	3253	3227	3169	3181

Taulukko 3. Vankilukuennuste vuosille 2015–2025 Tilastokeskuksen uusimpaan vuoden 2012 väestöennusteeseen suhteutettuna rikosseuraamusalueittain. Ennusteissa on huomioitu myös vankitietojärjestelmässä ilman kotipaikkaa olleet ja ulkomaalaiset vangit (1.5.2013 N=394). Maakuntakohtainen ennuste on liitteessä 2c.

Kaikissa kolmessa selvityksessä; Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelmassa, valvontatasoluokitusta koskevassa selvityksessä ja toimitilaverkostoselvityksessä arvioitiin vankipaikkatarpeen olevan tulevaisuudessa noin 3 100 paikkaa.

Toimitilavisiossa ehdotettuja laitospaikkoja on 3 128 (ks. luku 4). Tämä tarkoittaa noin 96 prosentin käyttöastetta, mikäli valvotussa koevapaudessa ja vankilan ulkopuolelle on sijoitettuna noin 230–250 vankia. Rikosseuraamusalueet eivät ole omavaraisia vankipaikkojen suhteen. Esimerkiksi Etelä-Suomen naisvangit on huomioitu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen laitospaikoissa. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen vankeja on kiintiöpaikoilla Riihimäen vankilassa. Vilppulan vankilassa on vankeja kaikilta rikosseuraamusalueilta. Rikosseuraamusalueiden arviointikeskusten yhteistyö on lisääntynyt ja vankeja on sijoitettu yhä enemmän toisille rikosseuraamusalueille, mikäli sijoitukset ovat olleet rangaistusajan suunnitelmaa edistäviä sekä myös muuten tarkoituksenmukaisia.

Vankilukuennusteet ovat suuntaa-antavia, eikä ennusteisiin voi luottaa. Lakimuutosten vaikutuksista on esitetty erilaisia arvioita. Tällä vuosikymmenellä vankiluku on vaihdellut yli tuhannella vangilla. Vankimäärä oli alhaisimmillaan vuonna 2000 (2 855), viiden vuoden kuluttua, vuonna 2005 vankeja oli enimmillään 3 888. Ennusteet yli kymmenen vuoden päähän eivät voi osua oikeaan kuin sattumalta.

4. Laitosrakenne vuonna 2025

4.1. Vankilarakennetta koskevat ehdotukset

Toimitilavision toimeksiannossa velvoitettiin huomioimaan Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelma ja kehyskaudelle vaaditut 16 miljoonan euron säästöt sekä laitosten vuokratulujen hillitseminen. Visioissa lakkautettavaksi esitettävien yksiköiden valinnassa on painotettu väestöennusteiden mukaisia vankilukukertymiä ja laitosten keskimääräisiä käyttöasteita koko vankeuslain voimassaoloajalta. Arvioinnissa on huomioitu Rikosseuraamuslaitoksen ja Senaatti-kiinteistöjen yhteistyössä laatiman toimitilaverkostoselvityksen tulokset yksiköiden tulevista peruskorjaustarpeista, niiden kustannuksista ja vuokravaikutuksista. Tilojen elinkaarta on yhdessä Senaatti-kiinteistöjen kanssa arvioitu aina vuoteen 2025 saakka.

Erialaisten selvitysten, asiantuntija-arvioiden ja kustannuslaskelmien perusteella yhden laitoksen sulkemisen säästövaikutukset ovat tehokkaammat kuin voimakas kaikkien laitosten henkilökunnan ja kaikkien toimintoketjujen ohentaminen. Kustannussäästöjen kohdistamien kokonaiseen yksikköön antaa perustoimintojen sulkemiseen nähden seuraavat edut:

- säästövaikutukset kohdistuvat tasaisesti kaikkiin henkilöstöryhmiin,
- vuokratuloissa säästetään, samoin kaikissa muissakin kiinteistökuluissa,
- mahdollinen tarvittava laitoksen laaja peruskorjaus nostaisi edelleen vuokratuloja,
- tukitoiminnoissa tapahtuu myös säästöjä,
- vahvennettavissa laitoksissa henkilöstömäärä kasvaa – tai ei ainakaan vähene sekä
- suuremmat yksiköt voivat toimia taloudellisemmin logistiikkaetujen vuoksi.

Avolaitosten tarvittava paikkamäärä on sidoksissa valvotussa koevapaudessa olevien määrään. Toimitilaverkostoselvityksessä arvioitiin uusien rangaistusmuotojen vähentävän A2- ja A1-tason paikkoja siten, että rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaista 35 prosentin avolaitospaikkaosuutta pienennettiin selvityksessä 30 prosenttiin.

Nykyisten avolaitosten osalta selvitettiin sekä avolaitosten että uusimpien vapauttamisyksiköiden käyttöasteet koko nykyisen vankeuslain voimassaoloajalta. Selvitys osoitti usean avolaitoksen toimineen ja toimivan edelleen alle mahdollisen käyttöasteen. Tästä yleisestä linjasta on yksittäisiä poikkeuksia. Valvotussa koevapaudessa olevien nykyinen määrä vastaa kolmea pientä avolaitosta. Tavoitteena on lisätä valvotussa koevapaudessa olevien määrää nykyisestä. Tätä varten tarvitaan avolaitoksia, jotka kykenevät vastaanottamaan siviilistä suoraan tulevia lyhytuomioisia vankeja. Näiden laitosten tulee valmistella valvottuja koevapauksia myös tuomituille, jotka suorittavat alle vuoden pituisia tuomioita. Rikosseuraamuslaitos on käynnistänyt hankkeen vapauttamiseen liittyvien tukikäytäntöjen kehittämisestä. Vapauttamisvaiheessa tullaan käyttämään useita toimintamalleja kuten omaa avolaitosta vapauttamisyksikkönä, ulkopuolisessa laitoksessa toteutettuja vapauttamisvalmennuspalveluita ja verkostoon perustuvia toimintamalleja.

Yksittäisen laitoksen lakkauttaminen ja laitospöytäharveneminen aiheuttaa myös ongelmia. Laitosten toimintaperinne ja mahdolliset kumppanuussuhteet voivat katketa kokonaan tai pidemmäksi ajaksi: esimerkiksi ammatillisen koulutuksen järjestäminen uudestaan voi olla hankalaa. Kaikkia toimintamuotoja ei voida siirtää (maatalous) korvaaviin laitoksiin. Tuomitun välimatka kotipaikkaan voi pidentyä ja vapauttamiseen liittyvä verkostotyö voi vaikeutua. Omaisten tapaaminen laitosaikana saattaa vaikeutua, tosin vahvennettaviin yksiköihin on paremmat yhteydet julkisella liikenteellä. Laitoskoon kasvaessa vankeinhoidon vankituntemukseen ja motivoivaan lähityöhön perustuva vaikutus

saattaa vähentyä. Isommissa avolaitoksissa arjen turvallisuus on haastavampaa toteuttaa kuin pienissä avolaitoksissa.

4.2. Toimitilavisio ja toimitilaverkostoselvitys

Toimitilavisiossa arvioidaan vuonna 2025 valvottujen koevapauksien määrän olevan noin 230–250. Valvotussa koevapaudessa olevien määrä vastasi vuonna 2012 kolmen pienen avolaitoksen vankimäärää,¹² joten vankipaikkojen tarve tulee olemaan nykyistä pienempi. Toimitilavisiossa esitetyistä vankipaikoista vuonna 2025 on 2 308 suljetun laitoksen paikkaa ja 820 avolaitospaikkaa (26 %).

Laitosrakenne 2025	Tilanne 30.4.2013			Toimitilavisio 2025					
	S	A	Kaikki	S3	S2	S1	A2	A1	Kaikki
Vankipaikat	2167	922	3089	235	1270	803	467	353	3128
Vangit 2013 ja ennuste 2025			3295	228	1301	748	618	358	3252
Koivapaus	-31	-163	-194			-40	-110	-95	-245
Käyttöaste 100 %				228	1301	708	508	263	3007
Käyttöaste 95 %				239	1366	743	533	276	3157

Taulukko 4. Valtakunnallinen laitosrakenne vuonna 2025. Väestöennuste on laskettu vuoden 2012 Tilastokeskuksen väestöennusteen ja vankitietojärjestelmän 1.5.2013 tietojen perusteella. Vankilukuilmoituksessa 16.5.2013 vankeja oli kirjoilla 3267. Valvotut koivapaudet ja ulkopuolelle sijoitetut sisältyvät S1-, A2- ja A1-vankipaikkoihin (noin 200–300). Koivapaus sisältää myös ulkopuolelle sijoitetut.

Jos valvotussa koivapaudessa ja vankilan ulkopuolelle sijoitettuna on esityksen mukaisesti noin 245 vankia, on avolaitospaikkojen osuus 32 prosenttia. Valvotussa koivapaudessa olevien määristä on esitetty myös suurempia arvioita.

Toimitilaverkostoselvityksessä esitettiin kaksi laitosrakennemallia. Toisessa vaihtoehdossa Kera- van, Juuan ja Käyrän vankilat lakkautettaisiin vuonna 2016 sekä Pelson ja Sulkavan vankila vuonna 2019. Toisessa vaihtoehdossa muutokset ehdotettiin toteutettaviksi nopeammin. Tässä vaihtoehdossa ehdotettiin Keravan (2015), Hämeenlinnan (2020), Pelson (2019) ja Pyhäselän (2023) vankiloiden lakkauttamista sekä tarvittavien lisävankipaikkojen rakentamista jäljelle jääviin vankilayksiköihin. Toissijaisena ehdotuksena oli avolaitosrakenteen järkevöittäminen vastaamaan alueellisia tarpeita: Käyrän, Sulkavan ja Kestilän avolaitokset ehdotettiin lakkautettaviksi vuonna 2016.

Avolaitospaikkojen suhteellinen osuus on tässä visioissa saman suuruinen kuin toimitilaverkostoselvityksessä. Merkitsevin ero toimitilaverkostoselvitykseen nähden on, että Hämeenlinnan vankila ehdotetaan peruskorjattavaksi ja Pelson vankilan korvaavia paikkoja ei esitetä rakennettavan Sukevan vankilaan. Visiossa on lisätty keveimpien suljettujen laitosten paikkalukua. Valvontatasoluokitusta on tarkennettu sekä toimitilaverkostoselvitykseen että *Vankitilojen luokittelu valvonnan intensiivisyyden mukaan* -raporttiin nähden.

¹² Vankilukuilmoitus 1.5.2013: 165 vankia valvotussa koivapaudessa ja 12 sijoitettu ulkopuoliseen laitokseen, lisäksi yhteensä 47 vankia hoidettavana Hämeenlinnan vankisairaalsassa ja Turun psykiatrisessa vankisairaalsassa.

Rikosseuraamuslaitos hakee laitosrakenteiden keskittämällä toiminnallista tehokkuutta. Mikäli elinkaarimallin mukaisesti joitakin laitoksia joudutaan kustannusten vuoksi sulkemaan, tulee löytää korvaavia tiloja jäljelle jääviin laitoksiin. Näissä vahvistettavissa laitoksissa tulee tehdä tiivistä yhteistyötä organisaation eri yksikköjen kanssa. Näitä yksikköjä ovat yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja arviointikeskusten lisäksi aluekeskukset, osin laitosten hallinto, uudet vapauttamisyksiköt ja tukipartiot.

Vankiloiden tiloja suunniteltaessa tulisi selvittää, voidaanko osan henkilökunnan työtilat siirtää varsinaisen vankilarakennuksen ulkopuolelle, esimerkiksi vapautuneisiin henkilökunnan asuntoihin tai mahdollisesti vuokrattaviin tiloihin. Nämä tilat ovat edullisempia kuin vankilarakennuksen sisällä sijaitsevat tilat. Vankiloiden läheisyydessä olevista henkilökunnan asunnoista on toimitilaverkostoselvityksessä esitetty luovuttavan, jolloin näin vapautuvia tiloja voitaisiin käyttää työtiloina. Osan lähityötä tekevien virkamiesten työmuodot kehittyvät suuntaan, jossa videoneuvottelukäytäntöjen kaltaisella toiminnalla voidaan olla yhteydessä kaukanakin toimipaikasta sijaitsevaan yksikköön.

Seuraavissa luvuissa käsitellään vankipaikkoja rikosseuraamusalueittain. Väestömuutokset aiheuttavat sen, että rikosseuraamusalueet alueet eivät olisi jatkossa enää nykyisellä tavalla samansuuruisia henkilöstökehykseltään ja laitosrakenteeltaan. Tämän vuoksi Vaasan vankila voisi vuonna 2025 kuulua Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Muutos tasaisi myös maantieteellisesti suuren alueen avolaitospaikkojen muuten suhteellisen korkeaksi jäävää osuutta.

4.2.1. Etelä-Suomen laitosrakenne

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella esitetään, että Keravan vankila suljetaan vuonna 2016. Keravan vankipaikat korvataan rakentamalla Jokelan vankilaan 55 avolaitospaikkaa, rakentamalla Vantaan vankilaan 120:lle vangille tarkoitettu uudisrakennus sekä lisäämällä Helsingin vankilaan peruskorjauksen yhteydessä 50 suljettua vankipaikkaa ja perustamalla enintään 20 avolaitospaikkaa henkilökunnan asuntoihin. Ehdotuksen mukaan Etelä-Suomessa ei ole naisvankipaikkoja, vaan Etelä-Suomen naisvangit sijoitetaan edelleen Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloihin.

Koposen ja Kärjenmäen (2012) toimitilaverkostoselvityksessä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen molemmat vaihtoehdot olivat samanlaiset. Taloudellisesti edullisemmassa mallissa ehdotettiin Helsingin vankilaan perustettavaksi avolaitospaikkoja (+50) vankilan alueella oleviin henkilökunnan asuntoihin. Toimitilavisiossa Helsingin vankilan avolaitospaikkoja on arvioitu olevan enintään 20, koska selvityksen mukaan henkilöstöasuntoihin ei voida peruskorjata suurempaa paikkamäärää.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella väestömäärä kasvaa, myös ulkomaalaisten vankien ja tutkintavankien määrän nousu voi olla ennustettua suurempaa.

Alustavan arvion mukaan lisäinvestointien aiheuttama vuokravaikutus on pienempi kuin Keravan vankilan vaatima hankesuunnitelman mukainen peruskorjaus. Keravan vankilan rakennukset, erityisesti poikaosasto, ovat elinkaarensa päässä ja muodostavat riskin toiminnan jatkumiselle.¹³

Rikosseuraamusalan tavoitteena on siirtää painopistettä vapaudessa täytäntöön pantaviin seuraamuksiin ja suljetuista vankiloista avolaitoksiin. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella avolaitospaikkojen osuus kaikista vankipaikoista on alhaisempi kuin koko valtakunnassa. Etelä-Suomen avolaitospaikkojen tarve on muita rikosseuraamusalueita alhaisempi, koska Etelä-Suomessa on paljon tutkin-

¹³ Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma 2014–2017

tavankeja, lyhyttuomioisia ja karkotettavia ulkomaalaisvankeja sekä myös muuta maata enemmän korkeampaa laitosturvatasoa vaativia vankeja.

Laitosrakenne 2025	Tilanne 30.4.2013			Toimitilavisio 2025					
ESRA	S	A	Kaikki	S3	S2	S1	A2	A1	Kaikki
Helsingin vankila	284		284	0	230	98	20	0	348
Jokelan vankila ja avovankila	84	40	124	0	0	84	95	0	179
Keravan vankila	95	74	169						0
Riihimäen vankila	223		223	104	119	0	0	0	223
Suomenlinnan vankila		70	70	0	0	0	0	95	95
Vantaan vankila	190		190	0	166	120	0	0	286
Yhteensä	876	184	1060	104	515	302	115	95	1131
Nyt ja ennuste 2025	1202			90	516	296	245	142	1289
Koevapaus	-7	-35	-42			-10	-30	-25	-65
Käyttöaste 100 %				90	516	286	215	117	1224
Käyttöaste 95 %				95	541	301	226	123	1285

Taulukko 5. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankilat vuonna 2025. Väestöennuste on laskettu vuoden 2012 Tilastokeskuksen väestöennusteen ja vankitietojärjestelmän 1.5.2013 tietojen perusteella. Valvotut koevapaudet ja ulkopuolelle sijoitetut sisältyvät S1-, A2- ja A1-vankipaikkoihin (noin 50–70). Vankipaikkatarve on väestöennustetta pienempi, koska kaikki Etelä-Suomen naisvankit on sijoitettu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen laitoksiin. Koevapaus sisältää myös ulkopuolelle sijoitetut.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue on esittänyt toiminta- ja taloussuunnitelmassaan vuosille 2014–2017 investointivaihtoehtona sitä, että Jokelan vankilaan rakennettavien uusien avolaitospaikkojen lisäksi Jokelan vankilan nykyiset suljetut paikat muutettaisiin avolaitospaikoiksi. Tässä toimitilavisiossa Jokelan vankilaan jäisi kuitenkin suljettuja S1-paikkoja. Jokelan vankilan avolaitospaikat ovat A2-tasoisia ja ne mahdollistavat itse ilmoittautuvien tuomittujen suoran sijoittamisen avolaitokseen. Lähellä oleva suljettu laitos tukee paremmin siviilistä saapuvien suoraa sijoittamista avolaitokseen. Lähes 180 paikan avolaitosta voi olla vaikea pitää riittävän turvallisena tuomituille itselleen ja henkilökunnalle. Etelä-Suomi voi jatkossa käyttää Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella olevia avolaitospaikkoja kuten tähänkin asti.

Vanajan vankilan molemmissa avolaitoksissa on Etelä-Suomen alueen vankeja kuten myös Vilppulan vankilassa. Hämeenlinnan vankilaan on Etelä-Suomen rikosseuraamusalueelta nopeat ja hyvät julkiset liikenneyhteydet.

Toimitilavisiossa ei ole suunniteltu naisvankipaikkoja Etelä-Suomen alueelle. Etelä-Suomen väestöennusteen perusteella tehty paikkatarvearvio on siksi noin 100–150 paikkaa Uudenmaan maakunnan väestöennusteen perusteella tehtyä arvioita pienempi (taulukko 5 ja myös liite 2c). Etelä-Suomen tarvitsemat vankipaikat riippuvat osin siitä, miten Hämeenlinnan vankilan peruskorjaus ratkaistaan ja mikä on Hämeenlinnan vankilan suurin mahdollinen paikkamäärä peruskorjauksen jälkeen.

4.2.2. Länsi-Suomen laitosrakenne

Länsi-Suomen alueella ehdotetaan Hämeenlinnan vankilan peruskorjaamista ja samassa yhteydessä Hämeenlinnan vankilan henkilöstöasuntojen muuttamista avolaitospaikoiksi, jotka korvaavat Vanajan vankilan Ojoisten osaston. Vilppulan vankilan vankipaikkamäärää ehdotetaan lisättäväksi 30:llä.

Länsi-Suomen osalta Hämeenlinnan vankilan peruskorjaus vaikuttaa alueen vankipaikkoihin merkittävästi. Toimitilaverkostoselvityksen mukaiseen Turun vankilan laajentamiseen ei ole perusteita, mikäli Hämeenlinnan vankilan peruskorjaus toteutetaan, kuten visiossa ehdotetaan. Vankilan peruskorjauksen yhteydessä vankipaikkalukua ehdotetaan kasvatettavaksi noin 320 paikkaan, mikä sisältää sekä vankilan paikat (286), avolaitospaikat (35) että vankilan yhteydessä toimivan vankisairaalan paikat.

Hämeenlinnan vankilan peruskorjauksen yhteydessä tehtävässä hankesuunnitelmassa voidaan ottaa kantaa myös Vanajan osaston sijoittamiseen alueelle myöhemmin, vuoden 2025 jälkeen. Vanajan vankilan perheosastolle vangit saapuvat lastensa kanssa joko suoraan siviilistä tai tutkintavangista vankeusvangeiksi muututtuaan Hämeenlinnan vankilasta. Tästä syystä Vanajan vankilan Vanajan osaston 16 paikkaa on luokitettu A2-tasoiseksi.

Käyrän vankila ehdotetaan vuoteen 2025 mennessä siirrettäväksi pienempänä, 40-paikkaisena A2-tason yksikkönä Turkuun.

Vaasan vankilan suljetuista vankipaikoista 12 on muutettu avovankilapaikoiksi. Vilppulan vankilassa on valmistumassa henkilökunnan asuntojen peruskorjaus. Tämän jälkeen vankilan paikkalukua on mahdollista kasvattaa 96 paikkaan, mikä on toiminnallisten ja alueellisten seikkojen perusteella laitoksen koon yläraja. Vilppulan vankilan alueelle voisi lisätä enemmänkin avolaitospaikkoja, mutta tähän ei katsota olevan perusteita.

Laitosrakenne 2025	Tilanne 30.4.2013			Toimitilavisio 2025					
	S	A	Kaikki	S3	S2	S1	A2	A1	Kaikki
LSRA									
Hämeenlinnan vankila	170	0	170	0	136	150	35	0	321
Kylmäkosken vankila	113	0	113	0	113	0	0	0	113
Käyrän vankila	0	73	73	0	0	0	40	0	40
Satakunnan vankila, Huittinen	0	103	103	0	0	0	103	0	103
Satakunnan vankila, Köyliö	78	0	78	0	0	78	0	0	78
Turun vankila	255	0	255	110	145	0	0	0	255
Vaasan vankila	59	12	71	0	8	51	12	0	71
Vanajan vankila, Ojainen	0	53	53						0
Vanajan vankila, Vanaja	0	60	60	0	0	0	16	44	60
Vilppulan vankila	0	66	66	0	0	0	0	96	96
Yhteensä	675	367	1042	110	402	279	206	140	1137
Nyt ja ennuste 2025			1087	74	425	244	202	117	1062
Koivapaus	-21	-76	-97			-20	-40	-40	-100
Käyttöaste 100 %				74	425	224	162	77	962
Käyttöaste 95 %				78	446	235	170	81	1010

Taulukko 6. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen vankilat vuonna 2025. Väestöennuste on laskettu vuoden 2012 Tilastokeskuksen väestöennusteen ja vankitietojärjestelmän 1.5.2013 tietojen perusteella. Valvotut koivapaudet ja ulkopuolelle sijoitetut sisältyvät S1-, A2- ja A1-vankipaikkoihin (noin 100–120). Vankipaikkatarve on väestöennustetta suurempi, koska kaikki Etelä-Suomen naisvangit on sijoitettu Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen laitoksiin. Koivapaus sisältää myös ulkopuolelle sijoitetut.

Koposen ja Kärjenmäen toimitilaselvityksen toisessa vaihtoehdossa esitettiin Hämeenlinnan vankila lakkautettavaksi Turun vankilan korvaavien tilojen valmistuttua loppuvuodesta 2019. Perusteluina Hämeenlinnan lakkauttamiselle olivat sekä tekniset että toiminnalliset syyt. Hämeenlinnan vankilan viimeisessä peruskorjauksesta tehdyssä hankeselvityksessä ilmeni peruskorjauksen ongelmallisuus, kun rakennetta pyrittiin muuttamaan nykyiset tekniset määräykset täyttäväksi. Energiamääräykset ja tekniset vaatimukset ovat muuttuneet rakennuksen elinkaaren aikana paljon, joten niiden täyttäminen nykyistä rakennetta muuttamalla arvioitiin viimeisessä selvityksessä haastaviksi.

Kylmäkosken vankilan peruskorjauksen suunnittelun yhteydessä on tutkittu kahta hankevaihtoehtoa. Edullisempi vaihtoehto sisältää välttämättömät vesijohtojen ja rakennusautomaation uusimisen, niihin suoraan liittyvät työt sekä ovikorjaukset. Laajempi vaihtoehto sisältäisi lisäksi myös muita parannuksia ja korjauksia liittyen mm. turvateknisten järjestelmien puutteisiin.

Vuoden 2013 alussa on Länsi-Suomen alueella ollut enimmillään noin 100 vankia valvotussa koivapaudessa ja laitoksen ulkopuolelle sijoitettuna. Tätä määrää on mahdollista ehkä nostaa vielä jonkin verran vuoteen 2025 mennessä. Länsi-Suomen alueen valvotussa koivapaudessa olevien määrään on laskettu mukaan myös valvotussa koivapaudessa olevat Etelä-Suomen naisvangit. Tämän vuoksi tässä visiossa valvotussa koivapaudessa olevien määrää ei ole nostettu merkittävästi nykyisestä tasosta.

4.2.2.1. Vaihtoehtona Pirkanmaan vankila

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen tulevaisuuspäivillä keväällä 2012 ehdotettiin vaihtoehtoa, jota ei ole arvioitu toimitilaselvityksessä. Tulevaisuuspäivillä esitettiin, että Hämeenlinnan vankilan

elinkaarta pidennettäisiin väliaikaisilla ratkaisuilla vuoteen 2022, jolloin Kylmäkosken vankila vaatisi välttämättä laajemman ja perusteellisemman korjauksen. Molempia vankiloita korvaava laitos ehdotettiin sijoitettavaksi Tampereen alueelle. Laitoksessa tulisi olla sekä S2- että S1-tason paikkoja. Tampereen alueen yhdyskuntaseuraamustoimisto ja alueen vapauttamisyksikkö voitaisiin sijoittaa samalle alueelle erillisiin tiloihin.

Toimitilavisiossa selvitettiin yhdessä Senaatti-kiinteistöjen kanssa mahdollisuutta rakentaa uusi vankila Tampereen alueelle, joka on Etelä-Suomen lisäksi väestöennusteissa kasvukeskus. Uuden vankilan rakentamisen myötä voitaisiin luopua Hämeenlinnan ja Kylmäkosken vankiloista. Senaatti-kiinteistöjen edustajan mukaan vuokratustannukset ovat sitä kannattavampia, mitä suuremmaksi vankilan kokoa voitaisiin kasvattaa. Uudisrakennus olisi vuokratustannuksia alentava, mikäli sillä korvattaisiin Hämeenlinnan ja Kylmäkosken vankiloiden lisäksi Pelson, Ojoisten ja Vilppulan vankiloiden paikat. Vankilan koko olisi näin yli 400 suljettua ja 150 avovankilapaikkaa. Se olisi Suomen suurin laitoskokonaisuus. Missään Pohjoismaassa ei ole näin suurta vankilakokonaisuutta, Ruotsin Kumla on Pohjoismaiden suurin suljettu vankila (463 paikkaa).

Senaatti-kiinteistöt piti vaihtoehdon tutkimista taloudellisesti perusteltuna. Päijät-Hämeen, Kanta-Hämeen ja Pirkanmaan yhteinen vankikertymä on väestöennusteen mukaan vuonna 2025 noin 570–600 vankia, mikä tarkoittaisi noin 170 avolaitospaikkaa ja noin 420 suljettua paikkaa. Rakennettava laitos olisi näin lähes täysin ennustetun vankikertymän suuruinen. Tämä tarkoittaisi myös vankien kotipaikkaperusteen säilymistä hyvänä muihin alueen laitosvaihtoehtoihin nähden. Vankilan sijainti Tampereen lähellä tuottaisi vakaamman palvelutarjonnan.

4.2.3. Itä- ja Pohjois-Suomen laitosrakenne

Suurimmat muutokset ehdotetaan tehtäväksi Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella. Ehdotukset ovat samansuuntaisia kuin toimitilaverkostosuunnitelmassa. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelle esitetään myös kaksi vaihtoehtoista suunnitelmaa.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella Pelson ja Kestilän vankilat esitetään suljettavaksi vuonna 2019. Sulkavan ja Juuan vankiloihin ei esitetä tehtäväksi uusia investointeja vuoteen 2025 asti, jolloin ne esitetään lakkautettaviksi. Naarajärven vankilaa esitetään kasvatettavaksi 40:llä ja Oulun vankilaa 30:llä vankipaikalla. Mikkelin peruskorjauksen valmistuminen lisää laitoksen vankipaikkoja noin 70:llä.

Laukaan vankila ehdotetaan siirrettäväksi 45-paikkaisena A2-valvontatason yksikkönä Jyväskylään. Näihin uusiin tiloihin tulisi sijoittaa myös arviointikeskuksen ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen henkilöstöä sekä mahdollisesti myös tukipartio. Laukaan vankilaa koskeva selvitystyö siirtymisestä Jyväskylään on jo käynnistynyt.

Jo nyt paikoitellen taloteknisesti vanhentuneessa Pyhäselän vankilassa on todennäköisesti aloitettava peruskorjaus vuoteen 2025 mennessä.

Laitosrakenne 2025 IPRA	Tilanne 30.4.2013			Toimitilavisio 2025						Vaihtoehto IPRA					
	S	A	Kaikki	S3	S2	S1	A2	A1	Kaikki	S3	S2	S1	A2	A1	Kaikki
Mikkelin vankila	60	0	60	15	115	0	0	0	130	15	115	0	0	0	130
Naarajärven vankila	0	101	101	0	0	0	101	40	141	0	0	0	101	0	101
Sulkavan vankila		48	48	ei uusinvestointeja					0	ei uusinvestointeja					0
Juuan vankila	0	40	40	ei uusinvestointeja					0	ei uusinvestointeja					0
Kuopion vankila	93	20	113	6	87	0	0	20	113	6	87	0	0	20	
Pyhäselän vankila	87	0	87	0	20	67	0	0	87	ei uusinvestointeja					0
Laukaan vankila	0	62	62	0	0	0	45	0	45	0	0	0	0	45	45
Sukevan vankila	176	0	176	0	76	100	0	0	176	0	76	100	0	0	176
Kestilän vankila	0	46	46	ei uusinvestointeja					0	0	0	0	46	0	46
Oulun vankila	80	14	94	0	55	55	0	14	124	0	50	30	0	14	94
Pelson vankila	120	0	120						0	0	0	120	0	0	120
Ylitornion vankila		40	40	0	0	0	0	44	44	0	0	0	0	44	44
Yhteensä	616	371	987	21	353	222	146	118	860	21	328	250	147	123	869
Nyt ja ennuste 2025			1006	63	360	207	171	99	901	63	360	207	171	99	901
Koevapaus	-3	-52	-55			-10	-40	-30	-80			-10	-40	-30	-80
Käyttöaste 100 %				63	360	197	131	69	821	63	360	197	131	69	821
Käyttöaste 95 %				66	378	207	138	73	862	66	378	207	138	73	862

Taulukko 7. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen vankilat vuonna 2025. Väestöennuste on laskettu vuoden 2012 Tilastokeskuksen väestöennusteen ja vankitietojärjestelmän 1.5.2013 tietojen perusteella. Valvotut koevapaudet ja ulkopuolelle sijoitetut sisältyvät S1-, A2- ja A1-vankipaikkoihin (noin 70–100). Koevapaus sisältää myös ulkopuolelle sijoitetut.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelle ei ole laskettu alueen tarpeisiin riittävästi S3-tason vankipaikkoja. Vision loppuraportin valmistumisen aikana ei ollut varmaa tietoa siitä, montako S3-tasoista vankipaikkaa alueella saadaan rakennettua Mikkelin vankilan peruskorjauksen yhteydessä. Tämän vuoksi Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta on laskettu siirrettäväksi noin 30 vankia Turun ja Riihimäen vankiloiden S3-osastoille. Sama laskutapaa käytettiin myös Anna Arola-Järven selvityksessä. Jos Mikkelin vankilaan saadaan peruskorjauksen yhteydessä rakennettua noin 45 S3-tason vankipaikkaa, voidaan Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen S3-vangit sijoittaa omalle alueelle. Tällöin on vastaavasti vähennettävä Turun ja Riihimäen vankiloista yhteensä 30 S3-tason vankipaikkaa muuttamalla paikat esimerkiksi S2-tason paikoiksi. Kaikkien S3-vankien sijoittaminen omille rikosseuraamusalueille edesauttaisi vangin kotipaikkaperusteisuutta ja vähentäisi vanginkuljetusta. Samalla se myös edellyttäisi toimintojen järjestämisvelvollisuutta.

Vaihtoehtoina pienemmät yksikkökoot ja useamman avolaitoksen säilyttäminen

Koposen ja Kärjenmäen toimitilaverkostoselvityksessä esitetyissä ratkaisuihin vaihtoehtoja on arvioitu lähinnä kiinteistöihin liittyvin taloudellisin perustein. Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa tulee arvioida muillakin kuin vain taloudellisilla mittareilla. Rikosseuraamuslaitos pyrkii toiminnallaan vaikuttamaan uusintarikollisuuteen. Pienistä avolaitoksista vapautuneiden vankien vankilaan takaisin palaamisen todennäköisyys on laitoksesta riippuen jopa puolet alhaisempi kuin suurista suljetuista laitoksista vapautuneiden. Havainnot perustuvat Rikosseuraamuslaitoksen tutkimustietoihin pitkältä aikajaksolta. Avolaitoksista vapautuneiden vankien parempi ennuste johtuu avolaitossijoitusperusteista, mutta myös pienten laitosten suuremmasta panostuksesta motivoivaan lähityöhön, hyvään vankituntemukseen perustuvaan vuorovaikutukseen sekä valvotun koevapauden käyttämi-

seen tuen ja vaiheittaisen vapauttamisen apuna. Nämä havainnot puhuvat pienten avolaitosten säilyttämisen puolesta.

Yksi pieniä avolaitoksia säilyttävämpi malli olisi se, jossa Pelson ja Kestilän vankilat lakkautettaisiin vuonna 2019 ja Juuan vankila vuoteen 2025 mennessä Tässä mallissa Naarajärven vankilaan ei rakennettaisi lisäpaikkoja, vaan sen sijaan säilytettäisiin joku muu avolaitos, esimerkiksi Sulkava. Tällöin Naarajärven vankilan koko säilyisi toimintojen kannalta toivottavampana, nykyisessä 101 vankipaikassa 141 vankipaikan sijaan. Vision ohjausryhmä on tukenut tätä mallia. Itä- ja Pohjois-Suomen laitusrakenteiden kannalta olisi perusteltua säilyttää Sulkavan avolaitos ja jättää suurentamatta Naarajärven avovankilan paikkalukua. Oulun vankilaan lisäpaikkoja pitäisi edelleen rakentaa 30. Tässä mallissa Pyhäselän vankilan peruskorjaus tulisi aloittaa ennen vuotta 2025.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen vaihtoehtomallissa suljettaisiin vuoteen 2025 mennessä Pyhäselän, Juuan ja Sulkavan vankilat. Oulun ja Naarajärven vankiloihin ei tarvitsisi rakentaa lisäpaikkoja. Tässä mallissa Pelson vankilan peruskorjaus tulisi aloittaa ennen vuotta 2025. Naarajärven ja Oulun vankiloiden paikkalukuja ei ole tarvetta kasvattaa. Mikkelin vankilaan valmistuu peruskorjauksen yhteydessä 70 lisäpaikkaa.

Molemmissa vaihtoehdoissa Laukaan vankila ehdotetaan siirrettäväksi 45-paikkaisena A2-valvontatason yksikkönä Jyväskylään, ja uusiin tiloihin tulisi sijoittaa myös arviointikeskuksen ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen henkilöstö sekä mahdollisesti myös tukipartio.

Toimitilavision toimeksiantoon ei aikataulullisten syiden vuoksi liittynyt kustannusvaikutusten selvittämistä. Ei siis voida tarkalleen sanoa eri vaihtoehtojen taloudellisia vaikutuksia. Esitetyistä vaihtoehtoista jälkimmäisessä ei tarvitsisi rakentaa lisäpaikkoja Oulun vankilaan ja muuttaa Naarajärven vankilan henkilöstöasuntoja vankipaikoiksi. Vaihtoehdossa esitetty Pyhäselän ja Juuan vankiloiden sulkeminen vaikuttaa Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen väestöennusteen kannalta tarkoituksenmukaisemmalta kuin Pelson ja Kestilän vankiloiden sulkeminen. Pelson ja Kestilän vankilat sijaitsevat Oulun lähetyvillä, ja Tilastokeskuksen väestöennusteissa Oulun seutu on nähty kasvuvoittoiseksi vielä ainakin 2040-luvulla. Pyhäselän ja Juuan vankilat sijaitsevat jo nyt muuttotappioalueella (liitteet 2a–2d).

4.3. Hämeenlinnan vankisairaala ja terveydenhuolto

Hallitusohjelmaan on kirjattu, että vankien terveydenhuolto siirretään Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) valvontaan, ja että hallituskauden aikana selvitetään vankien terveydenhuollon järjestämisen ja rahoittamisen siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriölle.¹⁴ Hankkeelle asetetun työryhmän toimikausi on 27.2.2013–31.12.2014. Työryhmän tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti selvittää vankien terveydenhuollon järjestämisen ja rahoittamisen siirtämistä oikeusministeriöltä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle sekä selvittää vankien lakisääteisen työterveyshuollon vaatimusten täyttyminen ja valmistella hallituksen esitys tarvittavista lainsäädännön muutoksista. Valtion hankerekisterissä¹⁵ työryhmän tehtävää on kuvattu mm. seuraavasti:

Hallitusohjelman tavoitteina on lisäksi vankien työkyvyn, kuntoutustarpeiden ja koulutusmahdollisuuksien selvittäminen vankeusaikana, päihdehuollon resurssien ja vankien päihteettömyyden turvaaminen, sekä vankilasta vapautumisen toteuttaminen suunnitellusti siten, että kuntoutus ja muut tukitoimet jatkuvat katkeamattomasti vapautumisen jälkeen. [- -] Myös terveyden-

¹⁴ STM 115:00/2012 Työryhmän perustamiskirje

¹⁵ <http://www.hare.vn.fi> Vankien terveydenhuollon järjestämistä selvittävä työryhmä.

huollon järjestämisen siirtämisen kustannusvaikutukset tulee selvittää. [- -] Vankien terveydenhuollon järjestämisen siirron yhteydessä tulee myös selvittää, täyttääkö vankien terveydenhuolto työterveyshuoltolaista (1383/2001) ja työturvallisuuslaista (738/2002) johtuvat vaatimukset. Työturvallisuuslakia sovelletaan vankien tekemään työhön. Tähän asti vankiterveydenhuollon on käytännössä katsottu toteuttavan myös velvollisuuden järjestää vankien lakisääteinen työterveyshuolto.

Hämeenlinnan vankisairaalan peruskorjausta, tilatarpeita ja toimintoja on käsitelty useissa erilliselvikyksissä viimeisen viiden vuoden aikana. Hämeenlinnan vankisairaala on valmistunut mm. toiminnan kustannus- ja vertailuselvitys, jossa tehtävänä oli selvittää, mitä vankien somaattinen sairaanhoito maksaisi, mikäli vankisairaalan palveluita ei olisi käytettävissä.¹⁶ Vankisairaala valmistui myös virkamiestyönä tehty selvitys¹⁷, jossa esitettiin vankisairaalan tilojen uudelleenjärjestelyä. Selvitykseen jätettiin eriävä mielipide.

Hämeenlinnan vankilan päärakennuksen kaavaillusta peruskorjauksesta on tehty vuonna 2009 esiselvitys, jossa selvitettiin peruskorjauksen tekniset reunaehdot ja toteutusvaihtoehdot rakennus-, rakenne- ja talotekniikan osalta. Rikosseuraamuslaitos laati vuonna 2011 toiminnallisten tavoitteiden lähtötiedoksi vankilan ja vankisairaalan perusparannuksen tarveselvityksen (13.7.2011), johon pohjautuen Senaatti-kiinteistöt laati selvityksen Hämeenlinnan vankilan perusparannuksesta.¹⁸ Tämän tarveselvityksen pohjalta selvitettiin asuinrakennusten muuttamista avo-osastoksi, vankisairaalan muuttamista vankipaikoiksi sekä vankila-alueen ulkotilojen uudelleenjärjestelyä. Selvityksessä tiloja ei suunniteltu leikkaus- tai muuhun vaativaan sairaalakäyttöön.

Hämeenlinnan vankisairaalan hankesuunnitelmaan sisältyi myös uusien tilojen korjaaminen vankisairaalalle nykyisen päälaitoksen yhteyteen ja nykyisen vankisairaala-rakennuksen ottaminen naisvankien käyttöön.¹⁹ Vankipaikkojen määrän arvioitiin perusparannuksen myötä kasvavan nykyisestä 174 paikasta noin 343 paikkaan, mikäli sairaalapaikat muutettaisiin vankipaikoiksi. Sairaalatiloihin saataisiin 36 potilaspaikan ja 28 vankipaikan sijaan jatkossa 112 vankipaikkaa, mikä parantaisi tilankäytön tehokkuutta ja alentaisi vuokratkustannuksia. Vankisairaalan tilat rakennettaisiin peruskorjauksen yhteydessä päärakennuksen tiloihin.

Uusimmassa Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2014–2017 todettiin Hämeenlinnan vankisairaalassa jatkettavan naispotilaiden päihdekuntoutusosaston toimintaa, jota integroidaan vankilan päihdekuntoutukseen. Rikosseuraamuslaitoksen johtoryhmä päätti huhtikuussa 2013, että vankisairaalarakennuksessa tulee olemaan myös kaksi vankilan osastoa. Kun Hämeenlinnan vankilan hankesuunnittelu aloitetaan syksyllä 2013 tai myöhemmin, vankisairaala ei oteta mukaan selvitykseen, koska vankisairaalalle varattavat tilat tulevat päätöksen mukaisesti olemaan nykyisessä vankisairaalarakennuksessa.

Toimitilavisiossa käsitellään terveydenhuollon tiloja vankilan tilojen yhteydessä kokonaisuutena. Turun vankilan alueella oleviin psykiatrisen vankisairaalan tiloihin ei visiossa esitetä tehtäväksi muutoksia. Vantaan vankilaan ehdotetulla laajennuksella ei ole suoraa yhteyttä terveydenhuollon tiloihin. Vankipaikkojen lisääntyessä merkittävästi uudisrakentamisen yhteydessä tulee varmistaa terveydenhuollolle asianmukaiset ja riittävät tilat.

¹⁶ FCG Finnish Consulting Group Oy. Vankisairaalan toiminnan kustannus- ja vertailuselvitys (17.2.2012).

¹⁷ Vankisairaalaselvitys. Virkamiestiimin selvitystyö (10.10.2012)

¹⁸ Hämeenlinnan vankilan perusparannus (27.2.2012)

¹⁹ Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2012–2015, liite 1.

4.4. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus siirtyi nykyisiin tiloihin vuonna 1995. Tutkinto- ja ammatillisista lisäkoulutusta varten oppilaitoksen tiloihin suunniteltiin ja rakennettiin toiminnan edellyttämät nykyaikaiset opetustilat. Oppilaitoksessa on normaalien luokka- ja ryhmätyötilojen lisäksi käytettävissä muun muassa auditorio, voimankäytön harjoitteluun rakennetut erikoistilat (selliharjoitustila valmistui vuonna 2007), kuntosali, liikuntatilat, kirjasto ja kurssihotelli.

Toimitilaverkostoselvityksessä todettiin, että koulutuskeskukseen on sijoitettu myös Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimiston Vantaan toimipiste. Toimitilaverkostoselvityksessä ehdotettiin, että Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimisto voitaisiin sijoittaa kokonaisuudessaan Vantaan Tikkuriin. Tämä olisi perusteltua, koska koulutuskeskuksessa on vapaata tilaa ja tilojen käyttöaste on alhainen. Koulutuskeskuksen etuna on sen keskeinen sijainti hyvien kulkuyhteyksien risteyskohdassa. Lisäksi koulutuskeskuksen vuokra on kohtuullinen. Tilat on vuokrattu Senaatti-kiinteistöltä. Toimitiloihin voitaisiin hajasijoittaa rikosseuraamusalan muita yksiköitä pääkaupunkiseudulta tai esimerkiksi Terveystieteiden tutkimuskeskuksen hallinto Hämeenlinnasta, jolloin vuokrasäästöt olisivat merkittävät.²⁰

Koulutuskeskus on tehnyt yhteistyötä tilojen yhteiskäytön lisäämiseksi. Opetus- ja majoitustiloja käyttävät koulutuskeskuksen omien opiskelijoiden lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköt. Koulutuskeskuksen mukaan tämä käyttö tulee lisääntymään. Lisäksi koulutuskeskus vuokraa lähinnä Laurea-ammattikorkeakoulun ja eräiden muiden virastojen määräaikaiseen käyttöön toimitiloihin (Keskusrikospoliisi ja Metsähallitus). Tilojen toimivuus on ollut palautteiden mukaan hyvä ja tiloista maksettava vuokra kohtuullinen. Myös oppilaitoksen toiminnan edellyttämät opiskelijoiden terveydenhuolto- ja ravitsemuspalvelut on sopimuksin järjestetty oppilaitoksen yhteyteen.

Jatkossa koulutuskeskus tulee organisoimaan keskushallinnon kurssitoimintaa, mikä lisää tilojen käytön koordinointitarvetta. Tilojen käytön sähköistä varausjärjestelmää kehitetään. Haasteena on oppilaitoksen toiminnasta johtuva tilojen epätasainen käyttötarve. Talviaikaan koulutustilat eivät aina riitä ja kesällä ne ovat vajaakäytöllä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ylläpitää Kriminologian kirjastoa, joka toimii valtakunnallisena erikoiskirjastona. Kirjasto palvelee ensisijaisesti rikosseuraamuslaitoksen omaa henkilöstöä sekä tutkinto- ja täydennyskoulutusopiskelijoita.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus sijaitsee pääkaupunkiseudulla toiminnallisesti ja tehtäviinsä nähden maantiellisesti ihanteellisessa paikassa, hyvien kulkuyhteyksien päässä muualta Suomesta ja muualle Suomeen. Oppilaitoksen sijainnilla on henkilöstön alalietokoulutuksen ja rekrytoinnin kannalta suuri merkitys. Toimitilavisio ehdottaa selvitettäväksi, voitaisiinko koko Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimisto sijoittaa koulutuskeskuksen tiloihin. Muuten koulutuskeskuksen toimitiloihin ja sijaintiin ei ehdoteta tehtävän muutoksia.

Koulutuskeskuksen tilojen nykyistä monipuolisempi käyttö on perusteltua ja suotavaa, koska näin lisätään tilojen käytön tehokkuutta ja taloudellisuutta. Erityisen kannatettavaa tilankäyttö-strategiaa koulutuskeskuksen kannalta olisi lisätä toimitilojen yhteistä käyttöä niiden toimintojen osalta, jotka tukevat koulutuskeskuksen ydintehtäviä. Ensisijaisesti tilojen käytön lähtökohtana tulisi olla koulutus-, kehittämis- ja tutkimustoimintojen kokoaminen samoihin toimitiloihin.

Videoneuvottelunlaitteiston suosio koulutustilaisuuksissa on kasvanut, mikä alentaa kynnystä osallistua lyhyisiin koulutustilaisuuksiin myös pääkaupunkiseudun ulkopuolelta. Samalla koulutuksesta

²⁰ Rikosseuraamuslaitoksen toimitilojen toimitilaverkostoselvitys, s 11.

aiheutuvat sivukulut pienenevät merkittävästi. Koulutuskeskuksen ammatillista täydennyskoulutusta tulisi siirtää tulevaisuudessa enemmän verkko-opiskelun suuntaan, koska lähivuosina täydennyskoulutuksen tarvetta lisäävät hallinnossa meneillään olevat toiminnalliset muutokset. Koulutuksen kysyntä on myös ajoittain ylittänyt pienryhmätilojen ja luentosalin käytössä olevan tilakapasiteetin.

4.5. Toimisto- ja asiakastoimitilat

Toimitilaverkostoselvityksessä toimistotiloiksi määriteltiin keskushallintoyksikkö, aluetoimistot ja yhdyskuntaseuraamustoimistot. Lisäksi toimistotiloja on vankiloissa. Vankiloiden toimistotilojen tehokkuutta ei tutkittu erikseen ja johtopäätöksissä esitettiin niiden analysointia sitten, kun vankiloiden tilankäytön raportointi pystyy tuottamaan käyttöä kuvaavia tunnuslukuja. Toimistotilojen tilankäyttöä arvioitiin vertailuluvulla henkilötyövuotta kohti lasketuilla neliöillä.

Rikosseuraamuslaitoksella oli vuoden 2012 alussa vuokrattuna toimistotilaa noin 11 000 m² josta vuokratustannukset ovat noin 2,7 miljoonaa euroa. Selvityksessä todettiin, että pääsääntöisesti toimistotilojen tilankäyttö on tehotonta, mikä ei ole valtion ja ministeriön linjausten mukaista. Aluekeskusten tilankäyttö oli kaikissa toimistoissa yli 35 m² henkilötyövuotta kohti ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen keskimääräinen tilankäyttö oli 46 m² henkilötyövuotta kohti.

Valtion toimijoiden tilankäytön tavoite on 25 m² ja Oikeusministeriön tavoite on 20 m² henkilötyövuotta kohden. Muutos tehokkaampiin tiloihin on esitetty tehtäväksi vuoden 2015 loppuun mennessä. Tavoitteeseen pääsemiseksi Rikosseuraamuslaitoksen toimistotilojen määrää pitäisi vähentää nykyisestä alle 6 000 neliömetriin. Nykyisten toimitilakustannusten perusteella laskettuna tilojen vähentämisellä toimitilaselvityksessä arvioitiin voitavan saavuttaa noin 1,3 miljoonan euron suuruisen vuokrasäästö vuositasolla. Tulevaisuuden lähtökohtana pitää toimitilaverkostoselvityksen mukaan olla aina se, että toimitilatarve analysoidaan aina vuokrasopimuksen päättymisen yhteydessä. Yhdyskuntaseuraamustoimistoille on valmisteilla uusi toimitilakonsepti, jossa asiakasvastaanotto tapahtuu sille tarkoitettussa tilassa. Näin saadaan toimistojen tilankäyttöä tehostetuksi vastaamaan paremmin oikeusministeriön linjauksia. Oikeusministeriön asettamat yleiset periaatteet²¹ ovat seuraavat:

01. kustannussäästöjä on saavutettava,
02. enintään 20 neliötä työntekijää kohden,
03. toimitila vyöhykkeistetään julkiseen ja sisäiseen,
04. kaikki asiakaspalvelutilat keskitetään,
05. luodaan yhteinen eteisaula säätelemään kulkua,
06. luodaan yhteinen odotus- ja palvelualue,
07. asiakkaat otetaan vastaan palvelutiloissa, ei työtiloissa,
08. eri asiakastyypit palvellaan eri palvelutilatyypeissä,
09. keskitetään isot kokoustilat yhteiskäyttöön,
10. luodaan monitilaympäristöä, jossa eri työtilatyyppejä,
11. luodaan vetäytymistiloja tiimitilojen läheisyyteen,
12. ei neuvottelutiloja työhuoneisiin vaan yhteiskäyttöön,
13. yksi yhteinen viraston työkahvila,
14. vähennetään paperin lähisäilytystä,
15. keskitetään tulostaminen ja
16. keskitetään yhteiskäytölliset tilat.

²¹ Oikeushallinnon työympäristö- ja toimitilakonsepti 23.11.2012.

Myös vankiloiden peruskorjausta ja uudisrakentamista suunniteltaessa oikeusministeriön toimitilastrategian mukaiset linjaukset tulee huomioida hankesuunnitelmissa. Laukaan vankilan siirtyminen Jyväskylään on suunnitteilla ja vastaavasti myös Käyrän vankilan Turkuun siirtymisen yhteydessä tulee tilat suunnitella siten, että ne ovat toimitilastrategian mukaisia. Kuopion ja Oulun vankilan alueilla olevilla "kampuksilla" on haettu strategian mukaisia tilaratkaisuja. Myös Helsingin vankilan alueella oleville tiloille suunnitellaan nykyistä tehokkaampaa tilankäyttöä. Asia on huomioitu tässä toimitilavisiossa myös Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskuksen kohdalla.

Toimistotilaksi luetaan kaikki toimistokerroksissa sijaitsevat työtilat apu- ja sosiaalituloineen. Myös yhteiskäyttöisistä neuvottelu-, sisääntulo- ja asiakaspalvelutiloista huomioidaan laskelmassa pinta-alan mukainen jyvitetty osuus. Tunnuslukuun ei lasketa mukaan toiminnan erikoistiloja, kuten istuntosalikokonaisuuksia, eikä kellarissa sijaitsevia arkisto- ja varastotiloja. Eri toimialojen erityistilojen kuten vankitilojen, tuomioistuimien istuntotilojen ja vastaavien erityistilojen osalta mitoitusperusteita samoin kuin näiden tilojen varustelussa noudatettavia periaatteita tarkastellaan erikseen toimialakohtaisissa toimitila- ja työympäristökonsepteissa tai -suunnitteluohjeissa. Näissäkin tiloissa pyritään monikäyttöisyyteen, korkeisiin käyttöasteisiin ja tarkoituksenmukaiseen mitoitukseen.²²

4.6. Palvelussuhdeasunnot

Toimitilaverkostoselvitys sisälsi myös palvelussuhdeasuntoselvityksen, jossa todettiin, että Rikosseuraamuslaitoksen palvelussuhdeasunnoista saamat tuotot eivät vastaa kustannuksia. Palvelussuhdeasuntojen tuotot olivat vuonna 2010 yhteensä 1,7 miljoonaa euroa ja kustannukset ilman yleiskustannuksia olivat 3,4 miljoonaa euroa sekä yleiskustannukset mukaan laskettuina 3,6 miljoonaa euroa. Kustannusten arvioitiin nousevan lisääntyvien investointien vuoksi lähivuosina, sillä noin puolet palvelussuhdeasunnoista on huonossa tai tyydyttävässä kunnossa. Kustannusvastaavuuslaskelma osoitti, että tuotot kattavat vain noin 48 prosenttia kustannuksista. Toimitilaverkostoselvityksessä todettiin, että palvelussuhdeasuntojen ylläpito ei ole nykyisellä mallilla kannattavaa.²³

Vapautuvia palvelussuhdeasuntoja hyödynnetään ottamalla ne käyttöön avolaitospaikkoina. Satakunnan vankilan asunnot on jo otettu vankikäyttöön. Henkilökunnan asuntoja tulisi ottaa käyttöön myös Helsingin vankilan alueella noin 20 vankipaikkaa, Hämeenlinnan vankilan alueella noin 30 vankipaikkaa, Naarajärven vankilan alueella mahdollisesti 40 vankipaikkaa ja Vilppulan vankilan alueella noin 30 vankipaikkaa.

²² Oikeusministeriön toimitilastrategia 2012

²³ Rikosseuraamuslaitoksen palvelussuhdeasuntojen vuokrauksessa noudatettavat periaatteet. Rikosseuraamuslaitoksen ohje 16.5.2012.

5. Valvontatasoluokitus

5.1. Aikaisemmat selvitykset

Rikosseuraamuslaitoksen vuoden 2012 tulostavoitteena oli toteuttaa vankiloiden luokittelu valvonnan intensiivisyyden mukaan. Vankiloiden luokittelutyön valmistelu käynnistettiin talvella 2010–2011. Keväällä 2011 valmistui aiheesta johtaja Samuli Laulumaan selvitys²⁴ jonka pohjalta Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö antoi 17.11.2011 toimeksiannon, jossa tehtävänä oli Laulumaan selvitystyön pohjalta mm. määrittellä valvonnan intensiivisyyttä koskevat reunaehdot ja yleiset laatuvaatimukset kussakin luokassa. Valvonnan lisäksi oli tarpeen tarkastella vankilan toimintojen järjestämistä, vankien tasapuolista kohtelua ja oikeuksien toteutumista sekä tehdä alustava arvio ehdotuksen taloudellisista vaikutuksista muun muassa vankitilojen välttämättömien muutosten ja teknisten valvontaratkaisujen osalta.

Vankilan johtaja Anna Arola-Järvelle marraskuussa 2011 annetussa toimeksiannossa oli edellisten seikkojen lisäksi neljä keskeistä tehtävää. Arola-Järven raportti Vankitilojen luokittelu valvonnan intensiivisyyden mukaan valmistui kesällä 2012.²⁵

Valvontatasoluokitusta koskevan selvityksen toteutus

Arola-Järven laati saamansa toimeksiannon mukaisesti (1) kriteerit, joiden perusteella toteutetaan vankilatilojen määrittely ja luokittelu valvonnan suhteen intensiivisyydeltään erilaisiin laitoksiin. Samalla Arola-Järvi laati (2) ehdotuksen vankiloiden ja vankilan osastojen jakautumisesta valvonnan intensiivisyyden mukaan kolmeen luokkaan suljettujen vankiloiden osalta (S1, S2 ja S3) siten, että samassa yksikössä on toimeksiannon mukaisesti myös olla eri luokkatasoja. Arola-Järvi ehdotti raportissaan avolaitosten jakamista kahteen eri valvontatasoluokkaan (A1 ja A2). Ehdotus perustui käytettävissä olevaan tietoon erityyppisten vankipaikkojen tarpeesta ja se huomioi ajankohtaiset tiedot vankien toiminnallisista tarpeista, rikosten uusimisen todennäköisyydestä ja vankilaturvallisuuteen liittyvät keskeiset seikat (mm. järjestäytyneen rikollisuuden). Samalla Arola-Järvi laati (3) vankien sijoittelua varten tyyppikuvaukset siitä, millaisille vankiryhmille em. luokkiin jakautuvat vankitilat on tarkoitettu ja hän teki ehdotuksen (4) valvonnan tasoluokkien henkilöstömitoituksesta.

Selvityksen taustamateriaalina Arola-Järvi käytti Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietokantoja, poliisilta saatuja tietoja, henkilökunnalle lähetetyn kyselyn tuloksia sekä Rikosseuraamuslaitoksen aikaisempia julkaisuja, mm. *Vankiloiden turvallisuusluokitus* raporttia (2001) ja etenkin Laulumaan raporttia *Selvitys vankilatilojen määrittelystä valvonnan intensiivisyyden mukaan* (2011).

Arola-Järven keskeiset ehdotukset

Arola-Järven selvitystehtävän alkuvaiheessa määriteltiin eräitä keskeisiä lähtökohtia. Ensinnäkin tilojen luokittelun nähtiin välttämättä olevan yhteydessä vankien luokitteluun. Toisin sanoen tuli luoda menetelmä, jonka avulla kunkin vangin lähtötaso määritellään. Lisäksi tuli kuvata, millaista valvontaa erilaiset vankiryhmät tarvitsevat. Luokittelu ei saa lisätä järjestelmän jäykkyyttä. Siksi Arola-Järven ehdotukseen sisältyi esitys siitä, että ainoastaan vangin lähtötaso määritellään strukturoidusti ja tämän jälkeen siirtyminen luokasta toiseen tapahtuu tavanomaisen sijoitusharkinnan ja

²⁴ Samuli Laulumaa. Selvitys vankilatilojen määrittelystä valvonnan intensiivisyyden mukaan, Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 5/2011.

²⁵ Anna Arola-Järvi. Vankitilojen luokittelu valvonnan intensiivisyyden mukaan. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 6/2012

päätöksenteon kautta. Poikkeuksen tästä pääsäännöstä voisivat Arola-Järven mukaan muodostaa mm. järjestäytyneessä rikollisuudessa mukana olevat tai muutoin erittäin riskialttiit vangit, joiden sijoittamispäätökset voitaisiin keskittää, jos sitä pidetään tarpeellisena.

Arola-Järvi totesi, että vankien luokittelun tulee tukea vankeuslakiin kirjoitettuja tavoitteita ja edesauttaa vankien hallittua siirtymistä avoimpiin olosuhteisiin. Tilojen luokitustasoja tulee myös tarkistaa vuosittain tulosohjausprosessissa ja päihdekontrollin tulee kaikissa luokissa olla korkealla tasolla. Arola-Järvi ehdotti suljettujen laitosten jakamista valvonnan intensiivisyyden suhteen kolmeen tasoon ja avolaitosten jakamista kahteen tasoon seuraavasti (lisäksi ehdotuksessa on luokka A0, joka tarkoittaa sijoitusta laitoksen ulkopuolelle):

S3 = valvonnan intensiteetti korkea, vankitilat on hyvin osastoitu, yhteydet vankilaan ja vankilasta ulos ovat valvottuja, riskeihin varautumisen ja ulkoisen kontrollin taso on korkea. Mahdollinen varmuusosasto. Mahdollinen tutkintavankeus korkean riskin vangeille. Poistumislupakelpoista vankia ei tule sijoittaa S3-tasolle muutoin kuin erittäin perustellusta syystä.

S2 = tutkintavankeuden perustaso, edellyttää vankeusvangilta halua ja jossain määrin kykyä noudattaa sääntöjä sekä osallistua rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan. Poistumisluvat mahdollisia.

S1 = puolisoljettu, edellyttää vankeusvangilta halua ja kykyä tulla toimeen suurissa vankiryhmissä, noudattaa sääntöjä sekä osallistua rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan. Poistumisluvat mahdollisia, siviilityö- ja ulkopuoliset opintoluvat mahdollisia.

A2 = vangit viettävät aikansa pääsääntöisesti laitosalueella ja/tai henkilökunnan ohjauksessa ja valvonnassa. Laitoksessa järjestetään työtä, opiskelua ja kuntoutusta. Laitokseen voidaan sijoittaa vankeja, joiden vapautumisajankohtaan on vielä pitkä aika tai joiden vapauttamisajankohta ei ole selvillä. Laitokseen voidaan sijoittaa vankeja, joiden L-aika ei vielä ole alkanut. Laitoksessa on mahdollisuus perhetapaamiseen. Vangin olinpaikka on pääsääntöisesti henkilökunnan tiedossa kaikkina vuorokauden aikoina ja laitoksessa on henkilökuntaa paikalla ympäri vuorokauden. Laitokseen voidaan sijoittaa vankeja, joilla on halua noudattaa sääntöjä, vaikka vangin kyvyistä ei voitaisikaan olla täysin varmoja (laitoksessa voidaan tarvittaessa järjestää erilaisia tukitoimia). Päihdekontrollin taso korkea, mahdollisuus retkahduksen käsittelemiseen.

A1 = vangit osallistuvat toimintaan pääsääntöisesti laitoksen ulkopuolella (siviilityö, opintolupa, työmaa muualla tms.) ilman välitöntä valvontaa. Laitoksen päätehtävä voi olla myös koevapauksien valmistelu. Laitokseen sijoitetaan pääsääntöisesti vankeja, joiden vapauttamista valmistellaan. Jos avolaitos sijaitsee suljetun laitoksen välittömässä läheisyydessä, siellä ei ole välttämätöntä olla henkilökuntaa kaikkina vuorokauden aikoina. Sijoitus edellyttää vangilta halun lisäksi kykyä noudattaa sääntöjä.

A0 = valvottu koevapaus tai sijoitus vankilan ulkopuolelle.

5.2. Valvontatasoluokitusta koskevat periaatteet

Toimitilavision toimeksiannossa tehtävänä oli laatia suunnitelma valvontatasoluokituksen käyttöönoton edellyttämistä jatkotoimenpiteistä. Ehdotusta siitä, miten laadittavan toimitilas suunnitelman mukaiset tilat jakautuvat eri valvontatasoille on käsitelty luvussa 4.

Lisäksi toimitilavisiassa tulee arvioida henkilöstöressurssien tarvetta ja tehdä suunnitelma vankien sijoittelun periaatteista eri valvontatasoille. Eri valvontatasoilla tapahtuvaa toimintaa käsitellään

vision luvussa 6. Tässä luvussa käsitellään valvontatasoa koskevaa henkilöstöresurssien tarvetta ja vankien sijoittamista eri valvontatasojen mukaisiin laitoksiin.

Tässä visiossa valvontatasoluokat on jaettu aikaisemman Anna Arola-Järven selvityksen mukaisesti. Kuten edellisessä luvussa on tiivistetty, perustuu valvontatasoluokitus laajaan aineistoon ja laitoksille tehtyyn kyselyyn sekä vankitietojärjestelmän että poliisin rekisteritietoihin. Tässä visiossa on luokituksen lähtökohtana Arola-Järven hyvin tehty selvitys.

Korkeimmalla valvontatasolle, S3-tasolle on arvioitu tarvittavan noin seitsemän prosenttia vankipaikoista. Tähän luokkaan kuuluvat myös vangit, jotka tarvitsevat korkeaa turvallisuustasoa muiden vankien taholta tulevan uhkan vuoksi. Mikäli näiden vankien kohdalla ei ole mahdollista käyttää avolaitossijoitusta esimerkiksi jäljellä olevan tuomion pituuden, mahdollisen tutkintavankeuden tai muiden vankeuslaissa mainittujen syiden vuoksi, on heidät sijoitettava suljettuun laitokseen siten, että heidän turvallisuutensa on taattu. Avolaitossijoituksen estää joskus myös se, että tuomitut eivät halua siirtyä avolaitokseen kokemansa uhkan tai muiden syiden, esimerkiksi omaisten tapaamiseen liittyvien seikkojen vuoksi.

Tässä visiossa esitetään Arola-Järven valvontatasoluokituksen kuitenkin kahta poikkeusta. Avolaitosten luokittelua ehdotetaan muutettavaksi siten, että korkeamman henkilöstömitoituskertoimen saavat ne avolaitokset, jotka voivat ottaa vastaan myös päihneiden vaikutuksen alaisena siviilistä saapuvia vankeja. Näissä laitoksissa tulee olla sekä korvaus- että katkaisuhuitoimahdollisuus ja niiden tulee kyetä toimimaan nopeaa päihdekuntoutusvastetta tarjoavina laitoksina. Näissä laitoksissa tulee olla kameravalvotut eristystilat ja laitosten tulee tarjota päihdekuntoutusta myös päihtyneinä saapuneille, mikäli laitosturvallisuuden ei katsota muista syistä vaarantuvan. Tällä hetkellä siviilistä suoraan saapuvia vankeja ottavat vastaan Naarajärven vankila ja Satakunnan vankilan Huittisten osasto.

Vankipaikkojen alueellinen jakautuma samoin kuin laitosten ehdotettujen valvontatasoluokkien alueellinen jakauma ei vastaa täysin alueiden tarpeita:

Toimitilaverkostoselvityksen tiivistelmä: Ongelmana on vankipaikkojen sijoittuminen eri alueille, kuin missä niiden todellinen tarve on. Vuosina 2020 ja 2025 asian arvioidaan korjaantuvan Etelä-Suomessa, mutta Itä- ja Länsi-Suomessa tilanteen ennustetaan vääristyvän lisää. Vankipaikkamäärän ja vankipaikkatarve-ennusteen vertailu valvonnan intensiivisyysluokittain tuo esille alueelliset erot. Etelän alueella S3-S2 -luokan paikkojen määrä on suuri. Länsi-Suomessa Köyliön vankilan muutos avolaitoksesta S1-tason suljetuksi laitokseksi on tasannut tilannetta oikeaan suuntaan. Länsi-Suomen alueella S3-S2 -luokan paikkoja on paljon suhteessa tarpeeseen. Osa S3-S2 -vankipaikoista voitaisiin siirtää luokkaan S1 ja toteuttaa korjaustyöt siten, että luokan S1 vaatimukset täyttyvät. Avolaitospaikkoja on riittävästi, mutta niiden luokajakoa voidaan tarkastella. Itä- ja Pohjois-Suomen alueen vankipaikkamäärä on suuri suhteessa tarpeeseen. Alueen laitoksissa on tehty paljon peruskorjaustoimenpiteitä, joiden vankipaikat on tehty vastaamaan S3-S2 tasoa. Tulevilla peruskorjaushankkeilla tulisi toteuttaa lisää S1 paikkoja. Alueelta voidaan vähentää avolaitospaikkoja.

Toimitilavision laitosrakennetta koskevassa luvussa on erilaisin ratkaisun pyritty korjaamaan toimitilaverkostoselvityksessä todettua epätasapainoa alueiden laitospaikkojen ja valvontatasoluokkien välillä. Täysin tyydyttävää ratkaisua ei kuitenkaan ole mahdollista saavuttaa, koska muutokset edellyttävät usein peruskorjaamista tai uudisrakentamista, ja ne taas lisäävät vuokratkustannuksia. Toimitilavisiossa ei nähdä perusteltuna sitä, että S3-valvontatason vankeja sijoitettaisiin laitoksiin, joissa ei ole toimivaa osastointia ja joissa on sijoitettuna myös alhaisimman suljetun valvontatason, S1-tason vankeja.

Toimitilavisiossa kannatetaan keskushallintoyksikön ja aluejohtajien säännöllistä kokoontumista alueellisten erojen tasaamiseksi. Näistä tasauskokouksista on hyviä kokemuksia ja niiden avulla on saatu eri alueiden vankiluvut vastaamaan paremmin alueiden käytössä olevia vankipaikkoja. Arviointikeskusten tehtäväksi jää silloin keskittyä tasaamaan eroja alueiden sisällä.

5.3. Valvontatasoluokat ja henkilöstöresurssien tarve

Tässä visiossa on käytetty eri valvontatasoille arvioitujen henkilöstötarpeiden lähtökohtana Arola-Järven esitystä valvontatasomitoituksista ja valvontatasoluokkien prosentuaalista osuutta. Taulukossa 7 on esitetty kaikki viisi valvontatasoluokkaa ja niiden prosentuaalinen osuus vankipaikoista. Arola-Järven toimeksiannossa oli tehtäväksi annettu mitoitaa henkilöstökehys niin, että Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelmassa edellytetyt henkilöstövuosisäästöt voitaisiin toteuttaa. Taulukossa 7 kertoimen nimi "49" kuvaa mitoitusta, jonka tuottaisi noin 49 henkilötyövuoden säästön. Pienemmät, "149"-nimiset kertoimet puolestaan tuottava 149 henkilötyövuoden säästön.

Toimitilavisio laati henkilöstöresurssien laskemiseksi erillisen taulukon, jossa on dynaamiset, muunneltavat kertoimet, ja joiden avulla henkilöstömitoitus voidaan sovittaa kulloinkin käytössä olevaan henkilöstön määrään. Muutettaessa yksittäisten laitosten vankipaikkamääriä tai siirrettäessä vankipaikkoja eri valvontatasoille, tulee huomioida valtakunnallinen käytettävissä oleva henkilötyövuosimäärä. Tehtävät muutokset eivät saa lisätä kokonaishenkilötyövuosimäärää.

Toimitilavision "2025"-kerroin tarkoittaa laskennallista dynaamista kerrointa, joka huomioi kulloinkin vahvistetun henkilöstökehysten. Tämä jaetaan alueiden valvontatasoluokituksen ja alueiden vankipaikkamäärien suhteen samoilla perusteilla. Taulukossa on oletettu, että vuonna 2025 on yhteensä 3 128 vankipaikkaa, jotka jakautuvat taulukon mukaisesti eri valvontatasoille. Lisäksi mitoituksessa on oletettu, että noin 245 vankia olisi valvotussa koevapaudessa ja ulkopuolelle sijoitettuna. Laskennassa on arvioitu henkilöstön kokonaismääräksi 2 367 henkilötyövuotta. Mikäli henkilöstön määrä on pienempi, kertoimet muuttuvat vastaavasti pienemmiksi ja mikäli henkilöstökehys on nykyistä suurempi, ovat kertoimet vastaavasti suurempia. Koevapauksien määrä vaikuttaa koevapauksia valmistelevien laitosten mitoitukseen.

Valvontatasoluokituksen paikat ja henkilötyövuosikertoimet					
Arola-Järvi				Toimitilavisio	
Taso	Paikat %	"-49 htv"	"-149 htv"	2025	Paikat
S3	7	0,810	0,760	0,799	235
S2	41	0,770	0,725	0,760	1270
S1	22	0,740	0,700	0,730	803
A2	19	0,460	0,430	0,454	467
A1	11	0,400	0,380	0,395	353

Taulukko 8. Valvontatasoluokituksen henkilömitoituksen paikkojen osuus (%) ja henkilöstömitoituskertoimet eri valvontatasoilla Arola-Järven mukaan sekä toimitilavision henkilömitoituskertoimet että valvontatasoluokkien mukainen vankipaikkamäärä eri valvontatasoilla vuonna 2025. Koevapaudessa ja ulkopuolelle sijoitettuja (A0-taso) on arvioitu vuonna 2025 olevan 245.

Yksittäisten laitosten kohdalla henkilöstömitoituslaskenta ei välttämättä toimi laitosten rakenteiden ja luonteen, mahdollisten valtakunnallisten tehtävien tai muiden vastaavien seikkojen vuoksi (katso

liite 1). Mitoituksen voidaan kuitenkin arvioida toimivan aluetasolla, jolloin yksittäisten laitosten aiheuttama vaihtelu tasoittuu useiden erilaisten laitosten vaikutuksesta. Mitoitusta tehdessä valvottu koevapaus on sisällytetty kunkin valvontatason sisälle, eikä erillistä kerrointa A0-tasolle ole tehty. Avolaitosten arvioidaan motivoituvan valmistelemaan lisää valvottuja koevapauksia, kun ne eivät pienennä laitosten henkilökohystä. Arola-Järven ehdotuksessa A0-tason erillinen kerroin oli 0,3 ja arvioitu koevapauksien määrä oli 230.

Mitoitukseen liittyy periaatteellinen kysymys. Pitääkö mitoituksessa käyttää vahvistettuja vankipaikkoja vai todellisia käyttöasteita? Vahvistetut vankipaikat lisäävät avolaitosten henkilöstökohystä ja vähentävät suljettujen vankiloiden kehystä. Todelliset käyttöasteet toimivat toisinpäin. Koska valvottujen koevapauksien määrän tulisi lisääntyä ja suljettujen laitosten yliasutuksen vähentyä, ehdotetaan, että mitoituksessa käytetään edellisen vuoden todellisia käyttöasteita. Tulosvuoden kuluessa laitosten henkilöstökohystä voidaan tarkastella kuluvan vuoden toteutumia vasten ja korjata mahdollisia vääristymiä.

Valitulla laskentatavalla on laitostasolla suuri vaikutus. Aluetasolla laitosten käyttöasteet eivät poikkea toisistaan niin paljon, että laskentatavalla olisi tällä tasolla yhtä suurta vaikutusta. Viime vuosina alueiden käyttöasteet ovat lähentyneet toisiaan keskushallinnon ja aluejohtajien sopimien tasauskokousten myötä. Etelä- ja Länsi-Suomen käyttöaste-erot ovat enää muutaman prosentin suuruisia. Ehdotettu laitosrakenne lähentää myös Itä- ja Pohjois-Suomen jonkin verran alhaisempaa käyttöastetta muihin alueisiin. Mitoitus on laitostasolla enemmän suuntaa antava tulosohjauksen apuväline kuin jäykästi toteutettava normi.

Mitoitusta laadittaessa tulee huomioida aluekeskusten tehtävät, yhdyskuntaseuraamustoimistot, arviointikeskuksissa tehtävä lausunto- ja arviointityö, valvotun koevapauden ja valvontarangaistuksen valvontaan liittyvät tukipartiot sekä yksittäisten laitosten valtakunnalliset tehtävät, kuten reitinmukainen vanginkuljetus, Kisko- ja Stop –ohjelmat sekä Turun keskusvalvomo. Valvotun koevapauden lisääminen erityisesti lyhyttä tuomiota suorittavilla sekä valvontarangaistusten valmistelu edellyttävät voimavarojen uudelleen kohdentamista. Lausunto- ja arviointityön mitoitus perustuu tehtyihin lausuntoihin ja valmistuneisiin rangaistusajan suunnitelmiin henkilötyövuotta kohden. Keskushallintoyksikkö on antanut näistä ohjeelliset mitoitusarvot. Arviointikeskuksia perustettaessa henkilöstömitoitus laskettiin ennakoitujen vanki- ja asiakasvirtaamien perusteella. Mitoitusta tulee tarvittaessa muuttaa asiakasvirtaamien muuttuessa.

5.4. Vankien sijoittaminen laitoksiin ja eri valvontatasoille

Vankien sijoittelussa tullaan ottamaan käyttöön uusi arviointijärjestelmä. Tässä menetelmässä arvioidaan myös tarvittavan laitosturvallisuuden taso. Arviointikeskus tekee vangin ensimmäisen sijoituksen ja huomioi laitosturvallisuuden tarpeen vankeuslain perusteiden mukaisesti. Vankila on vastuussa vangin asuttamisesta ja toimintoihin sijoittamisesta. Vankiloiden ja arviointikeskusten toimivalta ja työnjako on määritelty näin vankeuslaissa. Tämä ehdotus on myös Arola-Järven esityksessä.

Vankien valvontatasoille sijoittelun muut periaatteet liittyvät edelliseen lukuun: miten tilat jakautuvat eri alueilla (luku 4) ja eri laitoksissa ja mitkä ovat itse sijoitteluun ja sen taustalle tarvittavaan arviointiin liittyvät henkilöresurssit. Toimitilavision toimeksiantoon ei kuulunut toiminnan hallinnollinen organisointi.

Rikosseuraamuslaitos on ennakoanut alitäytäntöönpanijan jäämistä pois vankilaan toimittamisen ketjusta. Asiaa koskeva työryhmä on saanut työnsä päätökseen ja se on esittänyt vankilaan toimit-

tamisen siirtymistä kokonaan Rikosseuraamuslaitokselle. Tehtävien siirrosta on esitetty vuotuista 300 000 euron suuruista korvausta, joka käytännössä tarkoittaa noin seitsemää henkilötyövuotta. Kun kokonaishenkilötyövuosikehitys on kuitenkin laskeva, on epävarmaa missä määrin siirtyviin tehtäviin on saatavissa ennakoituja henkilötyövuosia.

Sijoitteluprosessin tulevaisuus sisältää erilaisia vaihtoehtoja. Alueiden käyttöaste-eroja tasataan ajoittain Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön johtamalla tasauskokouksilla. Näissä kokouksissa alueiden arviointikeskuksille voidaan antaa toiselta alueelta kiintiöpaikkoja, mikäli kyseisellä alueella ei ole riittävästi tietyn tasoisia tai tietyille vankiryhmälle tarkoitettuja vankipaikkoja. Tämä järjestely on toiminut hyvin, ja vuonna 2012 eri alueiden keskivankiluvut ja vankipaikat vastasivat toisiaan.

Korkeimman valvontatasoluokan, S3-luokan sijoitukset voitaisiin tehdä myös valtakunnallisesti. Tämä luokka on kuitenkin pieni, enimmilläänkin alle 10 prosenttia vangeista. Valtakunnallisesti voitaisiin Ruotsin tapaan sijoittaa kaikki esimerkiksi yli neljän vuoden tuomion saaneet vangit. Silloin kyseeseen tulisivat ainakin useimmat kokonaisrangaistusta suorittavat ja kaikki elinkautisvangit. Asiaan liittyy mahdollinen tuleva velvoite laajentaa vakavan väkivallan uusimisriskin arviointia ja lainmuutosesitys, jossa kokonaisrangaistuksesta vapautuvat määrättäisiin valvontaan. Kokonaisrangaistuksesta vapautuvien mahdollista valvontaa koskeva lainmuutos aiheuttaa muutoksia lainvoimaan tulosta lukien aikaisintaan kolmen vuoden kuluttua, mikä on kokonaisrangaistusta suorittavien lyhin mahdollinen tuomion pituus.

Valtakunnallinen sijoittaminen voitaisiin tehdä antamalla asiaa koskeva määräys jollekin nykyisistä arviointikeskuksista tai organisoimalla toiminta uudestaan siinä vaiheessa, kun alitöntöpanija jää vuonna 2015 pois vankilaan toimittamisen ketjusta. Lyhyttuomioisten, siviilistä saapuvien tuomittujen sijoittaminen avolaitoksiin voitaisiin siirtää avolaitosten, arviointikeskusten ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen yhteiseksi tehtäväksi. Yhdyskuntaseuraamustoimistot voisivat olla mukana ainakin silloin, kun yhdyskuntaseuraamus tai valvontarangaistus joudutaan muuntamaan vankeudeksi. Uusi asiakastietojärjestelmä kykenee saatujen selvitysten mukaan sopeutumaan eri vaihtoehtoihin. Toiminnan hallinnollinen organisointi tietojärjestelmässä ei vaadi merkittäviä muutoksia: kyse on lähinnä järjestelmään liitettävistä työjonokäytännöistä.

Valvontatasoihin liittyvän sijoittelun organisointi ja henkilöstömitoitus voidaan vahvistaa, kun seuraavat työryhmät; Arviointiryhmän perusarvioita koskeva työ ja Rikosseuraamuslaitoksen ydintoiminta-analyysi arviointikeskuksista, ovat saaneet työnsä päätökseen.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön kehitys- ja laatuysikössä on laadittu suunnitelmia keskeisten toimintojen kehittämiseksi. Yksiköllä on useita keskipitkän aikavälin (3–5 vuotta) kehittämiskohteita, joista asiakasarvioinnin, yhdyskuntaseuraamusten työskentelysisältöjen, vankitoimintojen, turvallisuustyön, asiakastietojärjestelmän, valvotun koevapauden, valvontarangaistuksen ja muun sähköisen valvonnan käytön edellytysten sekä Rikosseuraamuslaitoksen päätöksenteon tietopohjan kehittäminen ovat keskeisimpiä.

Vankien eri valvontatasoille sijoittelun periaatteet ovat erityinen osa Rikosseuraamuslaitoksen pidemmän aikavälin tulevia kehittämistavoitteita. Rikosseuraamuslaitoksen ydintoimintaa koskevissa hankkeissa on mukana arviointikeskusten toiminnan uudelleenarviointi osana rangaistusajan ja vapauttamisen suunnittelua. Asiaa koskevassa hankeasiakirjassa on todettu seuraavaa:

Asiakkuuden kokonaishallinta paranee. Lyhytaikaisvankien osalta päästään heti pureutumaan hallittuun vapauttamiseen ja vapaudessa olevien ongelmien ratkaisemiseen. Palvelutaso ja asiak-

kuuden kokonaishallinta paranee kaikilla tasoilla. Resurssit kohdentuu paremmin vaikuttavaan toimintaan. Edellyttää organisointitavan uudelleenarviointia arviointikeskustoiminnan osalta. Asia liittyy myös ulosoton mahdolliseen poisjääntiin prosessin alkuvaiheesta. Vapauttamissuunnittelun alkaisi siviiliarvioinnin yhteydessä ja siirtyisi sitten vankilalle. Lausunnotyön organisointi ja laajuus linjataan. Edellyttäne lakimuutosta.[--] Tavoitteena on, että etsitään toimintamalli, jonka avulla toiminnan tehokkuutta, esim. vankipaikkojen käyttöä voidaan lisätä koko valtakunnassa. Tällä hetkellä vankipaikkojen käyttöasteessa on eroa alueittain. Asiakkuusprosessien kokonaishallinta tehostuu.[--] Lyhytaikaisten vankien kanssa ei ehditä tehdä kovin vaikuttavaa toimintaa, minkä vuoksi painopistettä on mielekäs siirtää rangaistusajan suunnittelusta vapauttamisen suunnitteluun mm. koevapauden valmisteluun. Arkiselviytyminen siviilissä on usein akuutein haaste. Pureutumalla alusta lähtien elämönhallinnan kohentamiseen saadaan parempaa vaikuttavuutta. Luonnollisesti lyhyenkin rangaistuksen aikana vaikutetaan esim. päihitteettömyyttä tukevaan toimintaan. Sen sijaan käyttäytymiseen vaikuttaminen ja sen muuttuminen on yleensä hidas prosessi. [--] Siirtämällä työn painopistettä lyhytaikaisten vankien osalta vapauttamisen valmisteluun samalla pitempiä aikaisten vankien rangaistusajan suunnitteluun voidaan laadullisesti parantaa enemmän.

Hankeasiakirjojen mukaan seuraavat asiat selvitetään:

- Onko arviointikeskusten nykyinen organisaatorakenne tarkoituksenmukainen vai onko sitä tarpeen kehittää esimerkiksi siten, että Suomessa olisi vain yksi arviointikeskus, joka tekisi mm. vankien sijoittelun valtakunnallisesti?
- Siirretään painopistettä lyhytaikaisvankien rangaistusajan suunnittelusta siten, että alle kahdeksan kuukauden vankeusrangaistuksissa tehdään rangaistusajan suunnitelman sijaan vapauttamissuunnitelma. Vapauttamissuunnitelma laaditaan vangin sijoitusvankilassa ja se perustuu vankilahenkilökunnan tekemään arviointiin.
- Selvitetään, onko syyttäjän pyynnöstä tehtävät, seuraamuksiin liittyvät lausunnot tarkoituksenmukaista laatia tulevaisuudessa arviointikeskusten sijasta yhdyskuntaseuraamustoimistoissa.
- Tehdään ehdotus, missä ja missä laajuudessa jatkossa tehdään vankilaan tuleville ns. siviiliarviointi (olettamuksena, että ulosotto jää pois täytäntöönpanoprosessista).
- Täsmennetään arviointityössä käytettävät arviointimenetelmät mukaan lukien toimeenpanon yhteydessä tehtävä arviointi (esim. yhdyskuntaseuraamuksen aloitus ja lyhytaikaisvankien vapauttamissuunnitelman edellyttämä arviointi).

6. Toimintaa vuoden 2025 tiloissa

6.1. Työtoiminta tulevaisuudessa

Vankiloiden toiminnot ovat usein toistaan irrallisia. Toiminnoista ei ole muodostunut kokonaisuutta, jossa ne täydentäisivät toisiaan vangin vapauteen valmentamisessa ja pyrkimyksessä rikoksettoomaan elämäntapaan. Tällä hetkellä erityisesti työtoiminta on muista kuntouttavista toiminnoista melko irrallaan. Jatkossa työtoiminta tulisi integroida paremmin vankilan muuhun kuntouttavaan toimintaan.

Visiotyöryhmä ehdottaa, että vankilan toiminnoista muodostetaan toimintokokonaisuuksia eli palvelupaketteja. Palvelupaketilla tarkoitetaan eri ammattilaisten yhdessä toteuttamaa suunnitelmallista ja yksilöllisesti toteutettujen toimintojen kokonaisuutta, joka tähtää vangin työ- ja toimintakyvyn, arkielämän taitojen sekä sosiaalisen selviytymisen parantamiseen. Palvelupaketit koostuvat ohjelma-, koulutus- ja työtoiminnasta, päihdetyöstä, arkielämän taidoista sekä vapaa-ajantoiminnoista. Palvelupaketeilla voidaan paremmin vastata vangin yksilökohtaisiin, rangaistusajan suunnitelmassa mainittuihin tarpeisiin. Toiminnan tuotteistaminen selkeyttää sitä, millaista toimintaa kullekin vangille tarjotaan. Palvelupakettien avulla helpotetaan ja tehostetaan vankilan toimintojen suunnittelua sekä lisätään moniammatillista yhteistyötä laitoksen sisällä ja ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Palvelupakettityöskentelyssä mukana olevien toimijoiden tulee tietää tehtävänsä, vastuunsa ja toisten toimijoiden tehtävät. Heillä tulee myös olla jaettu käsitys toiminnan tavoitteista ja ymmärrys siitä, miten oma toiminta on osa vankia kuntouttavaa palvelupakettia.

Työtoiminnan kannalta palvelupaketeista voisi muodostaa seuraavanlaisia:

1. *Työelämän perustiedot ja -taidot.* Tässä vangille opetettaisiin työajat, työntekijän vastuut ja velvollisuudet, yleinen työturvallisuus, käyttäytyminen työpaikoilla ja toiminta ryhmässä.
2. *Ammattialaan tutustuminen.* Vangilla olisi mahdollisuus tutustua johonkin laitoksen työpisteeseen niin, että hän näkisi keskeiset työtehtävät kyseisessä ammatissa.
3. *Työ- ja toimintakyvyn ylläpito.* Tässä vanki työskentelisi säännöllisesti jollakin ammattialalla. Työssä huomioitaisiin vangin mahdolliset toiminnalliset rajoitteet. Vanki työskentelisi osana työryhmää.
4. *Ammattityön tietojen ja taitojen päivittäminen.* Vanki työskentelisi täysipäiväisesti ammatiosaamista edellyttävässä työpisteessä.
5. *Työssä oppiminen, koulutus ja harjoittelu.* Tämä pitäisi sisällään esimerkiksi oppisopimus-koulutuksen ja työharjoittelun yksityisessä yrityksessä.

Työtoiminnan lisäksi jokaiseen palvelupakettiin kuuluu myös vangin koulutusasioiden selvittäminen, esimerkiksi keskenjääneiden opintojen jatkamismahdollisuus, mahdollisuus kouluttautua ammattiin tai mahdollisuus täydentää aiempia opintoja. Jokaiseen kokonaisuuteen kuuluu myös työvoimapalveluihin tutustumista, palveluiden käyttämistä ja työn hakemisen opettelua sekä työllistymis-, aktivointi ja kotouttamissuunnitelmien päivittäminen. Vankila-aikaisessa kuntouttamisessa tulisi jatkossa yhä enemmän huomioida vangille esimerkiksi työhallinnossa tai kuntien sosiaalitoimissa tehty työ ja suunnitelmat. Näin vangin kuntouttaminen jatkuisi suunnitelmallisesti ja yhteisten tavoitteiden mukaisesti myös vankilassaoloaikana.

Työtoiminnan, koulutuksen ja viranomaisyhteistyön lisäksi yhden tärkeä osan palvelupakettia muodostaa vangin tarvitsema ohjelmatoiminta. Jokaiseen palvelupakettiin liitetään myös eri laitostyyppien soveltuvaa arkielämäntaitojen opettelemista sekä vapaa-ajantoimintaa.

Palvelupaketit eroavat laitoskohtaisesti toisistaan sen mukaan, minkälaisia toimintoja vankilassa on tarjolla. Vankilat keskittyvät laitostyypeittäin erilaisiin palvelupaketteihin. Esimerkiksi tutkintavankiloissa voisi olla käytössä palvelupaketit 1 ja 2, vankeusvankiloissa palvelupaketit 2–5 ja joissakin avovankiloissa voisi painottua palvelupaketti 5 pääosin laitoksen ulkopuolelta hankittuna.

Palvelupakettien mukaisesti jaettuun toimintaan siirtyminen edellyttää henkilökunnalta uudenlaisia tehtävänkuvia sekä selkeästi määriteltäviä tehtäviä vangin rangaistusajan suunnitelman toteuttamisessa. Jokaisen virkamiehen tulee ymmärtää oma roolinsa vangin kuntouttamisprosessissa.

Toimintaraha palvelupaketin mukaan?

Työtoiminnan ja kuntouttavan ohjelmatoiminnan yhdistäminen on nykyään haastavaa. Etenkin avovankiloissa vankeja on vaikea motivoida ohjelmatoimintaan ja koulutukseen, koska näistä toiminnoista maksetaan pienempi korvaus kuin työtoiminnasta.

Vankiloiden toiminnan jakaminen aiemmin kuvattuihin palvelupaketteihin mahdollistaisi sen, että vanki saisi tietyn suuruista toimintarahaa tai avolaitospalkkaa sen mukaan, millaisen palvelupaketin mukaiseen toimintaan hän osallistuu. Korvaus tulisi siis palvelupaketin, ei palvelupaketin sisältämän toiminnan mukaan. Vankien toimintarahan maksamisen yksinkertaistamiseksi useammasta palvelupaketista voitaisiin maksaa saman suuruinen korvaus.

Missä tiloissa toimitaan?

Yhä harvemman vangin osaaminen ja ammattitaito riittää vaativiin työtehtäviin. Valvottu koevapaus ja avolaitokset tyhjentävät suljetuista vankiloista osaavimman työtoiminnan vankiresurssin.

Työtoiminnalla on jatkossakin merkittävä rooli vangin kuntouttamisessa ja rangaistusajan suunnitelman toteuttamisessa. Työtoiminta tulee kuitenkin sopeuttaa tarjolla olevan vankiaineksen osamiseen. Tarjotaan siis sellaista työtä, johon vankien ammattitaito ja osaaminen riittää. Ammatillisen työn osuus tulee vähentymään, kuntouttavan ja valmentavan työtoiminnan osuus lisääntyy. Työtoimintaan on löydettävä uusia toimialoja ja työtoiminnan järjestämistä on mietittävä uudelleen. Tuotettavien tuotteiden on oltava myyviä, kannattavia valmistaa ja helposti ostettavia esimerkiksi verkkokaupan kautta.

Koska työtoiminnan luonnetta on muutettava, tulee myös tarkastella, missä tiloissa työtoimintaa järjestetään ja kenen toimesta. Ovatko vankiloiden nykyiset suuret teollisuushallit parhaita mahdollisia pienryhmille tai valmentavaan ja kuntouttavaan työtoimintaan? Voiko työtoimintaa järjestää enemmän osastoilla, vankilarakennuksen ulkopuolella tai siviilissä esimerkiksi yhteistyökumppaneiden tiloissa? Vankiloille edullisin olisi malli, jossa ulkopuolinen yrittäjä tuo yritystoimintansa vankilan tiloihin, tarjoten samalla toimintapaikkoja vangeille. Vankien työtoimintaa voitaisiin järjestää myös yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Yhä enemmän tulee myös arvioida vankilarakennuksessa sijaitsevien tilojen yhteiskäyttöä. Miten työtoimintaa, koulutusta ja vankien vapaa-ajantoimintaa voitaisiin järjestää samoissa tiloissa? Esimerkiksi pelkkään opetuskäyttöön tarkoitettut tilat ovat yleensä tyhjillään oppilaitosten lomakausina. Koska vuokraa maksetaan kaikista tiloista jokainen kuukausi, tulee tilat saada tehokka-

seen käyttöön ympäri vuoden. Visiotyöryhmä esittää, että jatkossa vankiloihin pyritään järjestämään ja rakentamaan monitoimitiloja. Tarkoituksena on, että samoissa tiloissa voidaan järjestää erilaista toimintaa eri toimijoiden järjestämänä. Taajamissa sijaitsevilla vankiloilla voitaisiin lisätä yhteistyötä kunnan tai kaupungin kanssa avovankien tai S1-vankien työllistämiseksi kunnan erilaisiin työpisteisiin esimerkiksi puistotöihin tai pienimuotoisiin rakennus- ja kunnostustöihin.

Visiotyöryhmä esittää, että työtoiminnan tarpeettomista tiloista luovutaan ja jatkossa toiminnot organisoidaan monitoimitiloihin.

Perinteisesti työtoiminta on totuttu näkemään jonkin tavaran tai tuotteen valmistamiseen tähtäävänä toimintana. Suomalaisessa vankeinhoidossa ei juurikaan olla kehitetty sellaista työtoimintaa, jossa tuotteena on esimerkiksi palvelu tai sähköinen tuote, esimerkiksi postituspalvelu tai nettisivu. Jatkossa työtoimintaan tulee löytää uusia toimialoja seuraamalla kansainvälistä kehitystä. Informaatioteknologian hyödyntäminen tulee omaksua myös vankien työllistämiseksi.

Työtoiminta eri laitostyypeissä ja valvonnan tasoilla

Nykyisin vankiloissa tarjotaan hyvin samanlaista työtoimintaa laitoksen luonteesta riippumatta. Avo- ja suljettujen vankiloiden työtoiminta ei eroa merkittävästi toisistaan, ei myöskään tutkinta- tai vankeusvankiloiden. Työtoiminnan samanlaisuus eri vankiloissa edellyttää samanlaisia konehankintoja, tiloja ja muita työtoimintaan liittyviä investointeja.

Jatkossa työtoiminnan tulisi olla luonteeltaan erilaista eri vankilatyypeissä. Työtoimintaan liittyviä ratkaisuja tehtäessä tulisi huomioida laitoksen luonne ja käyttötarkoitus. Esimerkiksi tutkintavankiloissa ei ole syytä järjestää ammattityöksi luokiteltavaa työtoimintaa. Tähän voivat keskittyä vankeusvankilat, joissa vangit viettävät pitemmän ajan rangaistuksestaan. Tutkintavankiloissa työtoiminnan tulee olla luonteeltaan sellaista, että työhön on helppo tulla, se ei ole liian vaativaa, työn oppii nopeasti ja vangin siirtyessä toiseen vankilaan, toinen vanki voi vaivattomasti jatkaa edelliseltä vangilta kesken jäänyttä työtä. Tutkintavankiloiden työtoiminnassa tulisi selviytyä halvemmilla koneinvestoinneilla.

Vankiloissa on perinteisesti tarjottu työtoimintaan osallistumista keinoksi täyttää vangin osallistumisvelvollisuus. Työtoimintaa on vuosien aikana kehitetty ja kaikissa vankiloissa työtoiminta onkin ammattitaitoisesti hoidettua. Vankiloiden työtoiminta on pääosin luonteeltaan sellaista, että se voidaan helposti siirtää vankilasta toiseen. Laitteet ja koneet voidaan siirtää, maataloustoiminta on vaikeammin siirrettävissä. Eri vankiloiden työ- tai ohjelmatoimintaan liittyviä toimintakulttuureja on vaikea siirtää. Työtoiminnan tulevaisuutta mietittäessä, tulee arvioida, millainen työtoiminta on vankeinhoidon ydintoimintaa ja millaisesta toiminnasta on eniten hyötyä vankien kuntouttamisessa ja rikoksettomaan elämäntapaan siirtymisessä. Tulee seurata yhteiskunnan kehitystä, mihin ammatteihin tulevaisuudessa työllistytään.

Vankiloiden työtoimintaa tulee tarkastella kriittisesti vuosittain tulosneuvotteluissa. Vankiloissa ei tule järjestää sellaista työtoimintaa, jossa jatkuvasti työskentelee työtoiminnan resurssit huomioon ottaen liian vähän vankeja.

Toimintaa eri valvonnan intensiivisyystasoilla

Korkeimman valvontatason (S3) vankiosastot

S3-vankiosastoilla valvonnan intensiteetti on korkea ja tilat ovat hyvin osastoituja. S3-vankiosastot sijaitsevat Turun, Riihimäen, Mikkelin ja Kuopion vankiloissa. S3-vankiosastoille sijoitetaan intensiivistä valvontaa tarvitsevia lyhyt- ja pitkäaikaisia tutkinta- ja vankeusvankeja. Kaikki vangeille järjestettävä toiminta tapahtuu pienryhmissä tai yksilöllisesti. Toiminta pyritään järjestämään mahdollisimman paljon asuinostojen yhteydessä olevissa tiloissa, jolloin vankeja tarvitsee kuljettaa mahdollisimman vähän.

Valvontatason S2–S1 vankilat ja vankiosastot

S2–S1 -valvontatason suljettuihin vankiloihin sijoitetaan tutkinta- ja vankeusvankeja. Vangeilta edellytetään kykyä toimia ryhmässä, noudattaa sääntöjä sekä osallistua rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan. S1-tasolla myös siviilityö- ja ulkopuoliset opintoluvat ovat mahdollisia. Vankien toiminnot järjestetään pääsääntöisesti ryhmissä. Pitkäaikaisvangeille tarjotaan työskentelymahdollisuutta vaativammassa työtehtävissä sekä mahdollisuutta kouluttautua esimerkiksi oppisopimuskoulutuksessa. S2 vankiosastoilla voidaan tarvittaessa järjestää toimintaa myös asuinostoilta.

A2-valvontatason avovankilat

A2-valvontatason avovankiloita ovat Naarajärven vankila, Jokelan vankilan avovankilaosasto sekä Satakunnan vankilan Huittisten osasto. A2-valvontatason vangit viettävät aikaansa pääsääntöisesti laitosalueella henkilökunnan ohjauksessa ja valvonnassa. Laitoksissa järjestetään työtä, opiskelua ja kuntoutusta. Laitoksissa järjestetään myös katkaisu- ja korvaushoitoa sekä nopean vasteen päihdekuntoutusta (ks. Naarajärven malli). Nämä laitokset ottavat vastaan myös päihtyneensä suoraan siviilistä saapuvia vankeja. A2-valvontatason vankilat toimivat erityisesti päihdeongelmaisten pitkäaikaisvankien ensimmäisinä avovankiloina. A2-valvontatason vankiloissa vangit voivat olla pidemmänkin aikaa.

A1-valvontatason avovankilat ja vapauttamisyksiköt

A1-valvontatason avovankiloihin ja vapauttamisyksiköihin ei pääsääntöisesti oteta vankeja suoraan siviilistä, vaan vangit saapuvat suljetun vankilan tai A2-valvontatason avovankilan kautta. Selvityksen jälkeen saapuvat vangit voidaan vastaanottaa suoraan A1-tason avovankiloihin. Näihin laitoksiin ei voida vastaanottaa päihtyneensä saapuvia vankeja, koska laitoksissa ei ole päihtyneiden vankien tarkkailuun tarvittavia tiloja. Vangit voivat osallistua joko laitoksessa järjestettävään toimintaan tai laitoksen ulkopuoliseen toimintaan esimerkiksi siviilitöihin tai laitoksen ulkopuolella tapahtuvaan koulutukseen. Erityisesti asutuskeskuksissa sijaitsevista avovankiloista ja vapauttamisyksiköistä pyritään siihen, että toiminnot järjestyvät pääasiassa ympäröivässä yhteiskunnassa ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. A1-valvontatason vankiloissa vangit ovat pääsääntöisesti lyhytaikaisempia kuin A2-valvontatason vankiloissa.

Kaikissa avovankiloissa on jatkossa enemmän lyhytaikaisia ja mahdollisesti alentuneesti työkykyisiä vankeja. A2-valvontatason vankiloissa vangit ovat myös entistä päihdeongelmaisempia. Avovankiloissa on myös pitkäaikaisvankeja, jotka saattavat olla avovankiloissa useita vuosia. Avovankiloihin tarvitaan työtoimintaa erilaisten vankien tarpeisiin. Avolaitosten työtoiminnan sisällön tulisi erota toisistaan eri laitoksissa. Ei siis järjestetä samanlaista toimintaa useissa eri avolaitoksissa.

Avolaitosvankeja kannustetaan työllistymään, kouluttautumaan ja työharjoitteluun laitoksen ulkopuolelle. Vankeja ohjataan etsimään työ-, opiskelu- tai työharjoittelupaikkaa työvoimapalvelukusten kautta. Avolaitoksissa ei järjestetä enempää toimintaa kuin mihin on tarvetta. Avolaitoksissa pyritään integroimaan vankeja ympäröivään yhteiskuntaan ja kannustetaan heitä normaalipalveluiden käyttäjiksi. Avovankiloiden päätehtävänä on valvottujen koevapauksien ja vapautumisen valmistelu.

Arjen taitojen hankkiminen

Aiemmin vangit osallistuivat aktiivisesti vankilaa ylläpitäviin toimintoihin mm. ruokahuoltoon ja puhtaanapitoon. Vankeinhoidon taloudellisen tilanteen parantuessa ja toimintaohjelmien lisääntyessä alettiin nähdä, että vangin tehtävä on osallistua toimintaohjelmiin, ja että vankilan perushuolto tulee järjestää ammattityönä. Useissa vankiloissa vangit eivät osallistu mitenkään esimerkiksi ruokahuoltoon. Nykyisellään vankilat, etenkin avovankilat, ovat liian täyden palvelun laitoksia, joissa vangin ei tarvitse huolehtia arjen sujumisesta. Vankila tarjoaa mm. valmiit ateriat ja vaatehuollon. Rikosseuraamuslaitos päätti keväällä 2013 selvittää, voitaisiinko avovankiloissa siirtyä käytäntöön, jonka mukaan laitos tarjoaisi vangeille vain lounaan tai päivällisen arkipäivinä, ja vangit vastaisivat itse muista viikon aterioista.

Ruotsissa lähes kaikissa alemman turvallisuusluokituksen laitoksissa sekä osassa korkeamman turvallisuusluokituksen vankiloiden tietyillä osastoilla, esimerkiksi sopimushoito- ja kuntoutusosastoilla, vangit vastaavat itse tilojen siivouksesta, pyykinperusta ja ruoan laittamisesta. Ruotsissa tästä käytetään termiä 'självförvaltning', itsehallinto.

Niukkenevien henkilötyövuosiresurssien myötä vankiloissa tulisi jatkossa hyödyntää laajemmin vankityövoimaa. Vankien osallistuminen vankilan perushuoltoon voitaisiin ainakin osittain järjestää niin, että vanki voisi samalla suorittaa osasuorituksia oppisopimuskoulutukseen esimerkiksi catering-alalle tai siivoukseen. Näin sekä vanki että vankila hyötyisivät. Arjen taitojen opettaminen vangille on yksi parhaista keinoista parantaa vangin selviytymistä siviilissä.

Vangin osallistuminen vankilan perushuoltoon muuttaisi osan henkilökunnan tehtävänkuvia. Esimerkiksi avolaitoksessa ruokahuollosta vastaava henkilökunta keskittyisi jatkossa ruoan valmistamisen sijaan ohjaamaan vankeja itsenäiseen ruoan valmistukseen. Vankien omatoimisella ruoanvalmistuksella avolaitoksissa ja joillakin suljettujen vankiloiden asuinosaosastoilla ei saavutettaisi kustannussäästöjä, pikemminkin kustannukset voisivat nousta jonkin verran. Vangin omatoimisuuden lisääntymisellä olisi kuitenkin positiivisia vaikutuksia vangin tulevan siviilissä selviytymisen kannalta. Jokainen vapautuva vanki tarvitsee ruoanvalmistustaitoa, kodinhoidon osaamista, pyykinpesun taitoa sekä kykyä suunnitella talouttaan. Ruoanlaittoa ohjaavan henkilöstön ei välttämättä tarvitse olla ruokahuollon ammattilaisia, ruoanvalmistustaito ja kyky ohjata vankia riittävät. Esimerkiksi Oulun vapauttamisyksikössä ohjaajat opastavat vankien omatoimista ruoanvalmistamista. Oulun vapauttamisyksikössä vangeille ei tarjota yhtään ateriala vankilan puolesta. Vangeille maksetaan ateriakorvaus kaksi kertaa kuukaudessa ja he hankkivat itse ruokatarvikkeensa. Vankien tulee suunnitella ruokahuollonsa niin, että he ostavat kahdesti viikossa kauppapäivinä riittävästi elintarvikkeita seuraavien päivien aterioihin. Tämä opettaa vankeja suunnittelemaan elämänsä ja rahankäyttöään. Oulun vankilan kolmella pienellä S1-valvontatason suljetulla asuinosaosastolla on siirretty vuoden 2013 kesäkuun alusta vankien omatoimiseen aamupalan valmistamiseen. Vangit valmistavat aamupalat itse vankilan toimittamista ruokatarvikkeista.

Vankien ruokahuollossa voitaisiin hyödyntää enemmän myös vankien ammattitaitoa. Ruoka-alan koulutuksen saaneet vangit voisivat toimia ruoanlaiton ohjaajina avolaitoksissa ja sellaisissa suljetuissa vankiloissa, joiden asuinosa-astot soveltuvat ko. toimintaan.

6.2. Koulutus

Suurin osa vankiloiden opetustoiminnasta järjestetään ulkopuolisten oppilaitosten henkilökunnan toimesta. Tilanne pysynee jatkossakin tämän kaltaisena. Henkilötyövuosikehityksen pienentyessä, tulee vankeinhoidossa yhä enemmän keskittyä ydintoimintaan.

Visiotyöryhmän mukaan vankien opetustoiminnan järjestämisessä tulee jatkossa hyödyntää yhä enemmän videoneuvottelulaitteita. Se on kustannustehokasta, eikä kaikkien vankiloiden tarvitse tuolloin järjestää opetustoimintaa paikallisten toimijoiden kanssa.

Tällä hetkellä vangit voivat avovankiloissa käyttää internetiä henkilökunnan valvonnassa. Jatkossa netin käyttöä tulee lisätä myös suljetuissa vankiloissa. Suuri osa yhteiskunnallisista palveluista tapahtuu nykyisin pääosin netin kautta. Mikäli vangeille ei tarjota rajattua mahdollisuutta käyttää nettiä myös suljetuissa vankiloissa, on vankeinhoito osaltaan lisäämässä vankien syrjäytymistä. Nykyisin myös iso osa oppilaitosten opetuksesta järjestetään netissä. Erilaisia oppimistehtäviä tehdään esimerkiksi Moodle-järjestelmässä. Sujuva opetukseen osallistuminen edellyttää jonkinlaisten tietojärjestelmien käyttöä.

Osassa vankiloista yhteistyöoppilaitos järjestää opetustoimintaa vankilan tiloissa. Tämä on vankiloille edullinen ja helppo tapa järjestää toimintaa. Tätä käytäntöä kannattaa jatkaa niin pitkään kuin oppilaitoksilla on mahdollista järjestää opetustoimintaa vankiloissa. Niissä avovankiloissa, joissa ei ole opetustoimintaa, tulee vankeja kannustaa hakeutumaan opiskelemaan laitoksen ulkopuolisiin oppilaitoksiin. Vankien opetustoiminnan järjestäminen riippuu opetusministeriön linjauksista. Nyt on meneillään oppilaitospaikkojen karsiminen. Nähtäväksi jää, miten tämä tulee vaikuttamaan opiskelupaikkojen määrään vankiloissa.

6.3. Ohjelmatoiminta

Päihdetyö

Rikosseuraamusalan päihdetyön linjaukset vuosille 2012–2016 valmistui työryhmätyönä vuonna 2012. Työryhmän tehtävänä oli laatia rikosseuraamusalalle yhteiset päihdetyön linjaukset, joissa selvitetään Rikosseuraamuslaitoksen päihdetyön tavoitteet ja toimintaperiaatteet, päihdetyön toteuttamisperiaatteet ja työnjako Rikosseuraamuslaitoksessa sekä mahdollisuudet hankkia päihdepalveluita Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolelta.

Päihdetyö on keskeinen osa rikosseuraamusalan perustyötä ja siihen osallistuu koko henkilöstö. Päihdetyö jakautuu motivointiin, arviointiin ja kuntoutukseen ohjaamiseen, päihdevalvontaan sekä päihdehoitoon ja –kuntoutukseen. Työnjaosta ja koulutuksesta riippuen henkilökunta osallistuu näihin osa-alueisiin joko tekijänä tai tukijana. Päihdetyön linjauksissa nähdään, että uusintarikollisuuden vähentämiseen päästään parhaiten tarjoamalla kuntouttavia toimia vapaudessa. Päihdekuntoutus on tässä keskeisessä asemassa.

Rikosseuraamusalalla pyritään toteuttamaan omana toimintana sellaisia työmuotoja, joissa tarvitaan erityisosaamista rikollisesta käyttäytymisestä. Päihdetyön linjausten mukaan vankilan ulkopuolisia työmuotoja pyritään viemään vankiloihin jatkossa entistä enemmän. Vaikka päihdekuntoutuspalveluja tuotetaan vankiloihin ostopalveluna, jää paljon päihdetyöhön liittyviä tehtäviä myös vankilassa työskentelevälle henkilöstölle.

Päihdetyön linjausten mukaan jatkossa tulisi esimerkiksi kehittää arviointia, motivointia ja palvelunohjausta, panostaa ennaltaehkäisevään työhön, puuttua päihdeiden käyttöön, taata vangeille oikeus päihdeettömään ja savuttomaan ympäristöön, lisätä päihdekuntoutustarjontaa, vahvistaa sidosryhmäyhteistyötä, käyttää tehokkaita ja näyttöön perustuvia menetelmiä sekä varmistaa hoitojatku-
mot.

Ohjelmatoiminta

Rikosseuraamusalalla on tällä hetkellä käytössä 13 akkreditoitua ohjelmaa. Uusimpana ohjelmana on akkreditointiin tulossa ensimmäinen nettiavusteinen päihdeohjelma. Nykyiset ohjaajaresurssit nykyisillä ohjelmien toteuttamistavoilla eivät riitä ohjelmien järjestämiseen. Ongelmana on, että yhdyskuntaseuraamustoimistoissa on ohjaajia, mutta osallistujista on puutetta, vankiloissa taas on ohjelmiin halukkaita vankeja, mutta ohjaajista on puutetta. Ratkaisuna tähän olisi yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja vankilan resurssien yhteiskäyttö. Pitäisi myös mahdollistaa, että molempien toimijoiden asiakkaat, voisivat osallistua samoihin ohjelmiin. Yhä enemmän tarvitaan myös ulkopuolisten ohjelman vetäjien tuottamia Rikosseuraamuslaitoksen akkreditoimia ohjelmia. Ostopalveluilla voitaisiin vastata yksilöllisiin ohjelmatarpeisiin. Niukat taloudelliset resurssit tosin rajoittavat tehokkaasti ostopalveluiden käyttöä.

Tällä hetkellä ainoastaan seksuaalirikollisille tarkoitettu Stop-ohjelma sekä Kisko-yhteisöhoito-ohjelma ovat valtakunnallisia ohjelmia. Rikosseuraamusalueet järjestävät muita ohjelmia oman alueensa vangeille. Pitkät ohjelmat, esimerkiksi väkivaltarikoksiin syyllistyneille tarkoitettu OMA- ja kognitiivisiin taitoihin keskittyvä CS-ohjelma on keskitetty kullakin rikosseuraamusalueella tiettyihin vankiloihin.

Alueellisesti järjestettävissä ohjelmissa on ongelmana saada riittävästi vankeja osallistumaan tarjolla oleviin ohjelmiin. Erityisesti pitkien ohjelmien valtakunnallistaminen ja keskittäminen muutama-
maan laitokseen vähentäisi tarvetta jatkuvaan ohjaajakoulutukseen useissa laitoksissa. Vankeja riittäisi myös järjestettäviin ohjelmiin. Kun ohjelmat olisivat valtakunnallisia, voisi vankeja osoittaa eri alueilta eri aikoina alkaviin ohjelmiin. Näin vangin osallistumismahdollisuudet hänen tarvitsemaansa ohjelmaan paranisivat. Valtakunnallisten ohjelmien huono puoli on se, että vankeja jouduttaisiin motivoimaan hakeutumaan oman rikosseuraamusalueensa ulkopuolella olevaan vankilaan ohjelmatoimintaan osallistumista varten.

Ohjelmatoiminta voitaisiin järjestää jatkossa yhä enemmän myös videoneuvottelulaitteiden kautta. Näin vankeja ei tarvitsisi siirtää laitoksesta toiseen ohjelmatoimintaan osallistumista varten. Uusia ohjelmia valittaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, ovatko ohjelmat toteutettavissa videoneuvottelulaitteiden avulla. Tietojärjestelmien kehittymisen myötä myös nettipohjaisia ohjelmia tulee jatkossa yhä enemmän.

Ohjelmatoimintaa voisi järjestää myös niin, että lähellä toisiaan sijaitsevilla vankiloilla nimetyt ohjaajat järjestäisivät ohjelmatoimintaa useammassa laitoksessa. Näin ohjaajaresurssi olisi tehokkaassa käytössä, eikä kaikissa laitoksissa tarvitsisi olla omia ohjaajia.

Jokaisessa vankilassa tulisi olla motivoivia ja informoivia ohjelmia, retkahdushoitoa sekä arjen taitojen opetusta. Pienemmissä yksiköissä yksilökohtainen työ voi olla joustavampaa laitoksen oloihin. Tutkintavangeille ryhmäohjelmien järjestämistä pitää erityisesti harkita. Ohjelmat saattavat jäädä kesken vangin siirtyessä toiseen vankilaan jatkamaan vankeusrangaistuksensa suorittamista. Muutenkaan toimintaohjelmia ei pitäisi aloittaa ennen kuin vangille on tehty rangaistusajan suunnitelma.

Vartijat ovat tällä hetkellä lähes käyttämätön voimavara toimintaohjelmien vetäjinä. Myös kolmannen sektorin tarjoamat mahdollisuudet ohjelmatoiminnan järjestämisessä tulisi hyödyntää paremmin. Suomalaisessa vankeinhoidossa ei ole hyödynnetty vankien vertaistukea ohjelmatoiminnassa. Monissa maissa vangit toimivat koulutettuina toimintaohjelmien vetäjinä. Suomessa tätä mahdollisuutta ei ole hyödynnetty ollenkaan. Erityisesti ns. kampusalueilla yhdyskuntaseuraamustoimiston ja vankilan henkilöstöresurssit tulisi yhdistää. Myös ohjelmatoiminta tulee järjestää yhteisenä yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja vankiloiden asiakkaille.

Visiotyöryhmä ehdottaa, että akkreditoitujen ohjelmien määrää tarkastellaan kriittisesti. Nykyään on jo käytössä 13 akkreditoitua ohjelmaa. Ohjelmamäärä on niin iso, ettei kaikille ohjaajille enää riitä tukea ja koulutusta, eikä kaikille ohjelmille löydy riittävää ohjaajaresurssia. Ohjelmatoiminnassa tulisi keskittyä erityisesti sellaisiin päihdekuntoutusohjelmiin ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen vaikuttaviin ohjelmiin, jotka tutkitusti vähentävät vangin uusintarikollisuutta. Ohjelmia tulisi evaluoida kriittisesti muutaman vuoden välein.

6.4. Vapaa-aika

Visiotyöryhmä esittää, että vankien vapaa-ajan toiminnot järjestettäisiin eri tavoin erilaisilla valvonnan intensiivisyystasoilla. Suljetuissa vankiloissa toiminnot tapahtuisivat pääosin vankilan tiloissa joko pienryhmissä tai isommissa ryhmissä. Kaupungeissa tai taajamien lähetyvillä oleviin avolaitoksiin ei tulisi rakentaa erillisiä liikuntatiloja, vaan näissä laitoksissa vapaa-ajan palvelut tulisi hakea mahdollisuuksien mukaan ympäröivästä yhteiskunnasta normaalisuusperiaatteen mukaisesti. Avovankiloiden syrjäinen sijainti saattaa rajoittaa vankien mahdollisuuksia käyttää muun yhteiskunnan palveluita. Sellaisiin avovankiloihin, joissa ei voida hyödyntää yhteiskunnan tarjoamia vapaa-ajanpalveluita ei tulisi rakentaa erillisiä liikuntatiloja, vaan tulisi tehdä monitoimitiloja, joissa voi liikunnan lisäksi esimerkiksi järjestää tapaamisia, toimintaohjelmia ja työtoimintaa.

6.5. Toimintaa eri valvontatasoilla

Taulukkoon 9 on koottu useita vankiloiden toimintoja. Toimintoja on tarkasteltu intensiivisyysasteiden mukaan. Taulukkoa lukiessa on hyvä muistaa, että esitys ei ole tyhjentävä ja sellaisenaan kaikkiin laitoksiin sopiva. Esimerkiksi laitoksen sijainti, koko, tilat sekä henkilökunnan määrä ja tehtävänkuvat vaikuttavat siihen, miten toimintoja on tarkoituksenmukaisinta järjestää missäkin laitoksessa. Kaukana asutuskeskuksesta sijaitsevista avovankiloissa on tarkoituksenmukaisempaa järjestää joitakin toimintoja laitoksessa kuin ohjata vankeja käyttämään yhteiskunnan tarjoamia palveluita. Kaupunkien ja asutuskeskusten lähellä sijaitsevista avovankiloissa vankeja tulee ohjata yhteiskunnan normaalipalveluiden käyttäjiksi. Kaupunkien ja asutuskeskusten lähellä sijaitseviin vankiloihin ei ole tarkoituksen mukaista rakentaa esim. urheilu- tai luokkatiloja. Ei laitosteta vankeja enempää kuin mihin on tarvetta.

Toiminto	S3	S2	S1	A2	A1
Koulutus	Selliopiskelu, interaktiivinen televisio, videoneuvottelulaitteilla, luokassa, suljetut tietojärjestelmät	Selliopiskelu, interaktiivinen televisio, videoneuvottelulaitteilla, luokassa, suljetut tietojärjestelmät	videoneuvottelu-laitteilla, luokassa, suljetut tietojärjestelmät	oppilaitoksessa, vankilassa,	oppilaitoksessa, vankilassa
työtoiminta	kuntouttava sellityö, kuntouttava ja tuotannollinen työ ryhmässä	kuntouttava työ ryhmässä, kuntouttava ja tuotannollinen työ ryhmässä	kuntouttava ja tuotannollinen työ ryhmässä, siviilityö	kuntouttava työ, ammattityö, valmentava työ, siviilityö	siviilityö
päihdeohjelmat	yksilötyö	ryhmäohjelma, yksilötyö	ryhmäohjelma, yksilötyö	siviilissä yhdessä yks-tsto kanssa, laitoksessa	siviilissä yhdessä yks-tsto kanssa, laitoksessa
toimintaohjelmat	yksilöohjelmat	ryhmäohjelmat	ryhmäohjelmat	siviilissä yhdessä yks-tsto kanssa, nettiohjelmat, laitoksessa	siviilissä yhdessä yks-tsto kanssa, nettiohjelmat, laitoksessa
kirjasto kuntosali	yksittäin käytettynä vankilan kirjasto yksittäin, pienryhmässä	vankilan kirjasto osastoittain, pienryhmissä	vankilan kirjasto osastoittain, pienryhmissä	siviilikirjasto siviilissä, laitoksen kuntosali itsenäisesti sovitusti	siviilikirjasto siviilissä, laitoksen kuntosali itsenäisesti sovitusti
ulkoilu	yksittäin, valvotusti pienryhmässä	osastoittain, pienryhmissä	osastoittain, pienryhmissä	itsenäisesti sovitusti	itsenäisesti sovitusti
muu liikunta	yksittäin, ohjattuina pienryhmässä	osastoittain, pienryhmissä	osastoittain, pienryhmissä	laitoksessa ja laitoksen ulkopuolella	laitoksessa ja laitoksen ulkopuolella
ruokailu	osastolla yksittäin	ruokasalissa, yksittäin	ruokasalissa, itse valmistavat osana aterioista jos mahdollista	itse valmistavat suurimman osan aterioista	itse valmistavat suurimman osan aterioista
pyykki (linavaatteet)	vankilasta	vankilasta	vankilasta	itse pesevät mahdollisuuksien mukaan	itse pesevät
pyykki (omat vaatteet)	itse pesevät	itse pesevät	itse pesevät	itse pesevät	itse pesevät
jumalanpalvelus	televisiosta, kamerointi kirkosta	televisiosta, vankilan kirkko	televisiosta, vankilan kirkko	laitoksen ulkopuolella	laitoksen ulkopuolella
hengelliset tilaisuudet	yksilölliset keskustelut vankilapastorin kanssa	vankilassa ryhmässä	vankilassa ryhmässä	laitoksen ulkopuolella, laitoksessa	laitoksen ulkopuolella, laitoksessa
sähköinen viestintä	ei avoimeen verkkoon (internet), valvotusti suljettuun verkkoon, jossa	rajattu verkko henkilökunnan valvomana, ei avointa internet	rajattu verkko henkilökunnan valvomana,	satunnainen lokilistojen kontrollointi	satunnainen lokilistojen

Taulukko 9. Toiminnot eri valvontatasoilla.

6.6. Toimintoja koskevat ehdotukset

Visiotyöryhmä ehdottaa, että

1. vankilan toiminnoista muodostetaan toimintokokonaisuuksia eli palvelupaketteja. Palvelupaketilla tarkoitetaan eri ammattilaisten yhdessä toteuttamaa suunnitelmallista ja yksilöllisesti toteutettujen toimintojen kokonaisuutta, joka tähtää vangin työ- ja toimintakyvyn, arkielämän taitojen sekä sosiaalisen selviytymisen parantamiseen. Palvelupaketit koostuvat ohjelma-, koulutus- ja työtoiminnasta, päihdetyöstä, arkielämän taidoista sekä vapaa-ajantoiminnoista. Vangille maksettaisiin toimintarahaa tai avolaitospalkkaa sen mukaan, millaisen palvelupaketin mukaiseen toimintaan hän osallistuu.
2. vankiloissa luovutaan tarpeettomista työtoiminnan tiloista ja jatkossa vankiloihin pyritään järjestämään ja rakentamaan monitoimitiloja. Tarkoituksena on, että samoissa tiloissa voidaan järjestää erilaista toimintaa eri toimijoiden järjestämänä.
3. jatkossa toiminta olisi luonteeltaan erilaista eri vankilatyypeissä. Suljetuissa ja avovankiloissa järjestettäisiin erilaista toimintaa, samoin vankeus- ja tutkintavankiloissa.
4. vankeja kannustetaan arjen taitojen hankkimiseen lisäämällä vangin mahdollisuuksia osallistua enemmän siivoukseen, vaatehuoltoon ja ruoanvalmistukseen. Avolaitoksissa karsitaan

vankilan toimesta järjestettäviä palveluita ja suljettujen vankiloiden osastoilla lisätään vankien omatoimisuutta mahdollisuuksien mukaan.

5. vankien koulutus järjestetään ulkopuolisten opettajien toimesta, videoneuvottelulaitteiden avulla ja tietoteknisiä järjestelmiä käyttäen. Avovankiloiden vankeja kannustetaan hankkimaan opiskelupaikka laitoksen ulkopuolelta.
6. akkreditoitujen ohjelmien määrää vähennetään. Jatkossa keskitytään sellaisiin päihdekuntoutus- ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen vaikuttaviin ohjelmiin, joita voi toteuttaa videoneuvottelulaitteiden tai internetin kautta. Ohjelmatoiminnassa vankilat lisäävät yhteistyötä yhdyskuntaseuraamustoimistojen, muiden vankiloiden ja siviilin toimijoiden kanssa. Ohjelmatoimintaa voidaan myös keskittää enemmän joihinkin laitoksiin.
7. vankien vapaa-ajan toiminnot organisoidaan valvonnan intensiivisyystason mukaan. Tii-
viimmin valvotuilla osastoilla vapaa-ajan toiminnot tapahtuvat pienryhmissä ja ohjatusti, avovankiloissa itsenäisemmin, mahdollisuuksien mukaan yhteiskunnan normaalipalveluita käyttäen.

7. Yhteenveto

Toimitilavision toimeksiannossa velvoitettiin tulevaa laituskantaa ja toimintoja suunniteltaessa ottamaan huomioon aikaisemmat selvitykset: mm. valvonnan intensiivisyyttä koskeva raportti, raportti vankitilojen luokittelusta valvonnan intensiivisyyden mukaan ja toimitilaverkostoselvitys. Toimitilavision laatimisessa oli käytettävä taustamateriaalina myös Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelmaa, Rikosseuraamuslaitoksen strategiaa 2011–2020, Rikosseuraamuslaitoksen ja Senaattikiinteistöjen välistä yhteistyöraporttia, Oikeusministeriön hallinnonalan toimitilastrategiaa sekä Oikeusministeriön toimitilajohtamisen käsikirjaa.

Nämä aiemmat selvitykset, erityisesti Rikosseuraamuslaitoksen sopeuttamissuunnitelma ja taloudellista näkökulmasta tehty toimitilaverkostoselvitys, rajasivat merkittävästi mahdollisuuksia esittää sellaisia laitosrakenteita, jotka olisivat nyt esitettyjä ehdotuksia toiminnallisesti vielä perustellumpia. Kaikkien nykyisten laitosten peruskorjaukset, kaikkien avolaitosten säilyttäminen tai niiden uudelleen rakentaminen uudelle paikkakunnalle entisen kokoisina johtaisivat vuokratukustannusten nykyistäkin korkeampaan tasoon.

Tämän toimitilavision keskeisiä ehdotuksia tulee siksi tarkastella suhteessa toimeksiannossa annettuihin reunaehtoihin.

Mikäli kustannussäästöt joudutaan tekemään yksinomaan henkilöstökehystä, eivät hyvätkään laitosrakenteet voi olla toimivia. Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukainen vaikuttavan ja vakuuttavan työn näkökulma ei voi toteutua, mikäli laitoksissa ei voida henkilökunnan puuttumisen vuoksi järjestää päihdekuntoutusta ja ylläpitää uusintarikollisuuteen vaikuttavia toimintaohjelmia. Myös arviointi- ja lausuntotyötä, vankien työtoimintaa sekä valvontaan liittyviä laitosjärjestystä ylläpitäviä tehtäviä olisi vähennettävä merkittävästi vision henkilöstömitoituksessa esitetystä. Tämän vuoksi toimitilavisiassa on esitetty laitosrakenteiden supistamista, joka mahdollistaa toimintojen ylläpitämisen jäljelle jäävissä laitoksissa. Toimitilavisiassa on esitetty myös toimintojen uudelleen kohdentamista, uusien työmuotojen käyttöön ottamista ja laitosten toimintaprofiilien muutoksia.

Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 2014–2017 on esitetty kaikkien nykyisten laitosten peruskorjausta. Tämä varmistaisi tulevan vankipaikkatarpeen, vaikka vankiluvussa tapahtuisikin ajoittaista tai osittaista pysyvääkin nousua. Tässä toimitilavisiassa ehdotettu laitosrakenne vastaa valtakunnalliselta vankipaikkaluvultaan sitä toiminta- ja taloussuunnitelman vaihtoehtoa, jossa laitosten peruskorjaukseen ei saada riittävästi rahoitusta.

Toimitilavisiassa ehdotetut vankipaikkaluvut ovat tiukasti mitoitettuja ja ne on sidottu näkemykseen siitä, että vankimäärissä ei tapahdu vuosien 2001–2005 tapaista vankiluvun nousua yli tuhannella vangilla. Vision laitosrakenne ei kestä vankiluvun nousua. Toimitilavision loppuraporttia lukiessa on hyvä muistaa, että raportissa pohditaan tulevaisuutta vain vuoteen 2025 asti. Myöhempään tulevaisuuteen tarvitaan uusia visioita.

LIITE 1. Esimerkkilaskelma aluetason käyttöasteesta, ennakoitua laituskoota ja kehystä.

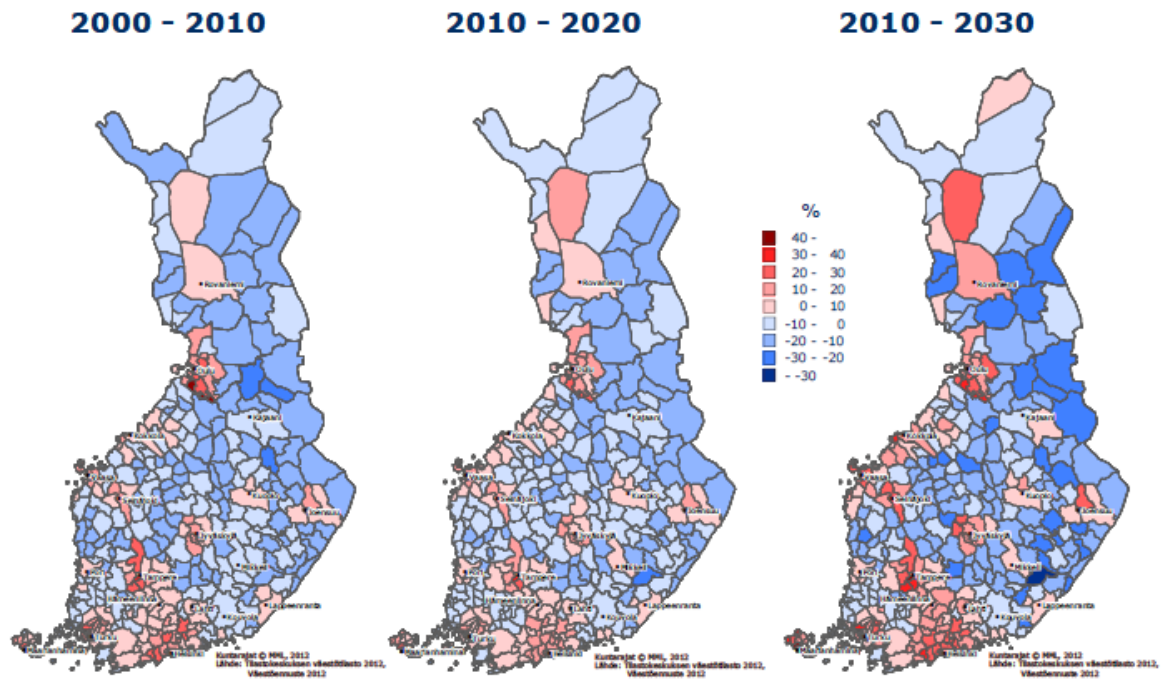
		C 2013	D 2025	E F 2007–2012		G Paikat	H Kvl	I Paikat	J ESITYS	K Nyt	L 2025
A Vankilat	B Htv	Vangit	Vangit	käyttöaste %		Htv valvontataso		Synergia		2013	2025
	Jaettu 2013	Paikat 2013	Paikat 2025	+vkv	-vkv	paikat	käyttöaste	1.1.2025	1.1.2025	Htv/Paikat 2013	Htv/Paikat 2025
Hev	175	284	348	99	99	207	205	253	216	0,62	0,62
Jov	86	84	84	116	115	61	70	61	67	0,69	0,61
Jov/A		40	95	104	89	18	19	43	42		0,45
Kev	116	95	0	100	99	0	0	0	0	0,69	
Kev/A		74	0	103	94	0	0	0	0		
Riv	151	223	223	102	102	172	176	172	154	0,68	0,69
Suov	29	70	95	108	95	27	30	37	38	0,41	0,40
Vanv	134	190	286	131	131	141	184	212	185	0,71	0,65
Yhteensä	691	1060	1131	110	106	626	685	778	703	0,65	0,62
Häv	137	170	321	101	100	120	121	227	198	0,81	0,62
Kyv	81	113	113	121	120	85	103	85	81	0,72	0,72
Käv	25	73	40	78	73	33	26	18	14	0,34	0,35
Sav/H	44	103	103	104	90	46	48	46	46	0,43	0,44
Sav/K	45	78	78	84	82	56	48	56	55	0,58	0,70
Tuv	199	255	255	128	128	196	252	196	175	0,78	0,69
Vav	56	71	71	133	129	48	64	48	62	0,79	0,88
Vanaja/O	11	53	0	102	86	0	0	0	0	0,21	
Vanaja/V	23	60	60	103	87	24	25	24	24	0,38	0,41
Viv	32	60	96	99	91	23	23	38	36	0,53	0,38
Yhteensä	653	1036	1137	106	99	634	740	740	691	0,66	0,61
Juv	17	40	0	83	79	0	0	0	0	0,43	
Kesv	27	46	0	87	80	0	0	0	0	0,58	
Kuv	70	93	93	110	109	70	77	70	69	0,75	0,74
Kuv/vapy	8	20	20	83	71	8	7	8	8	0,38	0,39
Lav	32	62	45	88	82	28	25	20	20	0,51	0,45
Miv	67	60	130	141	141	45	64	99	95	1,12	0,73
Nav	49	101	141	85	83	44	37	61	59	0,48	0,42
Ouv	72	80	110	118	115	59	69	81	78	0,89	0,71
Ouv/vapy	7	14	14	63	55	5	3	5	5	0,51	0,39
Pev	89	120	0	102	102	0	0	0	0	0,74	
Pyv	63	87	87	102	101	64	65	64	62	0,72	0,72
Suv	122	176	176	96	96	130	124	130	122	0,69	0,69
Sulv	32	48	0	93	85	0	0	0	0	0,67	
Ylv	19	40	44	88	82	16	14	17	17	0,48	0,39
Yhteensä	673	987	860	97	94	469	485	555	535	0,68	0,62
Kaikki	2016	3083	3128	105	100	1729	1910	2074	1929	0,65	0,62

Vankila (A), henkilötyövuodet (B), vankipaikat (C) ja vision mukaiset vankipaikat 2025 (D). Käyttöasteita 2007–2012 laskettaessa valvotut koevapaudet ovat mukana (E) tai poistettu (F). Valvontatasoluokituksen mukainen henkilöstömitoitus vuoden 2013 mukaisen vankipaikkojen mukaisesti on laskettu sekä vankipaikkojen (G) että keskivankiluvun (H) mukaisesti.

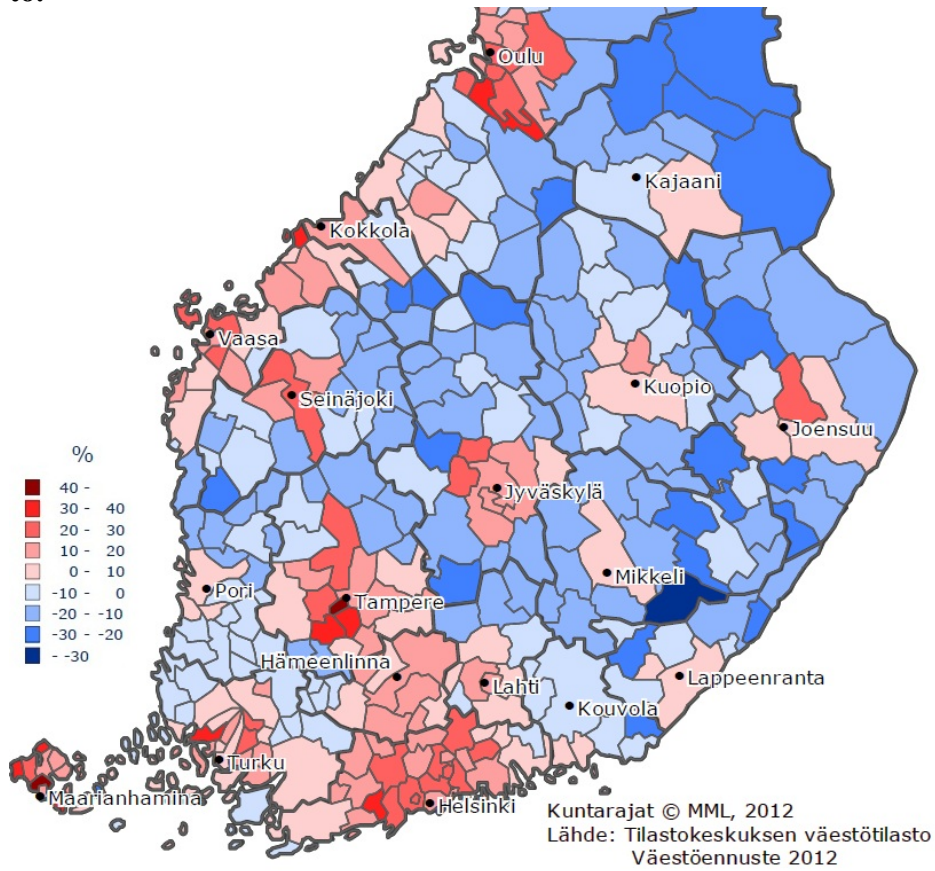
Uusia paikkalukuja vastaavasta luokitusmitoituksesta (I) on vähennetty synergiasaukset (J) eli laituskoko, rikosseuraamusalue ja laitosten käyttöaste sekä valvotussa koevapaudessa olevien määrä (ks. teksti). Sarakkeessa (K) on nykyinen ja vuoden 2025 (L) henkilöstökehitys suhteessa esitettyihin vankipaikkoihin.

Laskelmat eivät välttämättä toimi laitostasolla. Aluetasolla yksittäisten laitosten erot tasoittavat toisiaan. Aluetasoa ei saa laskettua ilman laitostasoa. Laskentamallin oletukset käyttöasteiden tai valvotussa koevapaudessa olevien määrissä ovat muuttuvia ja siksi vaikeasti ennustettavia.

Liite 2a. Väestöennusteet 2020-2030, Lähde Tilastokeskus ja kuntaliitto.

Liite 2b. Väestöennuste 2030. Keski- ja Etelä-Suomi. Lähde Tilastokeskus ja kuntaliitto.

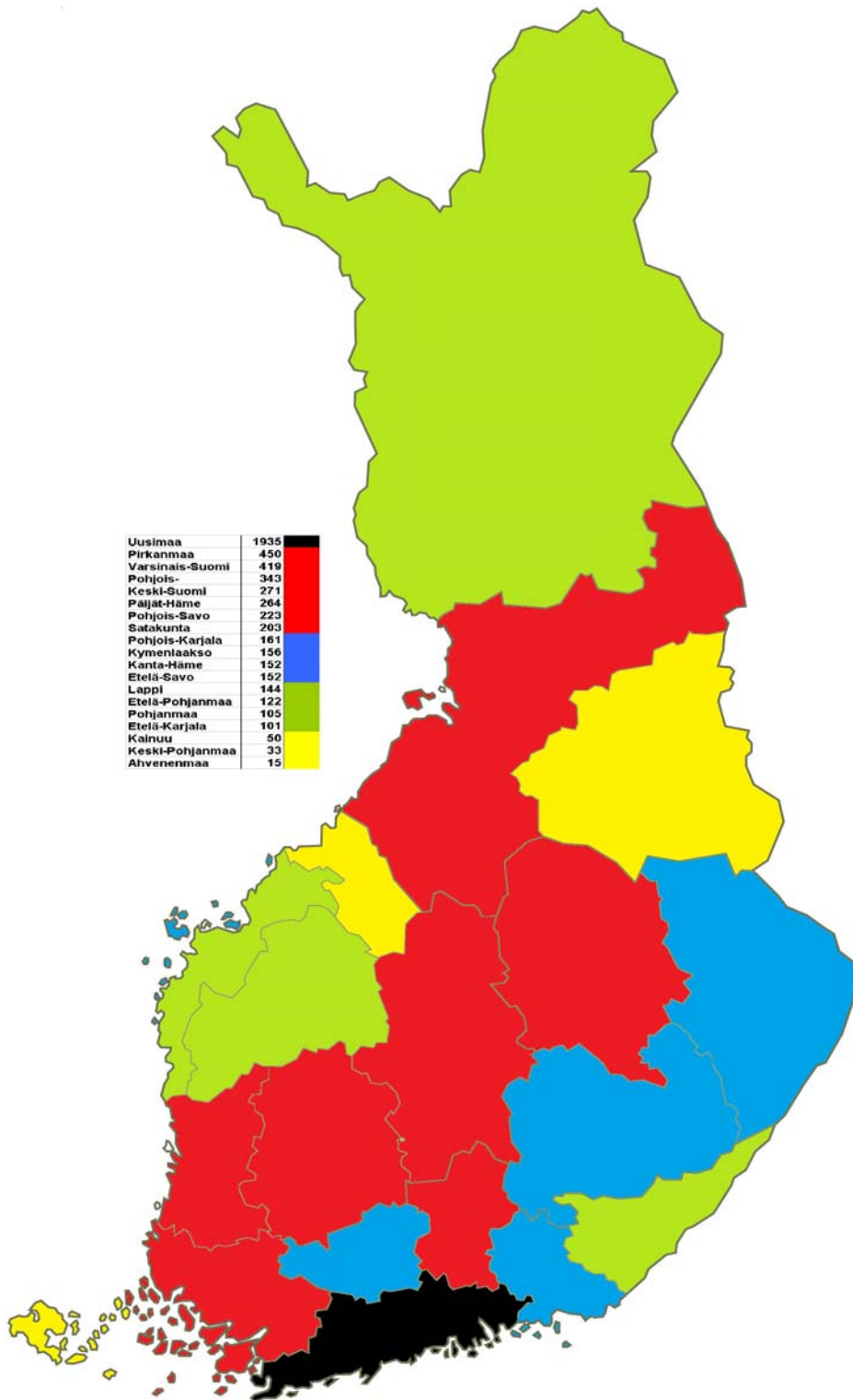

Liite 2c. Maakunnittainen väestö- ja vankilukuennuste vuonna 2025.

Väestöennuste 2012 iän ja sukupuolen mukaan alueittain 2012 - 2040 Lähde: Tilastokeskus
Vankilukutiedot 1.5.2013 vankitietojärjestelmä

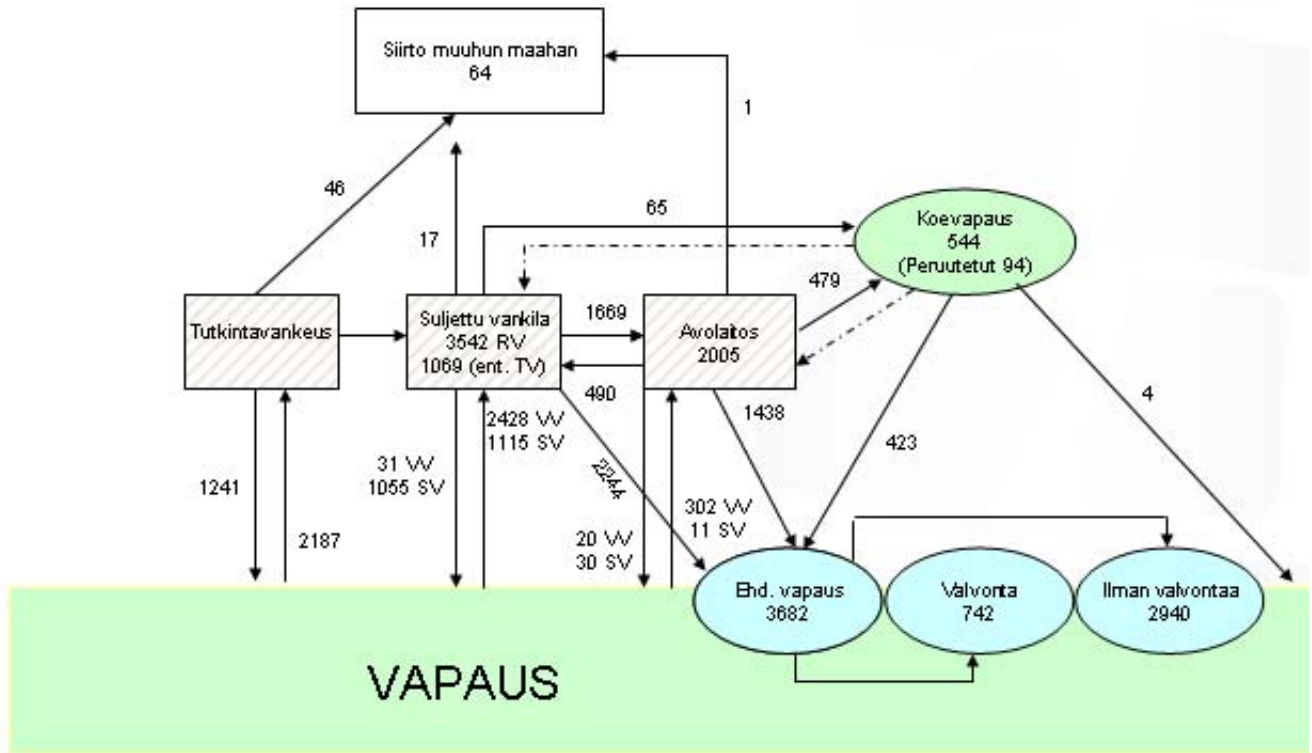
Ikäryhmä 15 - 64-vuotiaat Vankilukuennuste laskettu miehistä	2012			2015			2020			2025		
	Miehet	Naiset	VaTi	Miehet	Naiset	VaTi	Miehet	Naiset	VaTi	Miehet	Naiset	VaTi
Uudenmaan maakunta	526213	537592	994	533423	540194	1008	548651	548581	1036	564214	558827	1066
Ilman kotipaikkaa ja ulkomaalaiset			208			211			217			223
ESRA			1202			1218			1253,3			1289
Ahvenanmaa	9275	9154	5	9432	9269	5	9674	9452	5	10049	9717	5
Varsinais-Suomen maakunta	151283	151180	211	149713	148795	209	148219	145416	207	147965	144272	206
Satakunnan maakunta	71702	68731	132	68993	65827	127	65655	62477	121	64011	60452	118
Kanta-Hämeen maakunta	56146	55066	93	55685	54437	92	55168	53818	91	55547	53673	92
Päijät-Hämeen maakunta	64404	64031	134	62598	62254	130	61239	60475	127	60923	59695	127
Pirkanmaan maakunta	163372	158552	266	163038	158104	265	164472	158305	268	166922	160047	272
Etelä-Pohjanmaan maakunta	61814	58114	72	59943	56499	70	57703	54740	67	56695	53765	66
Pohjanmaan maakunta	58350	54250	59	58079	53655	59	57969	53222	59	58902	53619	60
Ilman kotipaikkaa ja ulkomaalaiset			115			114			114			116
LSRA			1087			1072			1059			1062
Kymenlaakson maakunta	58474	55230	102	56061	52914	98	53302	49956	93	51223	47806	89
Etelä-Karjalan maakunta	43458	40245	53	41717	38575	51	39619	36438	48	38179	35120	47
Etelä-Savon maakunta	47908	45511	91	45082	42988	86	41285	39486	78	38548	36831	73
Pohjois-Savon maakunta	80924	77155	122	78127	74768	118	74082	71098	112	71299	68034	107
Pohjois-Karjalan maakunta	54552	51123	102	52279	49349	98	48818	46277	91	46419	43862	87
Keski-Suomen maakunta	90077	86339	143	88126	84497	140	86077	82464	137	85371	81344	136
Keski-Pohjanmaan maakunta	21625	20936	21	20939	20437	20	20404	19929	20	20346	19801	20
Pohjois-Pohjanmaan maakunta	132182	123552	179	131353	122619	178	130270	121185	176	130420	120720	177
Kainuun maakunta	26462	24122	32	24970	22746	30	22818	20793	28	21514	19453	26
Lapin maakunta	60672	56509	90	58122	54468	86	54652	51414	81	52631	49283	78
Ilman kotipaikkaa ja ulkomaalaiset			71			68			64			62
IPRA			1006			972			928			901
Kaikki	1778893	1737392	3295	1757680	1712395	3263	1740077	1685526	3241	1741178	1676321	3252
Valvotut koevapaudet			-160			-180			-200			-220
Ulkopuolelle sijoitetut			-20			-20			-20			-20
Valvontarangaistus			-40			-80			-100			-100
Seksuaalirikoksista tuomitut			40			80			120			120
Tutkintavangit poliisin tiloista			0			40			40			40
Arvioitu paikkatarve 95 %			3271			3258			3235			3225
Arvioitu paikkatarve 100 %			3115			3103			3081			3072

Liite 2d. Vapaudesta vuonna 2012 saapuneet vangit maakunnittain.

Vuonna 2012 vapaudesta vankilaan saapui 6 065 vankia, joista ulkomaalaisia oli 244 ja ilman kotipaikkaa olevia suomalaisia 522. Vankilaan saapuneet on jaoteltu saapuneiden määrien mukaan viiteen ryhmään (0-100, 101-150, 151-200, 201-500 ja yli 500) maakunnittain. Uudeltamaalta saapuneita oli enemmän (1 935) kuin yhteensä niistä kaikista 13:sta maakunnasta, joista saapuneita oli vähiten (1 637).

Liite 3. Vankivirta 2012 sekä vangit ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaat 1995–2012

20.2.2013

Marja-Liisa Mäiluvuori & Sasu Tyni

1

